

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Duygu Nil ÖZER

ULUSLARARASI MEDYADA HEGEMONYA MÜCADELELERİNİN
SURIYE SAVAŞI ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Gazetecilik Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Duygu Nil ÖZER

ULUSLARARASI MEDYADA HEGEMONYA MÜCADELELERİNİN
SURİYE SAVAŞI ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Danışman

Dr.Öğr.Üyesi Hasan ÜSTÜN

İkinci Danışman

Doç.Dr. Cenk SARAÇOĞLU

Gazetecilik Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Duygu Nil ÖZER'in bu çalışması, jürimiz tarafından Gazetecilik Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Abdülrezak ALTUN (İmza)

Üye (Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Hasan ÜSTÜN (İmza)

Üye : Doç. Dr. Murad KARADUMAN (İmza)

Tez Başlığı: Uluslararası Medyada Hegemonya Mücadelelerinin Suriye Savaşı Üzerinden Değerlendirilmesi

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 19/06/2019

Mezuniyet Tarihi : 25/07/2019

(İmza)

Prof. Dr. İhsan BULUT

Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Uluslararası Medyada Hegemonya Mücadelelerinin Suriye Savaşı Üzerinden Değerlendirilmesi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Duygu Nil ÖZER

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Duygu Nil ÖZER
Öğrenci Numarası	20165251008
Enstitü Ana Bilim Dalı	Gazetecilik
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Hasan ÜSTÜN
Tez Başlığı	Uluslararası Medyada Hegemonya Mücadelelerinin Suriye Savaşı Üzerinden Değerlendirilmesi
Turnitin Ödev Numarası	1152379679

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 121 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 17/07/2019 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 6

alıntılar dahil % 13'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdeler sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

17/07/2019

(imza)
Dr.Öğr.Üyesi Hasan ÜSTÜN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
SUMMARY	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖNSÖZ	vi
GİRİŞ	2

BİRİNCİ BÖLÜM

HEGEMONYA, KAMU DİPLOMASİSİ VE MEDYA

1.1. Katar'ın Ülkeyi Aşan Yayıncılığı: El Cezire	8
1.2. Rusya'nın Yeni Sesi: Sputnik	15
1.3. Kavramsal Çerçeve	18
1.3.1. Hegemonya Kavramı	18
1.3.2. Kamu Diplomasisi ve Propaganda	21
1.4. Medyanın Hegemonik İlişkilere ve Kamu Diplomasisine Katkısı	24
1.4.1. Medya ve Gündem Belirleme	29
1.4.2. Savaşı ve Barışı Çerçevelemek	31

İKİNCİ BÖLÜM

SURİYE SAVAŞININ GENEL ÇERÇEVESİ

2.1. Savaş Kavramı	38
2.2. Suriye, Arap Baharı ve İlk Protestolar	40
2.3. Protestolardan İç Savaşa Doğru	46
2.4. Rusya'nın Suriye Savaşındaki Konumu	49
2.5. Katar'ın Suriye Savaşındaki Konumu	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FARKLI ANLATILARLA SURİYE SAVAŞI

3.1. Araştırmanın Metodolojisi: Eleştirel Söylem Çözümlemesi	57
--	----

3.2. Araştırma Örnekleme Olarak Palmira ve Halep	59
3.2.1. Çölün İncisi: Palmira	59
3.2.2. Suriye'nin Ticaret Merkezi: Halep	60
3.3. Kimler Savaşıyor? Tarafların Farklı Temsilleri	61
3.3.1. Sputnik ve El Cezire Haberlerinde Aktörler	64
3.3.1.1. Palmira Haberlerinde Aktörler	64
3.3.1.2. Halep Haberlerinde Aktörler	74
3.4. Zafer mi İşgal mi?	84
3.4.1. Sembolik Mücadele Alanı Olarak Palmira	85
3.4.2. Kritik Geçiş Bölgesi Olarak Halep	92
SONUÇ	101
KAYNAKÇA	107
EKLER	119
ÖZGEÇMİŞ	127

ÖZET

Medya, her dönemde bir güç unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumun bilgiye erişimini sağlama ve yönlendirme işlevleri sebebiyle siyaset ile güçlü bağları bulunmaktadır. Günümüzde de bu durumun bilincinde olan siyasetçiler, medyayı bir kamu diplomasisi aracı olarak kullanmaktadırlar. Yeniden şekillenen medya, artık sadece belli yerlerde meydana gelen olayların anlatıcısı olma işlevinden çok bu anlatıların ne ölçüde ve nasıl yansıtılacağına ilişkin karar mekanizmaları halini almıştır. Bu sebeple ana dilleri dışında farklı dillerde de yayın yapan ve finansal desteklerini büyük ölçüde bağlı oldukları ülkeden sağlayan yayın organları ortaya çıkmıştır. El Cezire ve Sputnik bu bağlamda çalışma için tercih edilmiş ve incelenmiş yayın organlarıdır.

Bu çalışmada, El Cezire ve Sputnik medya organları üzerinden Suriye savaşındaki uluslararası hegemonya mücadelesi anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Bu iki yayın organının Halep ve Palmira özelindeki haberleri çeşitli başlıklar altında ele alınmış ve bağlı oldukları devlet politikalarıyla paralellik taşıyıp taşımadıkları incelenmiştir. Buradaki anlatı mücadelesi ile medyanın bağımsızlığı ve tek yönlü haber akışının günümüzdeki geçerliliği tartışmaya sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Suriye Savaşı, Sputnik, El Cezire, Medya, Hegemonya, Rusya, Katar

SUMMARY

HEGEMONIA STRUGGLES IN INTERNATIONAL MEDIA THE EVALUATION OF THE SYRIA WAR

Media has always revealed itself as an important component of power. Media has a strong relationship to power because of its functions of enabling society's access to information and of steering the society. Currently, governments and politicians who are aware of this fact, has been vigorously using media as a tool for public diplomacy. Media that has been reshaped, has now turned more into the decision making mechanism for the ways in which certain narratives are conveyed to the society and in what caliber; than a mere narrator of events taking place in certain places. As a result of this, many broadcasting channels in universal languages plus their own native tongue and funded mainly through the financial resources of the public sources of the government that they are connected to. In this context, Qatar based Al Jazeera, and Russia based Sputnik are the broadcasters preferred and analyzed in this study.

In this study, the international hegemonic struggle taking place between various governments in the context of the crisis in Syria, has been interpreted through the media organs Al Jazeera and Sputnik. The news broadcasts of these two agencies concerning Halep and Palmira, has been treated under various titles with the concern of understanding whether there are any parallels between their broadcasts and the policies of the governments that they belong to. With the struggle for narrative here, the freedom of media, and the relevance of a unidirectional flow of news today, have been opened to discussion.

Keywords: War in Syria, Al Jazeera, Sputnik, Media, Hegemony, Russia, Qatar

TEŞEKKÜR

Günümüzde uluslararası medyanın yayın yaptığı ülkelere yönelik geliştirdiği hegemonya ve kamu diplomasisi faaliyetleri gerek Türkiye’de gerek dünyada oldukça önemli bir konu haline almıştır. Bir taraftan basın özgürlüğünün gelişmediği ülkelere alternatif bir mecra sunan bu yayın kuruluşları diğer taraftan kritik konularda, bağlı buldukları ülkelerin sesi konumundadırlar. Medyanın bu dönüşümü ve etki gücünün ilerleyen dönemlerde etkisini arttıracaklığı düşüncesi ile çalışmaya değer bulduğum bu konuda emekleri bulunan herkese teşekkürü borç bilirim.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük emekleri olan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Hasan Üstün’ün çalışmama yaptığı katkı ve yönlendirmeler benim için çok kıymetliydi. Kendisine teşekkürü borç bilirim. Değerli hocam Doç. Dr. Cenk Saraçoğlu’na öncelikle ikinci danışmanım olmayı kabul ettiği ve her aşamasında katkılarını esirgemediği için teşekkürlerimi sunarım. Hayatımdaki en değerli insanlar olan anneme, babama ve kardeşime yaşamım boyunca verdikleri destek için sonsuz teşekkür ederim. Lisans hayatımdan bu yana sabırla desteğini ve akademik katkısını esirgemeyen Egemen Aldoğan’a teşekkürlerimi sunarım. Aynı dönem tez yazdığım, bu süreci benimle paylaşan sevgili arkadaşım Döndü Bulut’a teşekkür ederim. Adını tek tek anamadığım bütün arkadaşlarım ve hocalarıma teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunarım.

Duygu Nil ÖZER
Antalya, 2019

ÖNSÖZ

“Uluslararası Medyada Hegemonya Mücadelelerinin Suriye Savaşı Üzerinden Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışmada yayıncılık faaliyetini dünyanın farklı ülkelerinde sürdüren Katar merkezli El Cezire ve Rusya merkezli Sputnik’in Suriye savaşındaki habercilik pratikleri incelenmiştir. Ekonomi politik anlamda yayın yaptıkları ülkeye bağlı olan bu yayın kuruluşlarının haberlerinde ne ölçüde bağımsız kalabildiği çalışmanın ana sorularındandır. Bu sorunun yanıtı çalışmanın ana unsuru olan kamu diplomasisi ve hegemonya kavramlarıyla açıklanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde El Cezire ve Sputnik’in kuruluşundan bu yana geçen geçen süreç detaylandırılmıştır. Sonrasında hegemonya ve kamu diplomasisi kavramları açıklanmış ve medya ile olan ilişkileri ortaya konulmuştur. Bu noktada çalışmanın iddiası, Sputnik ve El Cezire’nin ekonomik anlamda da bağlı oldukları Katar ve Rusya adına kamu diplomasisi faaliyeti yürütmek amacıyla kurulduklarıdır. Medyada bu durum çerçeveleme ve gündem belirleme kuramları ekseninde gerçekleşmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise bu anlatı mücadelesinin çarpışma alanı olarak tercih edilen Suriye savaşı ele alınmıştır. Sputnik ve El Cezire haberleri incelenmeden önce Rusya ve Katar’ın bu savaştaki pozisyonları analiz edilmiştir. Bu sebeplerle ikinci bölümde öncelikle Arap Baharı ve ilk protestolardan başlanarak iç savaşa götüren dinamikler incelenmiş sonrasında ise Rusya ve Katar’ın Suriye savaşındaki konumları alt başlıklar olarak ele alınmıştır. Son bölümünde ise Suriye savaşındaki iki bölgede gerçekleşen mücadele araştırma kapsamına alınmıştır. Bu bölgeler Halep ve Palmira bölgeleri olarak belirlenmiştir. Bu iki bölgede Sputnik ve El Cezire’nin belli tarih aralığındaki habercilik faaliyetleri incelenmiştir. Haber metinlerinde üzerinde durulan noktalar, yayın kuruluşlarının aktörleri nasıl tanımladığı ve bu çatışmanın sonucunu nasıl yansıttıklarıdır.

Araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgular göstermiştir ki, insanların yakın yada uzak yerlerden bilgi alması adına başlamış gazetecilik faaliyeti, günümüzde önemli bir hegemonya mücadelesi halini almıştır. Sınırlarının ötesinde güç sahibi olmak isteyen devletler ise bu bağlamda medyayı kullanmaktan çekinmemektedirler. Bu sebeple El Cezire ve Sputnik gibi kendi ülkeleri dışında ve yayın yaptıkları ülkenin ana dilinde yayıncılık yapan medya organları ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmada da Suriye'deki belli bölgeler üzerinden bu durum ele alınmış ve gazeteciliğin “doğru bilgi” aktarma işlevinden nasıl devletlerin meşruiyet sağlama ve kendisini istediği normlarla anlatma sahası halini aldığını ortaya koymuştur.

Duygu Nil ÖZER

Antalya, 2019

GİRİŞ

Bu çalışmada, El Cezire ve Sputnik medya organları üzerinden Suriye savaşındaki uluslararası hegemonya mücadelesi anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Pek çok devletin dahil olduğu bu savaşta birbirinden farklı anlatılar ortaya çıkmıştır. Bu anlatıların sayısının artmasının sebebi her ülkenin kendi politik çizgisinde haber üreten medya kuruluşlarının varlığıdır. Bu çalışma kapsamında bu medya kuruluşlarından ikisi olan El Cezire ve Sputnik internet haberleri ele alınmıştır. Çalışmanın başlığında da geçen uluslararası medya vurgusu Sputnik ve El Cezire ekseninde ortaya konulmaktadır. Onlarca farklı dilde yayın yapan bu yayın kuruluşlarının İngilizce haberleri bu çalışma kapsamında incelenmiştir. Bunun en temel sebebi günümüzde evrensel bir dil olarak kabul edilmekte olan İngilizce haberler üzerinden bir okuma yapıldığı takdirde uluslararası verilmek istenen alt metnin daha doğru ortaya çıkarılabileceği düşüncesine dayanmaktadır. Örneklem olarak seçilen Suriye savaşı da bu durumu desteklemektedir. Suriye savaşı günümüzde oldukça fazla sayıda devletin dış politikasını etkilemektedir. Bu durum pek çok devlet için kapitalizmin getirdiği boyutla ele alınmakta ve siyasal çıkarlara uygun bir biçimde Suriye devletini şekillendirme anlamı taşımaktadır. Bu sebeplerle çalışmada yerel bir bölgenin dilinden ziyade İngilizce haberler tercih edilmiş ve bu iki uluslararası medya kuruluşunda Suriye savaşının nasıl okunduğu, farklılık barındırıp barındırmadığı ortaya konulmuştur.

Savaşlar her zaman bir ülkenin iktidar yapısı ile doğrudan ilgilidir. Suriye savaşının bu bağlamda gerek merkez gerek çevre ülkelerde oldukça ciddi etkileri meydana gelmiştir. 2011 yılında başlayan ve hala devam etmekte olan bu savaş “Arap Baharı’nın etkisiyle demokrasi talep eden bir halk hareketi” olarak sunulsa da pek çok devlet ve devlet dışı aktör kendi hedeflerini bu coğrafyada söz sahibi olmak için kullanmaktadır. Bunun yanı sıra savaşın çok fazla aktörünün olması ve bu aktörlerin kimi zaman farklı mezhep kimi zaman farklı ülkelerden olması bu savaşı dünyanın genel siyaseti açısından önemli bir konuma yerleştirmiştir. Bu çeşitlilik beraberinde aynı savaşın çok farklı anlatılarının oluşmasını ve yayılmasını sağlamıştır. Her grubun ve ülkenin bu çatışmaya dahil olma sebebi ve süreci farklı gelişmiştir. Ancak Suriye için dikkat çekilmesi gereken nokta iki ayrı devletin düzenli ordularının birbiri ile olan mücadelesi değil, seçilerek gelmiş hükümet ile yine aynı devletin halklarının karşı çıkışı ile meydana gelmiş olmasıdır. Bu durum şu yüzden önemlidir; devletlerin savaşa girmek, asker göndermek için somut sebepleri olmaktadır ve bu önce kendi halkları sonra da dünyadaki diğer devletler tarafından bilinmektedir. Bu durum herhangi bir

savaşı meşru kılamayacak olsa da halkta meşruiyet sağlama noktasında çoğu kez başarılı olmuştur. Ancak bir ülkenin iç meselesine dahil olmak için bundan çok daha ciddi meşruiyet zemini sağlanması gerekmektedir. Bir devlet başkanının kendi halkını "ikna" etmeden başka bir ülkenin hatta savaş halinde olmadığı bir ülkenin toprağında bulunması mümkün değildir. Bu meşruiyeti sağlamak için pek çok yol vardır fakat en fazla rıza ile inşa edilenlerden biri medya yoludur.

Meşruiyeti savaşta başarının anahtarı olarak adlandıran Gow ve Michalski, *War, Image and Legitimacy* adlı kitaplarında, çağdaş dönemde savaşın anahtar silahının, hareket eden görüntü olduğunu iddia etmektedir (a.g.e.,2018). Uluslararası yayın yapan medya kuruluşlarının, özellikle dış politika konularında kendi ülkelerinin yaklaşımları ekseninde bir yayın politikası izlemesi 'bağımsız yayıncılık' iddiasından uzaktır. Bugüne kadar yapılan çalışmalar medya kuruluşlarının bu konuda bağımsız olmasının pek mümkün olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Uluslararası yayıncılık yapan medya kuruluşlarının -özellikle dış politika konularında- kendi ülkesinin hakim görüşleri çerçevesinde bir yayın politikası geliştirmesi tezi, iletişim çalışmalarının genelinde bu sebeplerle kabul edilmektedir. Medyanın ekonomi ile olan ilişkisi haber içeriklerini de doğrudan etkilemektedir. Her finansal gücün önem verdiği, gündemde olmasını istediği konular birbirinden farklıdır. Bu sebeple medyanın şekillenme süreci zorlamaya değil rızaya dayalı olarak inşa edilmelidir. Bu da ancak haber merkezlerinde bu çıkarlara uygun hareket etmesi beklenen gazeteci ve editör kadroları ile mümkündür (Herman ve Chomsky, 2012:15). Suriye'de yaşanan savaşın da bu bağlamda irdelenmesi bu yüzden önemlidir. Suriye savaşı boyunca genel olarak bu savaşın gidişatı, kökenlerine dair alandaki mücadele dışında medya alanında da bir mücadele yaşanmıştır. Bu mücadelenin görünür tarafları Rusya destekli Sputnik ve Katar destekli El Cezire'dir. Bu çalışmanın amaçlarından biri de, bu iki medya kuruluşunun yayınları üzerinden tarafların savaşa dair pozisyonlarını ve buna eşlik eden çıkarları meşrulaştırmada nasıl stratejiler benimsediğini ortaya çıkarmak; Suriye savaşı özelinde söz konusu mücadelenin özgün taraflarını ortaya koymaktır.

Medyanın, toplumsal rıza ve hegemonyanın sağlanmasına aracılık yaparak devlet politikalarına belirli bir meşruiyet zemini sağladığı belirtilmiştir. Medya dili de bu perspektifle basit bir söz diziliminden çok inşaya katkı sunan önemli bir unsurdur. Bu çalışmanın temel amaçlarından bir diğeri de bu çerçeveden hareketle bahsedilen medya dili ile ülkenin politik tutumunun örtüşüp örtüşmediğini incelemektir. Suriye savaşında bir özgünlük

ortaya çıkıp çıkmadığı El Cezire ve Sputnik bağlamında ortaya konulacaktır. Suriye savaşının ele alınmasının belirtildiği gibi pek çok nedeni vardır ancak en önemlisi bize gerek medya gerek küreselleşen dünyada savaş biçimlerinin farklılaşması anlamında yeni bir perspektif sunmasıdır. İnsanlar dünyada olup bitenleri artık tek yada iki merkezden değil, onlarca gazeteden, yüzlerce haber sitesinden, sosyal medyadan, youtubedan hatta whatsapp'tan takip etmekte. Bu durumda seçenekler her geçen gün artmakta, siyasetin bütün alanlarında da bundan mümkün olduğunca faydalanan devletler bulunmaktadır. Bu yüzden dünyada olan gelişmeleri aynı zamanda bir anlatı mücadelesi olarak okumak gerekmektedir. Suriye savaşı da elbette bu anlatı mücadelesi içerisinde yerini almaktadır. Bu sebeple medya tek devlet tekelinden çıkmış ve dünyadaki bütün devletlere hemen hemen 'aynı kulvarda yarışma' imkanı sunmuştur. Bu durum herkese kendi hikayesini anlatma fırsatı sunarken, 'doğruların' silikleşmesine ve farklı propaganda merkezlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu çalışma bağlamında inceleyecek olursak ABD'nin yıllık savunma bütçesi 647 milyar dolar iken, Rusya'nın 47 milyar dolar, Katar'ın ise 1 milyar 913 milyon dolardır.¹ Ancak bu durum şuan tek yönlü haber akış merkezinin CNN olması anlamına gelmemektedir. El Cezire'nin Irak savaşından bu yana dünyada gündem belirleme noktasındaki önemi bilinmektedir. Askeri güç oranından çok daha yüksek bir oranda temsiliyeti vardır. Yine aynı şekilde çok daha yeni bir yayın kuruluşu olmasına rağmen Sputnik pek çok ülkede o ülkenin ana diliyle yayıncılık faaliyetini sürdürmektedir. Medya, ABD kadar askeri güce sahip olmayan bu ülkelerin ideolojik mücadelede en az onun kadar etkili olabilmelerini sağlamaktadır. Bu durumun nedenleri olarak şunları gösterebiliriz; Öncelikle askeri güce yatırım yapmak oldukça yüksek bütçeler gerektirir. Her devlet kendi ölçüsünde buna bir bütçe ayırır ancak bu çoğu zaman mükemmel bir ordu yaratmak için yeterli olmaz. Diğer bir ifadeyle mükemmel bir medya yaratmak, mükemmel bir ordu yaratmaktan daha kolay ve daha az masraflıdır. Rusya'nın her ne kadar güçlü bir ordusu olsa da medyaya yaptığı yatırımlar ve ABD karşısında medya özelinde bir alan yaratması buna örnek gösterilebilir. Diğer bir neden mükemmel bir ordu yaratamayacağını bilmektir, özellikle Katar için bunu söyleyebiliriz. Bu sebeple medyaya yapılan yatırımların karşılıksız olmadığı ifade edilebilir.

Bu tezin çıkış noktalarında olan diğer bir önemli nokta ise, kamu diplomasisi ve hegemonya kavramlarıdır. Özellikle bir savaş sürecinin tercih edilmesi ülkelerin 'kazanım' ya da 'kaybediş' yargılarını en rahat kullanabildikleri, taraflarını keskin bir dille ifade etmekten çekinmedikleri ve ölüm gibi bir olgunun da içinde olması sebebiyle her

¹ <https://www.globalfirepower.com/defense-spending-budget.asp> (erişim tarihi: 25.01.2018).

zamankinden çok meşruiyet sağlama zorunluluğu olmasıdır. “Modern savaşta propaganda, ekonomik ve diplomatik cepheler askeri cephelerden önemli olabilir” (Yalçınkaya,2008:22). Bunun medyada en net tanımlamasını “CNN etkisi” olarak adlandırılan ve yakın dönemde “El Cezire etkisine” evrilen kavramsallaştırmada görüyoruz. CNN etkisi üç şekilde kendisini göstermektedir; Birinci olarak politik gündem oluşturma; ikincisi siyasi hedeflerin engellenmesi ve son olarak siyasi karar verme mekanizmasını hızlandırmaktır (Yalçınkaya, 2008:314). Dolayısıyla medya, çeşitli stratejiler yardımı ile politik gündeme doğrudan katkı sunmaktadır. Bu durum çalışma bağlamında iki somut örneklem üzerinden üzerinden, Sputnik ve El Cezire, incelenmiştir. Elbette ki bu örneklemin tercihinde belli kriterler göz önünde bulundurulmuştur. El Cezire daha önce yazılan birkaç yüksek lisans ve doktora tezine konu olmuştur. Özellikle Irak Savaşı'nın yaşandığı yıllarda El Cezire pek çok ülkenin ilgisini çekmiş kimi zaman sansasyon yaratmış ve hakkında çok sayıda makale kaleme alınmıştır. Bir kısım araştırmacı El Cezire’yi Batı’nın oryantalizmine karşı güçlü ve bir o kadar takdir edilmesi gereken bir medya kuruluşu olarak görse de bir kısım araştırmacı Katar’ın himayesinde politik yönü değiştirecek şekilde bilinçli manipülasyon yaptığı konusunda hemfikirdir. Çalışmalarda bulunan diğer bir ortak nokta Katar merkezli olan bu medya kuruluşunun Katar’ın Ortadoğu politikasından ne ölçüde bağımsız kalabildiğidir. Bu çalışmada yaratılmak istenilen farklılık bunu Rusya merkezli bir medya kuruluşu olan Sputnik ile karşılaştırmalı olarak ele almaktır. Çalışmanın iki merkezli olarak yürütülmesi yukarıda bahsedilen habercilik pratiğini çok daha net bir şekilde ortaya koyacaktır. Ülkelerin politik güçlerinde medyanın nasıl bir yeri olduğuna dair daha ayrıntılı bir çerçeve çizilebilmesini sağlayacaktır. Bunun literatüre yapacağı katkının habercilik ile birlikte hegemonya ve kamu diplomasisi kavramlarına da dikkat çekmesi amaçlanmıştır. Bu şekilde medya/ hegemonya/ ideoloji başlıkları Suriye savaşı üzerinden tartışılacaktır. Bu araştırma kapsamında El Cezire ve Sputnik medya kuruluşlarının belirlenmiş tarih aralığındaki Suriye savaşına dair yaptıkları internet haberleri ele alınmıştır. Tarih seçimleri çalışmada tercih edilen bölgelere (Palmira ve Halep) göre farklılık göstermektedir. Palmira bölgesindeki haber seçimleri için üç yıl içerisinde farklı tarih aralıkları belirlenmiştir. Bunun sebebi Palmira bölgesinin IŞİD ve Suriye hükümeti arasında sürekli değişim yaşanması ve çatışmanın bu üç yılın ardından sonuçlanmış olmasıdır. Sadece kısıtlı bir tarih aralığı Palmira için doğru bir örneklem oluşturmamaktadır. Bu sebeplerle ilk olarak Mayıs 2015 incelenmiş, ardından 2016 yılı ve son olarak 2017 yılının Mart ayı çalışmaya dahil edilmiştir. Zira, 2015 Mayıs ayı IŞİD’in Palmira bölgesini ele geçirdiği ilk tarihtir. Ardından 27 Mart 2016 tarihinde bölge Rusya’nın da vermiş olduğu destekle Suriye

ordusuna geçmiştir. Sonrasında Palmira için sembolik anlamda önemli olaylar meydana gelmiştir. Palmira’da gerçekleştirilen klasik müzik konseri bunun en önemli temsili olarak çalışmaya dahil edilmiştir. 11 Aralık 2016 yılında IŞİD yeniden bölgeyi ele geçirirken, 2 Mart 2017 tarihinde çatışmalar son bulmuş ve bölge Suriye ordusunun denetiminde kalmıştır. Tarih aralığının geniş tutulmasının sebebi yalnızca bir aktörün kontrolünde iken bölgeye ilişkin haberlere bakmanın eksik kalacağı düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Halep bölgesi için bu durum Palmira’dan daha farklıdır. Halep bölgesinde çatışmaların yoğun olarak yaşandığı ve sonuca ulaştığı tarih aralığı 2016 yılının son altı ayı olarak belirlenmiştir. Hangi imgelerin veya söylemlerin ön plana çıkartılıp hangilerinin görmezden geldiği bu noktadaki temel araştırma sorularındandır.

Çalışma üç bölümden oluşmuştur. İlk bölümde bütün tezi temellendirecek kavramsal çerçeve oluşturulmuş, ikinci bölümde Suriye savaşının süreci ve tarafların konumları karşılaştırılmış son bölümde ise seçilen medya organlarından örneklerle ana konu etraflı biçimde tartışılmıştır. Sputnik ve El Cezire yayın kuruluşlarının yaptıkları haberlerde Suriye savaşını nasıl anlamlandırdığını, savaş aktörlerini nasıl ele aldığını inceleyebilmek ve bu noktada yoğunlaşabilmek adına özellikle Suriye savaşı konusunda yaptıkları haberler araştırma kapsamında yer almaktadır. Ayrıca, Katar Merkezli El Cezire’nin yaklaşımı ile Katar Devleti’nin dönemsel politikalarının örtüşüp örtüşmediğini ortaya koyabilmek adına Katar Devleti tarafından Suriye Savaşına dair yapılan resmi açıklamalar da bu kapsamın dahilinde olacaktır. Benzer şekilde, Rusya Devleti’nin Suriye Savaşına dair açıklamaları ve politikaları da Sputnik’in yaklaşımının nedenlerini kavrayabilmek amacıyla araştırma kapsamının içerisinde yer almaktadır.

Medyaya atfedilen sıfatlar, dönemler ve yaklaşımlara göre farklılıklar taşır. Liberal iletişim paradigması, medyayı güçler ayrılığı ilkesinin dördüncü gücü olarak ele alırken eleştirel iletişim yaklaşımlarında ‘tüm bilgi akış sürecinin en önemli aracı olarak medya’ kabulü vardır. İletişim çalışmalarının temel konularından birisi medya içerikleri ve alıcılar arasında kurulan etki düzeyinin ne olduğudur. Yani üretilen içerikler aracılığıyla toplumda nasıl bir etki oluştuğu irdelenir ve bunun sonucunda etkinin güçlü mü, sınırlı mı yoksa zayıf mı olduğu anlaşılmaya çalışılır. Etki tartışmalarının da ötesinde medyanın devlet politikalarının meşruiyetine sunduğu katkı pek çok iletişim çalışmasının konusunu oluşturmaktadır. Medyanın her zaman iktidarın sahip olmak istediği bir güç olması, bu gücü savaşlarda dahi kullanmaktan çekinmemesi, aynı haber değerine çok farklı bakış açıları ve tanımlamalar yapılması, haber politikaları ile ülke politikalarının bu sebeplerle paralel bir gidişat

sergilemesi bu çalışmanın temel problemleri olmuştur. Dünya küçüldükçe dış politika haberleri daha önemli bir hale gelmiş ve “sınır ötesi” denen kavramın olası yansımalarının okunması toplum tarafından daha öncelikli bir hal almıştır. Yayıncı kuruluşların, özellikle dış politika konularında kendi ülkelerinin yaklaşımları ekseninde bir yayın politikası izlemesi “bağımsız yayıncılık” iddiasından uzaktır. Bugüne kadar yapılan çalışmalar medya kuruluşlarının bu konuda bağımsız olmasının pek mümkün olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Bu çalışmada da devletlerin politik tutumları ile medya kuruluşlarının içeriklerine yansıyan yayıncılık anlayışlarının görünür şekilde ortaklaşması problem edilmekte ve bu ortaklaşmayı somut örneklerle açığa çıkartmak amaçlanmaktadır. Bu nedenle seçilen örnekler Rusya merkezli yayıncılık yapan Sputnik ve Katar merkezli yayıncılık yapan El Cezire kurumları olmuştur. Bahsedilen iki kuruluş, Suriye çatışmasına dair yoğun bir habercilik faaliyetinde bulunmuş ve hala bulunmaktadır. Bu kuruluşların medya içerikleri incelendiğinde, uluslararası ilişkiler ekseninde devletlerin yaklaşımları ile medya kuruluşlarının yayın politikalarının nasıl kesiştiği, bunun medya çıktılarına yansıyor yansımadağı ve yansıyor ise nasıl ve hangi söylemlerle yansıdığı kapsamlı olarak görülebilecektir. Bütün bunları ortaya koyarken malzeme olarak haber metinleri, yöntem olarak ise eleştirel söylem analizi kullanılacaktır. Bu noktada son bölümde daha detaylı aktarılabilecek olan eleştirel söylem çözümlemesine ve dolayısıyla van Dijk'a değinmek gerekmektedir. Van Dijk, söylemin tek başına değerlendirilemeyeceği vurgusu yapmaktadır. Metnin ortaya çıkışı iktidar ile doğrudan ilişkilidir. Bu sebeple haber söylemleri tek başına değil farklı disiplinlerin de yaklaşımını kapsayacak biçimde incelenir. Kültürel bir olgu halini alan haberler, üretildiği ve tüketildiği bağlamaların tamamı kapsanacak şekilde ele alınmalıdır (Dedeoğlu, 2013:40). Bu modelde toplum; politik, ekonomik, kültürel dinamikleri ile bir bütün olarak düşünölmelidir. Dolayısıyla bu analiz çabasının altında bir bütün olarak toplumdaki iktidar ve güç ilişkilerinin inşa sürecinin görülmesi yer almaktadır (Karaduman, 2017:33). Yani bir muhabir haber yapmaya karar verdiği andan, okuyucunun o metni bütün editöryal süreçleri bitmiş olarak okumasına kadar geçen süreç aslında kuruluşun yayın ilkesi, ekonomi politik yapısı, geçmişten itibaren bağılı olduğu dinsel ve geleneksel yapı, tarihsel olarak kodlanmış "düşman" ve "kurtarıcı" figürlerinin hepsini kapsayan geniş arka planı olan bir süreçtir. Eleştirel söylem çözümlemesi, metnin arka planını ortaya çıkartarak "kim için, hangi amaçlar doğrultusunda" haber yapıldığını çözümleme imkanı sunmaktadır. Söylemlerin altında yatan sebepler berraklaştırılmadan yapılacak bir haber analizi yeterli değildir. Bir medya kuruluşu yayın yaptığı ülkenin demokratik seviyesinden, coğrafyasından, siyasi ikliminden kopartılarak steril ortamlarda incelenmemelidir. Bu durum akademik

anlamda da yanlış sonuçlar vereceği gibi inşa edilmek istenen ideolojinin yeniden dolaşıma sokulması anlamına da gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında söylemler belli çerçeveler meydana getirerek bazı şeylerin konuşulmasına izin verirken bazı şeylerin konuşulmasını engellemektedir (Purvis ve Hunt,2014:22). Konuşulmasına izin verilmeyen konular kadar neyin konuşulabileceği de aynı derecede önem taşımaktadır. Bu sebeplerle çalışmada tercih edilen bu yöntem doğrultusunda yeri geldiğinde uluslararası ilişkiler, sosyoloji ve ekonomi gibi disiplinlerden de faydalanılarak haber analizleri gerçekleştirilmiştir. Bölümlerde detaylandırılacağı gibi El Cezire ve Sputnik'in sahiplik yapısı, yayın yaptıkları ülkeler ve bu ülkelerin dış politikalarındaki tutumları çalışmaya bu sebeplerle dahil edilmiştir. Son olarak toparlayacak olursak bu çalışmanın temelini hiç kuşkusuz El Cezire ve Sputnik medya kuruluşları oluşturmaktadır. Çalışmada yer alan üç bölüm farklı açılardan önce medya ve ekonomi politik; sonrasında ise Uluslararası ilişkiler tarafını besleyerek katman katman ilerleyen bir yapıya sahiptir. Sonucunda ise temel araştırma sorularının olumlu ya da olumsuz olarak cevaplanması ve medya araştırmaları literatürüne katkı yapması arzu edilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

HEGEMONYA, KAMU DİPLOMASİSİ VE MEDYA

1.1. Katar'ın Ülkeyi Aşan Yayıncılığı: El Cezire

Bu bölümde tez konusunun çıkış noktası olan Katar merkezli El Cezire ve Rusya merkezli Sputnik'in ekonomi politik yapısına, Dünya ve Ortadoğu medyası bakımından önemlerine bakılarak kamu diplomasisi ve hegemonya bağlamında nerede konumlandırılması gerektiği incelenecektir.

El Cezire, yayına başladığı 1996 yılından bu yana, dönemin en çok konuşulan haber merkezlerinden birisi haline gelmiştir. Bu durumun birçok sebebi olmakla birlikte en önemlisi kurulduğu coğrafyadan kaynaklanmaktadır. Katar merkezli El Cezire, Ortadoğu coğrafyası için yalnızca bir haber merkezi ihtiyacını değil aynı zamanda kamusal alandaki siyasi boşluğu doldurma ihtiyacını da karşılamıştır. Katar, 2 milyonun biraz üzerinde nüfusa sahip oldukça küçük bir ülkedir. Dolayısıyla El Cezire'nin bu denli gündem oluşturan bir yayıncılığı yalnızca kendi ülkesinin vatandaşları için yapmadığını ifade edebiliriz. El Cezire, yayıncılığını Katar'ın çok daha ötesinde, geniş bir coğrafya için hegemonya inşası adına gerçekleştirmektedir. Bunu yayın yaptığı ülke sayısının 100'ü aşkın olmasından ve 3000'in üzerinde bir kadroya sahip olmasından da gözlemleyebiliriz. Yaptığı haberlerin dünya genelinde gündem oluşturmaları haberlerin dayandığı politik temelden kaynaklanmaktadır. Bahry'nin belirttiği gibi, "El Cezire'den önce, Araplar hassas politik, ekonomik hatta dinsel konuların televizyon programlarında konuşulmasına alışık değillerdi" (2001:91). El Cezire bu platformu sunmuş ancak konuşulan konulara da şekil vermiştir. Gündem belirleme teorisinde daha ayrıntılı tartışılacak bu konu okuyucu ya da izleyiciye belli bir sınırlar içerisinde tartışma yaratma ve bu tartışma başlıklarını önceden belirleme anlamı taşımaktadır. Yani başka bir deyişle halk El Cezire'nin programlarından ve yazılarından öğrendiği bilgileri kamusal alana taşımış ve burada etkileşime sunmuştur. El Cezire kanalının önemli tartışma programlarından biri olan "Aksi İstikamet" in yapımcısı Faisal al-Qasim Ortadoğu'da kurulan yayın organlarının farklı bağlamları olduğu şöyle anlatmaktadır:

Diyalog, Araplar arasında eksik olan bir şeydir. Arapların hayatında her yerde eksik olduğu kadar okullarda da eksikti. Evde baba diktatördür. İş yerinde patron diktatördür ve Arap ülkelerindeki hayatta politik lider diktatördür. Böyle programlar ile, örneğin benimki gibi, Arap insanını sadece kendi

düşüncesine değil, diğer tarafı da dinlemek için eğiten yeni kurallar uygulamayı ortaya çıkardı (Bahry,2001:92).

Bu durum, beraberinde kamusal alanda yapılan politik tartışmaların da önünü açmış görünmektedir. Diğer bir bakış açısı ile Arap Baharının halkın gözünde bir özgürlük ve yaşam tarzı mücadelesi olarak görülmesinde rol oynadığı söylenebilir. Araplar bu televizyon kanalı ile birlikte pazarlarda, kahvehanelerde, okullarda özellikle Ortadoğu'ya özgü politik meseleleri hatta kimi zaman dini konuları konuşabilmeye başlamışlardır. Liberal kuram çerçevesinde bunun demokrasi için oldukça pozitif bir süreç olduğunu düşünülebilir ancak söz konusu yapı içerisinde farklı dinamiklerin bulunduğu gözardı edilmemelidir. Halka yön veren bu tartışmalar El Cezire'nin sunduğu çerçeve etrafında şekillenmektedir. El Cezire'nin bir özgürlük ortamı mı sunduğu yoksa hegemonya inşa etmek adına belli gündemleri öne mi çıkardığı tartışması ekonomi politik süreçten kopartılarak yanıtlanamaz. Bu sebeple çalışma kapsamında da ekonomi politik ve sahiplik yapısı üzerinde durulmuştur. Medyanın, El Cezire örneğinde de görüldüğü gibi, yönlendirici etkisi sermaye sahipleri ve siyasetçiler açısından oldukça önemsenmektedir. Bu durum Ortadoğu coğrafyası için de değişmemekte hatta demokrasi bağlamında incelendiğinde daha net bir biçimde gözlemlenmektedir.

Ortadoğu'da yer alan ülkelerde var olan medya geleneği, yönetim biçimleriyle sıkı bir ilişki ve uygunluk içindedir. Bu coğrafyadaki medyalar, yönetimler tarafından finanse edilmekte ve yönlendirilmektedir. Orta Doğu (veya Körfez) coğrafyasında medya, yönetim sürecini daha şeffaf hale getirme, doğrudan demokratik süreçlere yurttaş katılımını sağlama, kamu bilincinin gelişmesine öncülük etme, sivil toplumun gelişmesine yardımcı olmaya yönelik değil; mülkiyet yapılarıyla uyumlu biçimde, devlet medyalarında rastlanan ölçülü habercilikle sınırları çizilmiş, sürü psikolojisi içinde hareket eden bir kamuoyu yaratma ve otoriter yönetimlerin fiiliyatlarına koşulsuz destek sağlama yolunda, büyük ölçüde "protokol haberciliği" yapan kurumlardır (Erdem, 2011:85-86).

Erdem'in de belirttiği gibi medya; Ortadoğu özelinde demokrasinin de tartışmalı olduğu süreçlerde güç dengesi kurmak yerine güçlü olan mekanizmanın yanında yer almasıyla şeffaflık sağlama işlevini yerine getirmemektedir. El Cezire de Arap kamu alanının meşrulaşması, sağlama ve Arap kamuoyu görüşünün somutlaşmasının damga vurduğu böyle bir bağlamda ortaya çıkmıştır. Hızlı bir şekilde Arap toplumlarındaki bu yapısal değişimin farkına varan Katar, süregiden kritik tartışmaya dahil olabilecek ve aynı zamanda kendi çıkarlarına hizmet edebilecek uygun bir medya çerçevesine duyulan ihtiyacı tam olarak kavramıştır (Uvifi, 2006:87). El Cezire'nin politikasıyla sıkı bir şekilde bağlantılı olan diğer

bir nokta onun ekonomi politiğidir (Zayani, 2006:25). El Cezire'yi yıllık 30 milyon dolar bütçe ile Katar devleti finanse etmektedir. 1996 yılında yayın hayatına başlayan El Cezire'nin kuruluşunda Katar Emirinin büyük rolü vardır. Bizzat Katar Emiri Şeyh Hamad bin Khalifa Al Tahani'nin imzaladığı bir kararname ile kurulan El Cezire'ye beş yıl içerisinde ödenmek üzere 150 milyon dolar kredi verilmiştir ancak El Cezire bu ödemeyi gerçekleştirmemiştir hatta ekonomik olarak bağımlılığını günümüzde de sürdürmeye devam etmektedir (Erdem, 2011:149). El Cezire Katar konusundaki haberlerde bu yüzden dikkat çekici derecede suskundur; ev sahibi ülkeyle ilgili haberlerinde ihtiyatlı ve onu eleştirme konusunda dikkatlidir (Zayani, 2006:21). Günümüzde de durum farklı değildir. İnternet sitelerinde El Cezire kendisini; “Kısmen Katar hükümeti tarafından finanse edilen bağımsız bir haber kuruluşu” olarak tanımlanmaktadır². Bu sebeple, “Katar hükümeti faturalarını ödediği sürece El Cezire'nin bağımsız olması mümkün değildir” (Bahry, 2001:98). Bağımsızlığı konusunda bu şekilde tartışmalar olsa da El Cezire'nin Katar'a önemli bir güç sağladığı tartışmasızdır.

Kimilerine göre El Cezire, Katar'ın bölgede kendini zorla kabul ettirmesini mümkün kılarak, ülkeye, kendini ortaya koyma ve aslında Suudi Arabistan ve Kuveyt'ten önce ABD'nin ayrıcalıklı müttefiki olma fırsatı vermiş ve bölgedeki baskıcı güç Suudi etkinliğinin hafifletilmesine yardımcı olmuştur. El Cezire'yle ülke, istikrarını sürdürür ve güvenliğini garanti altına alırken, ülkeye geniş bir manevra alanı sağlayan ABD ve El Cezire, Katar diplomasisinin iki payandası olarak görülmektedir. Katar'ın ABD ile uzlaşmasına karşın, ki bu uzlaşmalar bölgede hoş karşılanmamaktadır, El Cezire, bu küçük Körfez Emirliği'nin ciddiye alınmasını mümkün kılmıştır (Erdem,2011:91).

Kısacası Lage'in ifadesi ile; “Küçük olan önemli hale gelmiştir” (2006:76). Arap hükümetleri medyayı öfkeyi dışa doğru yönlendirmek için kullanmaktadırlar. Araplar, Batı tarafından askeri, politik ve kültürel olarak gittikçe daha fazla kuşatılmış hissettikçe, Batılı bilgi kaynakları konusunda daha kuşkulu hale gelmişlerdir. El Cezire'nin artan popüleritesinin altında, Arapların Batılı haberlerden uzaklaşıp kendi medyalarını kullanabilecekleri medyaya güvenmeleri ihtiyacı yatmaktadır (Seib, 2005:604). Erdem'in de vurguladığı gibi, El Cezire'nin temel olarak kaygısı bu sebeple "bilgi akışının yönünü değiştirmek" olarak tanımlanabilir.

² <https://www.aljazeera.com/aboutus/> (erişim tarihi: 02.01.2018).

El Cezire'nin bugüne kadar, akademik metinlerde ve haber metinlerinde ele alınışına baktığımızda da "Batı'dan Doğu'ya doğru tek yönlü haber akışını tersine çeviren" ve "Batı'nın prizmasından yansıyan çarpıtılmış Doğu imgesinin yerine Doğu'nun prizmasından yansıyan Batı'yı koyan bir araç" biçiminde ele alındığı görülmektedir. Bu bağlamda El Cezire, Batı'nın çoğu zaman sorgulanamaz olarak kabul edilen ideallerine, evrenselliği genel kabul görmüş bir değerler sistemine, Batı dünyasının ideolojik aygıtlarıyla birlikte sahip olduğu varsayılan üstünlüğe, Arap medyasının özgünlüğü ve Arap kamuoyunun görüşleri bağlamında karşı duran bir kanal olarak yansıtılmaktadır. Özetle bu yaklaşıma göre kanal, küreselleşme sürecinde bir tersine dönüş eğilimini ve Amerikan (Batı) karşıtlığını sembolize etmektedir (Erdem, 2011:16).

Tek yönlü haber akışının değiştirilmesi olarak adlandırılan bu süreç özellikle Ortadoğu coğrafyası açısından önem kazanmaktadır. Batı'nın ekonomik ve politik anlamda üstünlüğü bulunan günümüz koşullarında Ortadoğu'da yaşayan halkın kendisine dair olan konuları ekranlarda görememesi El Cezire açısından büyük bir avantaja dönüşmüştür. Zayani'nin ifadesi ile "yıkıcı konuları ele alan El Cezire" hem Arap izleyiciler günümüzde ise yayın yaptığı pek çok ülkede önemli sayıda bir izleyici kitlesi yaratmıştır (2006:17). Belli oluşumlar, belli ihtiyaçlar neticesinde ortaya çıkmaktadır. Burada hem Katar devletinin hem de halkının farklı ihtiyaçlarının El Cezire vasıtasıyla giderildiğini görmekteyiz.

Bilindiği gibi bir coğrafyanın sınırlarının nasıl çizildiği konusu, o coğrafyanın politik (bağımsızlık) koşulları hususunda bize, çok sayıda ipucu verebilmektedir (Erdem, 2011:63). Sürekli olarak emperyalizm etkisi altında kalan bir coğrafyanın haber alırken de bundan bağımsız kaldığını söylemek mümkün değildir. Avrupa tarafından yapılmış Ortadoğu haberlerini, Ortadoğu halkına oryantalist bir bakış açısı ile servis etmek elbette bölgede yaşayan halkın hoşuna gitmemektedir. Kendi gerçeklerini ekranda görememek duygusu bu nedenle El Cezire ortaya çıktığı anda ona yönelik bir bağlılık hissiyatı yaratmıştır. Nitekim bilgi akışının yönünü değiştirme ve kamusal alanı siyasal söyleme açma etkileri, Ortadoğu'nun demokratikleştiği söylemi için yeterli değildir. Bu aşamada kanalı kuruluş sürecininden itibaren ele almak gerekmektedir.

El Cezire Uydu Kanalı, 1996 Kasım'ında "BBC'nin küllerinden doğmuştur. Kısa hayatında, El Cezire, Arap dünyasındaki devlet destekli medya kuruluşlarından çok farklı olarak, "bağımsız" haberciliği ile kabul görmüştür. El Cezire, geleneksel olarak tek sesli ve sıkıcı bir haberciliğin egemen olduğu bir alanda sosyal ve politik konuları cesurca ele alışıyla son birkaç yılda şöhret kazanmıştır. El Cezire milyonlarca izleyici için cazibe kazanırken, hassas sosyal ve politik meseleleri eleştirel bir gözle ele aldığı için sayısız Arap yönetiminin de şimşeklerini üstüne çekmiştir. Kanal, en son teknoloji ürünü cihazlar kadar geniş bir uluslararası deneyime sahip çok profesyonel bir kadroya da yaslanmaktadır. El

Cezire'nin 2001 Ekimi'nde, Afganistan 'daki Amerikan saldırıları sırasında yaptığı canlı yayın, CNN ve diğer haber televizyonlarını kendi haber programlarında El Cezire'nin görüntülerine geniş yer vermeye zorladı. 2003 yılında Irak'a dönük Amerikan-İngiliz saldırısı sırasında El Cezire, CNN ve BBC Dünya televizyonu gibi yayın kuruluşlarının önemli bir rakibi olarak görülüyordu (Ayış, 2006:119).

İngilizce El Cezire Türkiye Temsilcisi Yousef Al Sharif bunu şöyle tanımlamıştır; "Biz ilk yayınlar yapılırken farkettik ki yeni bir CNN, BBC yaratmışız" (Erdem, 2011:15). Buraya kadar El Cezire, Ortadoğu'da ortaya çıkmış ve bölgeye özgü habercilik yapan bir yayın kuruluşu olarak ele alınmıştır. Ancak El Cezire'nin sadece basit bir uydu kanalı olmadığını altını tekrar çizmekte fayda var. "Arap dünyasında, insanlar ve basının neredeyse her gün programlarını ve sahip oldukları etkiyi tartışması haberin kendisi haline gelen bir mecradır" (Bahry, 2001:97).

El Cezire'nin ismini dünyaya duyurduğu tarih 11 Eylül saldırıları ve sonrasındaki yayıncılığıdır. Usame Bin Ladin'in ilk görüntülerini yayınlayan kanal, propaganda savaşlarında CNN'in tartışmasız üstünlüğünü tehdit eder hale gelmeye başlamıştır. El Cezire'nin tek yönlü haber akışını değiştirerek güç kazanmasından en fazla rahatsızlık duyan ülke bu sebeplerle Amerika olmuştur. Bu rahatsızlık öyle üst bir seviyeye ulaşmıştır ki kimi kaynaklar, Afganistan'ın işgali sırasında bu sebeplerle kanalın Kabil bürosunu "yanlışlıkla" bombalandığını ifade etmektedir (Erdem, 2011:92). El Cezire, sorumsuz gazetecilik yaptığı düşüncesiyle dönem dönem dünya kamuoyu tarafından eleştirilmiştir. El Cezire, El Kaide'nin 11 Eylül'den sonraki ünlü video bantlarını yayımlayınca, Bin Ladin'i yücelttiği ve onu romantik bir ideolog olarak gösterdiği gerekçesiyle örgütün sözcülüğünü yapmakla suçlanmıştır (Zayani, 2006:37). El Cezire, kendisinin rekabetçi bir medya ortamındaki bir dağıtım sisteminden başka bir şey olmadığını düşünürken, Batılılar onu artık bir demokrasi olayı değil Bin Ladin'in sözcüsü olarak görmeye başlamıştır (Bessaiso, 2006:166). El Cezire olmaksızın Bin Ladin'in mesajlarını yayamayacağı ve kendisinin bir kurtarıcı olarak gösteremeyeceği netlik kazanmıştır (Bessaiso, 2006:165). Washington Post'a göre El Cezire'nin bu röportajları, liderlerin kamu diplomasisine ilgisinin yoğunlaştığının işaretidir. Bu kamu diplomasisinde beklenen, Amerikan politikalarını, özellikle yıllardır ABD'nin konumunun beğenilmediği Ortadoğu başta olmak üzere, kamuoyuna kabul ettirmektir (Bessaiso, 2006:170). Bin Ladin'in görüntülerini yayınlaması ile başlayan tartışmalı süreç El Cezire açısından sona ermiş değildir. Özellikle kargaşa dönemlerinde seyirciler El Cezire'de, canlı ve süzgeçten geçirilmemiş haberlere maruz kalmıştır (Zayani, 2006:15).

Bu durumu, çalışma çerçevesinde ele alınan haberlerde de oldukça sık görmekteyiz. Yayınlanan kimi fotoğraf ve videolar duygusal etkisi yüksek ve gazetecilik etiğine uygun olmayan görüntülerdir. Bessaiso, “Afganistan'daki savaşta gerçek muharebenin, TV yayınlarını taşıyan elektromanyetik dalgalar arasında yaşandığı tezini kabul etmeyecek kişi sayısı çok azdır” (2006:165) demiştir. El Cezire bu noktada önemli örneklerden bir tanesidir. El Cezire'nin televizyon ekranı kadar internet portalı da oldukça önemlidir. Bu sebeple aynısını yaşanan Suriye savaşı süreci için de söylemek mümkündür. “El Cezire, dehşet verici filmleri yayınlamaya heveslidir ve kendisini bir bulvar gazetesi kadar önemsiz kılan çarpıcı görüntüleri sunmaktan da asla utanç duymamaktadır” (Zayani, 2006:34). Bu yüzden bazıları El Cezire'yi "kitleleri kontrolsüz şekillerde harekete geçiren" kural tanımayan bir medya kuruluşu olarak görmektedir (Zayani, 2006:36). İletişim de terörün başka yollarla sürdürülmesini sağlayabilmektedir. El Kaide'nin ideoloğu ve lideri sayılan Ez Zevahiri'nin sloganını hatırlatacak olursak: "Medyatik cihat, mücadelenin yarısıdır" (Benslama, 2018:15) demiştir. Al Hurra yöneticisi Muwaffaq Harb ise, “Daha önce camiler bilgi ve görüşlerin toplandığı ve olduğu alan olarak işlev görürken, bu rolü El Cezire camilerden devraldı” şeklinde ifade etmiştir.³ Medyanın bir düşüncenin yayılmasına sağladığı katkıyı ve El Cezire'nin kurulduktan kısa bir süre sonra elde ettiği gücü daha iyi anlamak için bir anekdota yer vermek yararlı olacaktır;

Dönemin Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek, Ocak 2000 tarihinde Katar'a gerçekleştirdiği ziyarette Katar Emiri Şeyh Hamed bin Halife es-Tani ile biraraya gelmiş, ardından da El Cezire televizyonunu ziyaret etmek istediğini söylemiştir. Habersiz bir ziyaretle televizyonun merkezini inceleyen Hüsnü Mübarek, “Bu kadar gürültü bu kibrit kutusu kadar yerden mi çıkıyor?” sözleriyle şaşkınlığını dile getirmiştir (Ersoy, 2013:22).

Suriye'deki süreci 2016 yılına kadar bölgede de takip eden gazetecilerden biri olan Musa Özüğurlu'ya göre ise Irak savaşından itibaren süregelen bu durum El Cezire'nin inanılabilirliğini oldukça sarsmıştır. El Cezire, Irak savaşında “direnışten yana” tavır koymuştur. Ancak Arap Baharı adı verilen süreçte Katar'ın propaganda aracı olarak devrim yapmaya çalışmıştır. Bölgedeki en aktif yayıncılık faaliyeti gerçekleştiren yayın olmasını Özüğurlu, Arapça yayın yapması sebebiyle aracıya ve çeviriye ihtiyaç duymamasına ve yurttaş gazeteciliğe teşvik etmesine bağlamaktadır (Özüğurlu, Kişisel görüşme, 2019).

³Jane Kinninmont, “Qatar draws up plan to sell off Al Jazeera”, 27 Nisan 2005, Guardian. (erişim tarihi: 15.01.2018).

El Cezire savaştan önce eğittiği birtakım Suriyeli gençleri sahada kullanmıştır. Bunlar o dönemde hiç kimsede bulunmayan Thuraya marka uydu telefonları kullanmaktaydı ve yerel GSM şebekelerini kullanmadıkları için tespit edilemiyorlardı. Diğer yandan “görgü tanıkları” adı altında birçok kişi ile hemen hergün onlarca bağlantı yapılıyordu. El Cezire küçücük 10-20-50-200 kişilik gösterileri binlerce kişi diye veriyordu ve aynı anda Suriye’nin 5-6 bölgesinden uydu bağlantılı kamera ve bilgisayarlar ile yayın yapabiliyordu Bunların hepsi hükümet tarafından belli bir süre sonra tespit edildi ancak halk arasında Suriye’nin her yerinde yönetim karşıtı çok büyük gösteriler var düşüncesi yayılmıştı. Bugün artık bu yayınlar nedeniyle El Cezire’nin Irak savaşında kazandığı prestij neredeyse sıfırlanmıştır. Yerine çok sayıda her kesimin “kendi sesi” olan yayın ortaya çıkmıştır (Özüğurlu, Kişisel görüşme, 2019).

El Cezire’nin yayın politikasına dair biriken tepkiler Haziran 2017’de Katar Krizine sebep olmuştur. Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan ve Mısır gibi ülkelerin Katar ile ilişkilerini kesmeleriyle başlayan bu süreçte, Katar’dan istenilen yaptırımlar arasında El Cezire’nin kapatılması talebi bulunması oldukça dikkat çekicidir. Bu durum, çalışmada özellikle üzerinde durulan medyanın ekonomi politik yapısı ile birlikte düşünülmelidir. El Cezire yalnızca bir haber merkezi değil, Ortadoğu coğrafyasında Katar ve Katar’ın maddi destek sağladığı Müslüman Kardeşler gibi örgütleri ideolojik anlamda da besleyen bir yapıdır. Bu şekilde Katar’ın bölgede güç kazanması krizin temel sebeplerinden biri olarak görülmektedir (Özcan ve Devran, 2018:311). Belirtildiği gibi bu durum bile başlı başına El Cezire’nin bir haber kanalından çok daha büyük bir misyona sahip olduğunun göstergesidir. Bunun üzerine El Cezire şu açıklamayı yapmıştır; “İfade özgürlüğünü savunuyoruz ve insanların bilgi edinme haklarına inanıyoruz. Taraf tutmayız. Biz kimsenin elçisi ya da sözcüsü değiliz ve hiç olmadık”.⁴

Çalışmada, bütün bu sebepler ve yaşanan süreçlerle birlikte El Cezire’nin kuruluşundan bu yana bağlı olduğu ekonomi politik yapı ve tartışmalı habercilik pratiklerine yer verilmeye çalışılmıştır. Belli bir kesim için seslerini duyurmanın bir aracı olarak nitelenen bu yayın kuruluşu bir kesim için yanlı ve abartılı propaganda haberleriyle bir savaşın büyümesine uygun bir zemin hazırlamış, halka yanlış bilgi aktararak mobilize olmasını sağlamış ve terör gruplarının propaganda süreçlerine yardım etmiştir.

⁴ “An open letter from Al Jazeera” <https://www.aljazeera.com/news/2017/06/open-letter-al-jazeera-170626125049180.html> (erişim tarihi:05.01.2018).

1.2. Rusya'nın Yeni Sesi: Sputnik

2014 yılında kurulan Moskova merkezli Sputnik, El Cezire'ye göre oldukça yeni bir medya kuruluşudur. Rus medya grubu Rossiya Segodnya tarafından kurulan Sputnik'in Türkiye, Amerika, Çin, Fransa, Almanya, Mısır, ve İngiltere gibi pek çok ülkede ofisi bulunmaktadır. Sputnik kendisini internet sitelerinde şöyle tanıtmaktadır; "Sputnik, haber akış sistemleri, internet siteleri, sosyal medya hesapları, mobil uygulamalar, radyo yayını ve multimedya basın merkezleri gibi ürünlerle hizmet veren modern bir haber ajansıdır."⁵ "Anlatılmayanları anlatıyoruz" sloganını kullanan Sputnik, ana akım medyaya alternatif bir yaklaşım sergileme iddiasındadır. Sputnik internet portalını incelediğimiz zaman, El Cezire'de de gözlemlediğimiz gibi, oldukça profesyonel hazırlanmış görseller ve videolar dikkat çekmektedir. Yeni iletişim teknolojisini oldukça başarılı kullanmaktadırlar. Suriye haberleri için metinler arasına yerleştirilmiş videolar sıkça karşımıza çıkmaktadır. Rossiya Segodnya Genel Yayın Yönetmeni Margarita Simonyan bir konuşmasında, "Yabancı dillerde yayın yapmaya ve Moskova'dan yabancı izleyicileri kazanmaya çalışmanın" önemi üzerinde durmuştur⁶. Yani, Sputnik de El Cezire'ye benzer bir şekilde Batı ana akım haberlerine "farklı bir bakış" getireceğini ifade etmektedir. Rossiya Segodnya'ya daha yakından bakacak olursak; Rusya'nın Sesi ve RIA Novosti Haber Ajanslarının birleştirilmesi ile oluşturulmuş ve Rusya'nın iletişim faaliyetlerini yürütme amacı taşımaktadır. Bu sebeple bu kuruluşların haberleri "Batı'ya yönelik Moskova'nın yanıtı" olarak değerlendirilebilecektir (Darıcılı ve Özdal, 2017:28).

Sputnik'in bu çalışmanın iki örnekleminde birisi olarak tercih edilmesi ise El Cezire'de de olan ile benzer yaklaşımlara sahip olmasıdır. The New York Times Sputnik'i, "önyargı ve dezenformasyon ile uğraşan bir Rus propagandası" olarak tanımlamıştır. Elbette böyle düşünen sadece New York Times yazarları değildir. Russia Today (RT) ve Sputnik'in bir Rus propaganda aracı olmak için kurulduğu ve "pravda haberciliği" yaptığı iddiaları gündemde pek çok tartışmaya sebep olmuştur. El Cezire Katar için ne yapıyorsa Sputnik'in de Rusya için o amaçla kurulduğu argümanı mevcuttur. Avrupa tarafından Sputnik de (El Cezire'de olduğu gibi) "enformasyon savaşı" yürütmekle itham edilmektedir. "Sahte öyküler ortaya atmak" yeni bir şey değildir; Sovyetler Birliği, Soğuk Savaş'ın ideolojik savaşları sırasında kayda değer bir kaynak ayırmıştır. Ancak yine de, dezenformasyon Rus askeri doktrininin önemli bir yönü olarak görülmekte ve hedef ülkelerdeki politik tartışmalara,

⁵ Sputnik, <https://tr.sputniknews.com/docs/about/hakkimizda.html>, (erişim tarihi:20.05.2018).

⁶ Sputnik, <https://www.rt.com/news/204231-sputnik-news-agency-launched/>, (erişim tarihi 24.05.2018).

geçmişte olduğundan çok daha fazla karmaşıklığa ve hacme sahip olmaya yönelmektedir⁷. Sputnik, yukarıda da belirtildiği gibi oldukça yeni bir medya kuruluşudur. Bu durum da hakkında çok fazla akademik literatür olmamasını beraberinde getirmiştir. Bu sebeple Sputnik'e ve Rusya'nın medya yaklaşımına ilişkin daha geniş bir resim çizmek adına yirmi yılı aşkın bir süre Moskova'da *Milliyet* gazetesinin temsilciliğini yapmış ve 2018 yılında Putin'e ilişkin bir kitap yayınlamış Cenk Başlamış ile tez kapsamında bir görüşme gerçekleştirilmiştir.⁸ (Ek 1) Başlamış da, Sputnik'e yönelik olarak "önyargı ve dezenformasyon ile uğraşan bir Rus propagandası" tanımlamasını desteklerken bunun belirli sebepleri olduğunun da altını çizmektedir. Batı dünyasında tıpkı Türkiye'ye olduğu gibi Rusya'ya karşı da derin bir önyargı olduğunu belirten Başlamış, Russia Today ve Sputnik'in bu noktadan hareketle kurulduğunu ifade etmektedir. Buradaki amacın bir yandan Rusya hakkında Batı kamuoyundaki ön yargıları kırmak, dezenformasyonla mücadele etmek olduğunu vurgularken diğer yandan da o ülkelerde sempati toplamak ve bu yolla yönetimler üzerinde baskı oluşturarak Rusya politikalarını etkilemeye çalışmak olduğunu belirtir.

Rusya'nın dış politikada ilginç bir taktiği var: ABD ile siyasi, askeri, ekonomik, teknolojik ve hatta kültürel alanlarda rekabet edemeyeceğini bildiği için çok kutuplu dünya düzenini psikolojik yolla kurmaya çalışıyor. Yani, "Amerikan emperyalizmine karşı mücadele eden Rusya" imajı yaratarak dünyada ABD'ye karşı olan ülkelerin ve halkların liderliğine oynuyor. Söz konusu yayın organları da öncelikle bu amaca hizmet ediyor. Kendi ülkesinde bağımsız gazeteciliğe izin vermeyen Rusya'nın Russia Today ve Sputnik'le uluslararası gazetecilik yapmayı öncelikli hedef koyduğunu varsaymak kanımca fazla iyimser bir değerlendirme olur. Durumu şöyle özetlemek mümkün: Rusya Batı'nın propagandasına karşı artık onların oyun kurallarıyla mücadele etmeye çalışıyor (Başlamış, kişisel görüşme, 2018).

Bilgiyi çeşitli kanallarla halka sunma amacının dışında farklı ideolojik hedefleri de olan bu yayın kuruluşunun ekonomi politik yapısı bu sebeplerle önem taşımaktadır. El Cezire'de de ortaya konulduğu gibi devlet ya da sermaye sahipleri ile ilişki içerisinde olmak habercilik pratiğinin niteliğini değiştirmekte ve güçten yana bir tavır almaya zorlamaktadır. Sputnik'in bağlı olduğu medya grubu Rossiya Segodnya bu sebeple oldukça önemlidir. Başlamış buna ilişkin olarak Soğuk savaş yıllarında kaba bir propaganda faaliyeti yürüterek yayın yapan kuruluşların artık bunun yerine çok daha ince bir propaganda yaptıkları ve bunu anlamının gittikçe zorlaştığını belirtmektedir.

⁷ New York Times, "A Powerful Russian Weapon: The Spread of False Stories", (Erişim tarihi: 28.08.2016).

⁸ Duygu Nil Özer (28 Kasım 2018), Cenk Başlamış ile söyleşi, Ankara

Soğuk Savaş döneminde çok keskin ideolojik ayrımlar vardı ve Batı'nın enformasyon ablukası altındaki Sovyetler, "Moskova'nın Sesi" radyosuyla sesini duyurmaya çalışıyordu ama bunu kaba bir ideolojik propaganda yöntemiyle yapıyordu. 2003 yılında benzer medya kuruluşları "Rossiya Segodnya" çatısı altında toplandı. Geçmişten farklı olarak propagandanın dozuna ince ayar yapıldı, gazetecilik unsurunun öne çıktığı izlenimini veren yayın anlayışı benimsendi. Suriye savaşı yeni yayın çizgisi için çok önemli bir test oldu. Bu şekilde, bir yandan Batı medyasının yanlış ya da yalan haberlerine karşı mücadele edildi ama diğer yandan da ince bir Rus propagandası yapıldı (Başlamış, kişisel görüşme, 2018).

Bu haberlerin yapılma nedenleri bu şekilde ortaya konulduğunda yıllarca ABD'nin tekelinde olan ve dünyaya servis edilen haberlerin günümüzde nasıl şekillendiği daha net ortaya çıkmaktadır. Başlamış'a göre Hazar'dan atılan Rus füzelerinin Suriye'deki IŞİD hedeflerini vurmasının canlı yayınlanması aslında ABD'nin Körfez savaşında yaptığı 'šov'un yıllar sonra tekrarlanmasıdır ancak bu tür bir propaganda yöntemi Moskova açısından ilk olma niteliği taşır. Bu şekilde hem iç hem de dış kamuoyuna "güçlü Rusya" imajı verilmektedir. Kısacası Başlamış'a göre söz konusu yayın organlarının haberlerine karşı her zaman temkinli yaklaşılmalıdır (Başlamış, Kişisel görüşme, 2018). Musa Özüğurlu da Başlamış ile benzer bir şekilde Rusya ile Sputnik'in ideolojik paralellliğini vurgulamaktadır. Özüğurlu'ya göre, Sputnik Suriye özelinde gerçeğe daha yakın bir habercilik yapmasına rağmen yine de propagandadan uzak kaldığını söylemek zordur.

Sputnik sadece Suriye özelinde değil Rusya'nın "medyanın gücünü kullanmaya karar vermesi ile birlikte" küresel anlamda bir savaş yürütüyor ve bunu "sarkastik / ironik" bir üslup ile yapıyor. Son yıllarda medya içinde ortaya konmuş en önemli projelerden biridir bana göre ve Batı'da da inanırlılığı çok yüksektir. Rusya devletinin güdümünde (Russia Today ile birlikte) yayınlarına devam etmesi bu nedenle Batı ülkelerini rahatsız etmektedir. Bugün Suriye'de onlarca Batı medyası yönetim aleyhinde yayın yaparken Sputnik tam tersi bir yayıncılık yapmış ve farklı bir Suriye tablosu ortaya koymuştur. Batı medyasına yönelik eleştiriler Sputnik için de geçerli olamaz mı? Elbette. Ancak Suriye özelinde gerçeğe daha yakın bir yayıncılık yaptığını söyleyebilirim (Özüğurlu, Kişisel görüşme,2019).

Özetlersek El Cezire ve Sputnik'in uluslararası medyada önemli bir temsiliyetleri olduğunu gözlemlemekteyiz. Bir medya grubunun sahiplik yapısı, ideolojik arka planı ve yayın yaptığı devlet, haberin içeriğini ve söylemlerin yaklaşımını belirli dozlarda etkilemektedir. Üçüncü bölümde ele alınan haberler üzerinde bu çerçeveler ekseninde daha detaylı analizler gerçekleştirilmiştir. Her haber metninde özellikle de uluslararası karşılaştırmalı haber okumalarında hegemonya, ideoloji, kamu diplomasisi ve medya ekonomi politikası anahtar

kelimeler olarak bir çerçeveleme ve analiz yapımına katkı sunmaktadır. Bu sebeple medyadaki bu yaklaşımları daha detaylı incelemek haberlerin yazılma sürecinin arka planını aydınlatması açısından oldukça önemlidir.

1.3. Kavramsal Çerçeve

Bu çalışmanın kavramsal çerçevesini şekillendiren iki ana kavram bulunmaktadır. Bu kavramlar hegemonya ve kamu diplomasisi kavramlarıdır. Bu noktada tarafların çıkarlarına dair stratejileri ortaya çıkarmak için göz önüne alınması gereken en önemli çerçeveyi bize bu iki kavram çizmiştir. El Cezire ve Sputnik'in yayınları ve etki alanı göz önünde bulundurularak bunun arka planının hangi kavramlarla doldurulduğunun anlaşılması bakımından bu kavramsal çerçeve oldukça önem taşımaktadır. Hegemonya kavramı bu noktada devletlerin neden tarih boyunca bir egemenlik mücadelesi kurma ihtiyacı duyduğu sorusuna yanıt verirken, kamu diplomasisi kavramı bunun günümüzde daha önemli hale gelen uluslararası politikadaki yerini ortaya koyacaktır. Bu iki kavramın yansıtıldığı bir alan olarak medyayı gözlemlemek bu çerçeve ekseninde daha anlamlı olacaktır.

1.3.1. Hegemonya Kavramı

Hegemonya kavramı bu çalışmanın ana hattını oluşturan önemli bir kavramdır. Bunun sebeplerinden bir tanesi, kavramın aslında devletler var olduğu sürece geçerliliğini ve açıklayıcılığını sürdüreceğinden kaynaklanmaktadır. Bir diğer yönü hem sınıfsal hem de uluslararası ilişkiler kapsamında egemenlik mücadelesi kurma çabasının temelini kavramak için içi doldurulması gereken bir kavram olmasından kaynaklanır.

Bu çalışmada, giriş bölümünde de belirtildiği gibi, El Cezire ve Sputnik bir hegemonya mücadelesinin çarpışması olarak ele alınmıştır. Aynı yerde, aynı anda, aynı aktörlerle gerçekleşmiş bir olayın iki veya daha fazla farklı anlatısının olmasının sebebi farklı bir gerçekliğin inşa edilmek istenmesinden kaynaklanmaktadır. Bunun esas nedeni ise hegemonya kavramından kaynaklanmaktadır. Her devlet kendi imkanları ölçüsünde bir hegemonya mücadelesi içerisindedir. Burada farklı olan nokta artık uluslararası hegemonya sahibi gücün yani ABD'nin tek başına hakim olduğu bir anlatı mücadelesinin kırılıp Rusya ve Katar gibi ülkelerin de dahil olduğu bir ideolojik mücadele alanının oluşmasıdır. Bu sebeple arkalarında bulunan devlet mekanizması bağlantılarının doğru kurulması gerekir. Devlet; hem kendi içinde hem de uluslararası ölçüde varlığını ve gücünü hegemonya mücadelesine dayandıran bir yapıdır. Bu sebeple temel yapı taşlarından bir tanesinin hegemonya inşası olduğunu söyleyebiliriz. Hegemonya, tarihsel olarak Antik Yunan

düşüncesine dayanmakla beraber günümüz modern anlamı ile kullanan ilk düşünür Antonio Gramsci'dir. Kavramın Antik Yunan'daki kullanılış şekli şöyledir;

Antik Yunan siyasal düşüncesindeki *hegemonia* terimi, bir birey, toplumsal grup ya da devletin başka kesimler ya da devletler üzerinde uyguladığı yönlendirici üstünlük anlamına geliyordu; *hegemon* ise, böyle bir üstünlük konumunda bulunan özne için kullanılıyordu. Özellikle değişik *polis'ler* arasındaki siyasal ittifaklar bağlamında bir kent devletinin öbür *polis'ler* karşısında elde ettiği askeri ve siyasal egemenlik, önderlik ya da yöneticilik niteliği hegemonya terimiyle karşılanıyordu (Yetiş, 2013:87).

Bu şekilde incelendiği zaman aslında aradan geçen yüzyıllar boyunca kavramın özünün bozulmadığını söyleyebiliriz. Kapitalizme özgü yeni yönleri olmakla beraber -ki Gramsci bunu sınıf temelli değerlendirir- hegemonya devlet kavramıyla doğrudan ilişkilendirilmelidir. Yukarıda da bahsedildiği gibi Antik Yunan'da veya günümüz küresel dünyasında ihtiyaç duyulan egemenlik mücadelesinin yönelimleri değişse de temelini bozmadan sürdürmüştür. Bu da, hegemonyanın özündeki denetim, üstünlük sağlama hatta yönlendirme işlevlerinden kaynaklı bir süreçtir. Kapitalizmle beraber işçi sınıfının her yönüyle zarar görmesi bunun karşısında sermayenin her geçen gün güç kazanması toplumsal ilişkilerde meşruiyet sorunu yaratmıştır. Bu sebeple egemen sınıfların kendi çıkarlarını toplumun çıkarı olarak yansıtma ihtiyacı doğmuştur. Hegemonya kavramı bu durumu açıklamayı sağlamaktadır (Demirtaş, 2014:127). Gramsci'ye göre hegemonya kavramının iki temel ögesi vardır; bunlar rıza ve zor olarak tanımlanabilir. Kuvvet bu noktada daha dengeli tutulur ve kuvvetin ağır basmadığı kanısı uyandırılmaya çalışılır. Çoğunluğun rızası da – gazeteler ve dernekler gibi- kamuoyu organlarınınca açığa vurulur. Hatta kimi organlar yapay olarak ortaya çıkartılıp çoğaltılabilir (Gramsci, 2014:347). Gramsci'ye göre siyaset; zor ve rızayı, iktidar ve özgürlüğü, siyasal toplum ve sivil toplumu kapsamaktadır (Fortana, 2013:15). Gramsci açısından devlet, diktatörlük+ hegemonya ve siyasal toplum+ sivil toplum olarak düşünülmelidir; burada ilk terimler zor unsurunun, ikinci terimler ise rıza unsurunun temsilcisidir (Fortana, 2013:277). Yani Gramsci her ne kadar iki temel dayanaktan bahsetse de rızanın öneminin daha fazla olduğunun da altını çizmektedir. Bunu günümüzün en büyük hegemonya sahibi olarak kabul edilen devleti Amerika'nın, hegemonya inşasına rızanın katkısını şöyle bir örnek ile açıklayabiliriz;

ABD adeta dünyanın başı sıkıştığı zaman yardıma çağrılacak bir "Süperman"dir. Saddam Hüseyin'e küresel açıdan tehdit oluşturan bir imaj verilmesi de bu yüzdendir. Bu bakımdan ABD hiçbir zaman korku verici bir güç olmak istemez. ABD daha çok saygınlık uyandıran bir güç olmak ister. Bunun için Somali'ye insani müdahale yapar, Kosova'da uluslararası topluma öncülük eder, AIDS'e karşı verilen mücadeleye önemli miktarda maddi destek sağlar. ABD dış politik kültür olarak, kendisini farklı bir güç olarak tanıtmak ister. Çünkü ABD kendisinin sadece kaba kuvvet kullanan bir güç olduğu izlenimini uyandırır ise, Amerikan Eşsizliğinin tılsımı sona erebilir (Sümer, 2008:139).

Görüldüğü gibi rıza inşa etme süreci devletler için pek çok alanı kapsayan uzun ve önemli bir süreçtir. Gramsci'nin daha sınıfsal bir temele oturarak açıkladığı hegemonya, zaman içerisinde bazı düşünürler tarafından uluslararası bir boyuta taşınacak ve eleştirel kuram içerisinde yerini alacaktır. Bu noktada kısaca pozitivist ve eleştirel kuramı birbirinden ayıran noktalara değinmek gerekmektedir. Realizm ya da pozitivism bu noktada statükonun korunmasını sağlarken eleştirel düşünce statükoyu sorgulayarak değişmesi için bir alan yaratmaktadır. Yani eleştirel kuram, dünyayı problemleriyle birlikte olduğu gibi ya da bulduğu gibi almak yerine, olduğu ya da bulduğu halini de bir problem olarak ele alır (Bostanoğlu, 2009:11- 37). Bu şekilde bakıldığında hegemonya kavramının oldukça geniş ve üstü örtülü bir alanı kapsadığı anlaşılabilir.

Hegemonya kavramı, tıpkı Antik Yunan'daki anlamını çağrıştıracak bir biçimde, ulus devletler arasındaki ilişkileri açıklamak amacıyla uluslararası ilişkiler kuramı alanında da kullanılır. Bir devletin askeri, ekonomik, siyasal ya da kültürel üstünlüğüne dayanarak öbür devletler üzerinde uyguladığı baskı ya da tahakküm, genellikle 'hegemonyacılık' terimiyle anlatılır. Daha çok realist uluslararası ilişkiler kuramında karşımıza çıkan bu kullanım tarzı, rızaya dayalı üstünlük formlarını nitelemek amacıyla oluşturulan özgül hegemonya sorunsalından farklılaşır (Yetiş, 2013:97).

Bu noktada bahsedilmesi gereken önemli bir isim Robert W. Cox'tur. Cox, Uluslararası İlişkiler disiplinine eleştirel bakışla yaklaşan ve Gramsci'den sonra hegemonya kavramının kapsamını genişleten önemli bir isimdir. Gramsci'nin tanımlaması ile benzerlikler taşırken bu tanımlamalara daha güncel bir yorum getirmektedir. Cox, hegemonya mücadelesini devletler arası bir kavram olmaktan çıkartarak, devlet dışı kurumları da kapsayan bir anlamda kullanmaktadır (Çiftçi, 2009:205-206). Cox'un Gramscian analizi, ulusötesi toplumsal güce odaklanmıştır. Bu yaklaşımda hegemonya, sadece bir sınıfın bir diğeri üzerindeki göreceli üstünlüğü değil aynı zamanda bir devletin bir diğeri üzerindeki göreceli üstünlüğünü de içerir

(Gill ve Law'dan aktaran Gökten, 2013:46). Küreselleşen dünya düzeni ile birlikte artık devletler kendi iç politikalarında uyguladıkları kadar dış politikasında da hegemonya mücadelesi içerisinde. Hatta kimi zaman dış politikanın iç politikayı ya da tam tersi iç politikanın dış politikayı meşru kılabilmesinin bir nedeni de bu sürdürülen hegemonya sürecine dahildir. Günümüzde sürekli olarak tekrarlanan konum savaşları algısı da bir nebze buradan yaratılmaktadır.

Konum savaşı ve manevra savaşı kavranılan, siper savaşı benzeştirmesiyle, sınıflanan daha iyi stratejik noktalara ve konumlara hareketini gerektiren bir strateji kavramlaştırmasının kalbini oluşturur. Dolayısıyla konum savaşı, siyasal hegemonya kazanma, rıza alma muharebesidir, insanların sadece geçici itaatlerini ya da oy desteklerini değil, kalplerini ve zihinlerini kazanma mücadelesidir. Manevra savaşı ise sonraki evredir. Devlet iktidarını ele geçirmedi; fakat bu, hegemonyanın zaten sağlanmış olduğu bir ortam olmazsa gerçekleşemez (Barret, 2014:81).

Suriye savaşına baktığımız zaman aklımızda oluşan belli ana aktörler olması, bu grup ya da devletlerin belli politik amaçları doğrultusunda bu coğrafyada bir hegemonya kurmak istemesinden kaynaklanmaktadır. Bu her zaman bir savaş için toprak kazanma ya da kaybetme süreci olarak yorumlanmamalıdır. Bir devletin bu sahada elde edeceği güç bundan sonraki siyasi hamlelerinde de etkisini gösterecektir. Özellikle kapitalist dünya ekonomisi, hegemonya sahibi olma mücadelesini körükleyen bir süreçtir. Bu sistemde dünyada her yer, sömürge kaynağı ve gelecek için yapılan bir yatırım olarak görülmektedir. Burada ise Sputnik ve El Cezire yalnızca bir haber merkezinden ziyade arkasında farklı hegemonya sahiplerini barındıran ve söylemlerini yeniden üreten yapılar olarak düşünülmelidir.

1.3.2. Kamu Diplomasisi ve Propaganda

Devletler de tıpkı insanlar gibi çeşitli amaçlar doğrultusunda birbirleri ile etkileşime geçme ihtiyacı duyarlar, bu durum dünya tarihi açısından bakıldığında yeni bir durum değildir. Klasik diplomasi tam da bu noktada devreye girmiştir. Yani devletler eşitler arası bir iletişim kurmakta ve bunu da kendi kurumsal yapılarından destek alarak yapmaktadır (Eldemir, 2018:490). Kamu diplomasinin günümüzde ortaya koyduğu farklılığı anlamak için ise kamu diplomasisi kavramının ortaya çıkışına bakmakta fayda vardır. “Kamu diplomasisi ilk olarak Edmun Gullion tarafından kullanılan bir terimdir” (Ceyhan, 2016:51). Dünyada küreselleşmenin dolayısıyla teknolojinin ilerlemesi dünyayı birbirine daha

yakın olması gereken bir noktaya evriltmiştir. Bu sebeple sadece devletlerin kendi halkını etkilemesi gereken dönem bitmiş, uluslararası kamuoyuna yönelik olarak da politika ve fikir üretme zorunluluğu getirmiştir (Akçadağ, 2014:1). Sadece yapılan politik bir hamleye meşruiyet kazandırmak değil, iç ve dış politikanın şekillenmesi adına da önemli bir kavram haline gelmiştir. “Bazı düşünürler 19. yüzyılın parlamentolar, 20. yüzyılın kitleler, 21. yüzyılın ise kamuoyları yüz yılı olduğunu iddia etmektedir” (Gökırmak, 2011:1).

Suriye savaşına ABD, Rusya, Türkiye gibi pek çok devlet doğrudan ya da dolaylı olarak dahil olmuşlardır. Giriş bölümünde kısaca bahsedildiği gibi "düzenli orduların çatışması değil bir devletin iç yapısına müdahale etme" sürecini her devletin kendi toplumuna izah edip, bunun aslında "olması gereken" meşru bir süreç olduğuna inandırabilmesi için kamu diplomasi kavramı çok önemlidir. Dünyadaki her ülkenin yerel ve uluslararası anlamda kendisine koyduğu farklı amaçlar ve idealler bulunmaktadır. Bu durumun ülkeye göre pek çok nedeni olabilir. Bu sebeple her devletin kamu diplomasisi çalışmasını aynı amaç doğrultusunda gerçekleştirdiği söylenemez (Akçadağ, 2014:7). İnsana dair olan her şey bir kamu diplomasisi aracı olabilir (Eldemir, 2018:492). Bu sebeple teknolojinin dönüşümü kamu diplomasisi açısından oldukça önemli bir fırsat yaratmıştır. Medyanın kullanımı bu şansın değerlendirilmesi açısından önemlidir (Eldemir, 2018:492). Daha büyük kitlelere daha az zahmetle ulaşma şansı yakalayan devletler, bu duruma yönelik projeler geliştirmiş yeni yayın organlarına yatırım yapmışlardır. Medya bu durumda bir fark yaratmakta ve ülkenin ekonomik seviyesinden bir nebze ayrılarak herkesin kullandığı bir araç haline gelmektedir. Büyük organizasyonlar kadar bütçe ayrılmadan gerçekleşen ve sürekliliği sağlanabilen bu yatırım hermen her devlet tarafından dikkatle takip edilmektedir.

Hegemonya kavramsallığı Gramsci ve Cox örneklerinde de belirtildiği gibi sınıf temelli ve ülkenin egemen güçlerinden kaynaklanmaktadır. Ancak yukarıda da ifade edildiği gibi uluslararası meşruiyetin önem kazandığı küreselleşme sonrasında diğer devletlerin egemen sınıfının da fikir ya da eylemleri benimsemesi gerekmektedir (Bostanoğlu, 2009:49). Bu noktada kamu diplomasisi devreye girmektedir. Bir taraftan özellikle medya yoluyla kendi toplumunuzda bir gündem belirleyip etkilerken, diğer taraftan dış politikada bir etki yaratmak için bir yol geliştirilmiş olur. Machiavelli'nin, “korkulur olmak, sevilir olmaktan daha güvenlidir” dediği "sert güç"ün diplomasinin temeli sayıldığı yüzyıllar geride kalmış artık günümüz bilgi çağında “hem korkulur, hem de sevilir olmak” daha uygun bir tutum haline gelmiştir (Armitage ve Nye, 2008:3).

Ülkeler, güçlerini başkalarının gözünde meşrulaştırdıkları zaman, istekleri karşısında daha az direnişle karşılaşır (Nye, 2017:31). Özellikle küreselleşme ile medya kanallarının uğradığı dönüşüm, diplomasi algısını da etkilemiştir. Artık kitleleri etkilemek hem daha önemli hem de daha ulaşılabilir bir hal almıştır. Diplomasi algısındaki bu dönüşümle birlikte yumuşak güç faaliyetleri önem kazanmıştır. Joseph Nye tarafından literatüre kazandırılan bu kavram esas olarak diğer ülkelerde de kendi politikasına meşruiyet sağlama, onları hoşnut etme adına kurulan ilişki ve faaliyetler bütünüdür (Nye, 2017). Bu özellikleri sebebiyle, kamu diplomasisi ile ilişkilendirilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Yağmurlu'ya göre "Kamu diplomasisi yumuşak gücün bir aracı olarak görülmektedir" (Yağmurlu, 2007:16). Özellikle son yıllarda bütün devletlerin buna yönelik bir bütçe ayırmasından ve bu bütçenin her geçen yıl artmasından da ne kadar önemli olduğu anlaşılabilir. Halkların da dünyada meydana gelen olaylardan anında haberdar olduğu ve tepkisini gösterebildiği günümüzde, devlet başkanlarının birbiri ile olan diyalogları yeterli olmamaktadır. Halkta bu sürecin içerisine dahil edilmeli ya da en azından böyle bir izlenim oluşturulmalı ve rızası alınmalıdır. Yağmurlu, kamu diplomasisini iki aşamalı bir süreç olarak tanımlamaktadır. İlk olarak dünya kamuoyu sonrasında ise bu temas edilen hükümetlerin siyasetlerini etkilemesi beklenmektedir (Yağmurlu, 2007:14). Bu tanımladığımız şekli ile kamu diplomasisi, propaganda terimine oldukça yakın bir anlam taşımaktadır ancak kavramsal olarak hemen hemen aynı şey değildir. Aralarındaki ilişki şu şekilde tanımlanabilir;

Propaganda, belirli bir doktrine insanları ikna etmek amacıyla fikirlerin, enformasyon ya da başka materyallerin yayılması işini yaparken gerçeklere dayandığı müddetçe kamu diplomasisi ile aynı kefiye konulabilir. Eğer bu işi yalan ya da yanlış bilgilere dayanarak yapıyorsa hala propagandadır ancak kamu diplomasisi değil, olsa olsa dezenformasyon olarak tanımlanabilir (Kruckeberg ve Vujnovic'den aktaran Akkuş, 2016).

Fark edileceği üzere kamu diplomasisinin hedefleri arasında uzun vadeli ilişki kurma fikri de vardır ve dolayısıyla propaganda bu uzun ilişkiyi kurma konusunda yetersiz olmaktadır. Çünkü propaganda tek taraflı bir etkileşim sürecine maruz kalma anlamına gelmektedir. (Eldemir, 2018:493). Propagandanın kamu diplomasisi ile bir tutulması gerektiğini düşünenler kavramın aslında hükümetler tarafından yürütülen bir propaganda biçimi olduğunu savunur. Örneğin, Hart'a göre kamu diplomasisi "bir dış politika aracı olarak propagandanın kurumsallaşmış hali" anlamına gelmektedir (Eldemir, 2018:493).

Bu iki kavramı ayıran temel nokta bilginin doğruluğu ve süreç gibi görünmektedir. Nye buna örnek olabilecek bir şekilde; Amerikan değerlerini vermesinin Al Hurra televizyonunu Ortadoğu'da izlenir kılmadığını, bilakis Amerikan hükümetinin propaganda enstrümanı olarak algılanmasına sebep olduğunu söyledikten sonra ekliyor: "İyi kamu diplomasisi, propagandanın ötesine geçmelidir. "Kamu diplomasisi var olan kültürel kodlamayı satmanın bir yoludur. Yani, kamu diplomasisi politikalarında oluşturulan mesajlar devletlerin sahip oldukları kültürel ve sosyal arka plandaki imgelerin alınıp tarihsel bir zeminde söyleme dökülmesi yoluyla oluşturulmaktadır (Eldemir, 2018:494).

Bu tez çalışmasının amacı tam olarak bu iki kavram olan hegemonya ve kamu diplomasisi kavramlarının, medya ile bütünleşmesine odaklanan bir çalışmadır. Dünyada hegemonya savaşları olduğundan ve bunu "kazanmanın" yolunun rıza ile sağlandığından bahsedilmiştir. Kamu diplomasisi bu rızanın şekillenmesine yardımcı olur, burada kullandıkları ana aktör ise medyadır.

1.4. Medyanın Hegemonik İlişkilere ve Kamu Diplomasisine Katkısı

Günümüzün karmaşıklaşmış ve derinlik kazanmış toplumlarında gerçeklik, insanlara kitle medyası ve elektronik medya tarafından sunulmaktadır (Dursun, 2013:37). Başka bir anlatımla, insanların hayatları boyunca gerçekleştirebileceği deneyimler sınırlıdır. Günümüzde bireysel ya da toplumsal deneyimlerin ötesinde bir veriye erişme imkanı bulunmaktadır. Ancak bu olgular medyanın tanımları ile sunulduğu için, insanlar da bu sunulan biçimiyle öğrenmektedirler (Kaya ve Çakmur, 2013:567). Haber pratiğinin en tartışmalı noktalarından bir tanesi burada başlamaktadır. Özellikle bu çalışma için tercih edilen bir savaş bölgesinden sınırlı sayıda gazeteci dünyanın geri kalanına bilgi aktarmakta ve oradaki gerçeklik inşa edilmektedir. Haberin pek çok tanımı vardır ancak temel olarak şu şekilde ifade edilebilir:

Haber genel anlamıyla zamana uygun bir şeyin, bir olayın raporudur, acele bir şekilde kaleme alınmış bir edebiyattır ve yarının tarihidir. Haber bir bilgi aktarma operasyonudur. Haber insanların kendi yaşamlarını ve toplumdaki konumlanışlarını belirlemeleri, düzenlemeleri ve yönlendirebilmeleri için ihtiyaç duydukları bilgidir (İnceoğlu ve Çoban, 2016:13).

Haberin günlük hayatımızda oldukça geniş bir etki alanı vardır. Medyaya dördüncü güç yakıştırması da esas olarak bu etki alanından kaynaklanmaktadır.

Ana akım kuramda, tek tek bakıldığında medya kuruluşları birbirinden farklı, hatta birbiriyle çatışan çıkarları dile getirip vurguluyor olsalar da bir sosyal kurum olarak medyanın genel çıkara hizmet ettiği varsayılmaktadır. Siyaset bilimindeki 'yapısalcı işlevci' yaklaşıma uygun olan bu anlayış çerçevesinde medyanın toplumlarda dayanışmayı ve bütünleşmeyi sağladığı, dirlik ve düzeni koruduğu, gelişme ve değişimin istikrar içinde gerçekleşmesine hizmet ettiği savunulur. Bu nedenle medyaya kamusal çıkarı gözetilen bir 'bekçi' (watchdog) olarak 'Dördüncü Güç' payesi verilir” (Kaya ve Çakmur, 2013:570).

Ana akım yaklaşımlara göre medya 'toplumun aynasıdır'. Bunun anlamı medyanın bir sosyal kurum olarak toplumsal gerçekliği, toplumda olup biteni aynen aynada yansıtıyor gibi aktarmakta olduğunu varsayılmasıdır (Kaya ve Çakmur, 2013:569). Siyaset, her anlamda toplumu etkileme ve biçimlendirme süreci iken, medyanın her şeyi bire bir yansıttığını söylemek gerçekçi değildir. Statükonun biçimlendirdiği bireylerin birebir yansıtılması bile aslında 'ayna' görevi görmekten uzaktır. Bu noktada alternatif bir medya okuması ile eleştirel yaklaşımlardan ve haber pratiklerinden bahsedilmesi gerekir.

Eleştirel yaklaşımda haber, üretim araçlarını elinde bulunduran egemen sınıfların çıkarları tarafından belirlenen ya da politik yapı içerisinde ekonomik ilişkilerle oluşturulmuş bir ürün; belli sorunlar ve konular etrafında belli türden anlamların belli ilke ve kurallara uygun, sürekli ve düzgün biçimde inşa edildiği; çatışma, güç/iktidar için mücadele edildiği toplum içindeki egemen güçlerin ve ideolojilerin bir yeniden üretim biçimi olarak toplumsal gerçekliğin yeniden kurulduğu bir metin ya da söylem; çarpışan söylemlerin yarıştığı bir alan olarak ele alınmaktadır. Haberin eleştirel çözümlemeleri, öncelikle haber metinlerinin ideolojik doğasına odaklanmaktadır (Çebi'den aktaran İnceoğlu ve Çoban, 2016:26).

Eleştirel yaklaşımlara göre; medya toplumun genel çıkarlarını değil yukarıda bahsedilen güç sahibi azınlık bir grubun çıkarlarını bütün toplumun ortak gerekliliği, çıkarı gibi sunmaktadır. “Eleştirel akımlar köken olarak Marksizm'den etkilenmelerine rağmen kendi içlerinde farklılaşırlar” (Yaylagül, 2016:96). Bu farklılaşmalara rağmen eleştirel yaklaşımın ortaklaştığı medya çerçevesine bakacak olursak, medyanın statükonun yeniden üretilmesine katkı sağladığını söyleyebiliriz. Yani, haber gerçeğin yansıması değil yeniden inşasıdır.

Toplumda güç unsuru olan dengeler hangi sınıfın elindeyse ve hangi geleneksel kodlarla işlenmişse haber metinlerinde de bunu gözlemlemek mümkündür. Örneğin en gündelik haberlerin dahi cinsiyet eşitliğini gözardı edilerek sunulduğu, siyaseten tek sesliliğin hakim olduğu ve işçi sınıfının üçüncü sayfa dışında haberlere konu olamadığı bir medya düzeninde

toplumsal eşitsizliğin nasıl görünmez kılındığını gözlemleyebiliriz. Siyasette kapitalizmin ülkede yaşayan insanlara sunduğu kalıplar gazete ve televizyonlarda yinelenmektedir. Bu medya yaklaşımı bir yandan Antonio Gramsci (1891-1937) ve Louis Althusser'in (1918-1990) hegemonya ve ideoloji çalışmalarına dayanırken Frankfurt Okulu'nun eleştirel düşüncesinden de hareket etmektedir. Eleştirel yaklaşım medyayı nötr olarak ele almamakta tam tersi siyasal iktidarın elinde meşruiyeti sağlama adına önemli bir araç olarak görmektedir. Bu bağlamda medya ve siyaset her zaman etkileşim içerisinde (Kaya ve Çakmur, 2013:571). Bu sebeple Althusser, devletin ideolojik aygıtları arasına medyayı da dahil etmiştir. Althusser, bu ideolojik aygıtlar arasında en önemli konuma *okulu* yerleştirmektedir. Bunun sebebini şöyle açıklamaktadır: “Başka hiçbir ideolojik devlet aygıtı, haftanın 5-6 günü 8'er saat, kapitalist toplumsal oluşumun çocukların tümünü, zorunlu (en azından böyle olmalıdır, bedava) olarak dinleyicisi yapmaz. Okul'u tarafsız, ideolojisinden arınmış (çünkü laik) bir ortam olarak gösteren ideoloji olarak sunar” (Althusser, 2016:62-63). Bunun önemi aynı stratejiyi medyanın da izlemesidir. Medya, günümüz de dahil olmak üzere “tarafsız habercilik” yaptığı iddiasını her fırsatta dile getirmektedir. “Gerçekleri izlediniz”, “Tarafsız yayıncılık” gibi sloganlar izleyicide bu algının inşa edilmesinin önemini anlatmaktadır. Ayşe İnal'ın da ifade ettiği gibi bir gazetecinin “ben böyle düşünmüyorum” diyerek haberi sunmaması bu haberin tarafsız olduğunun bir göstergesi değildir. Gazeteciler bu anlatımdan kaçınarakta taraflı, yorum yüklü ve nesnel olmayan haberler yapabilmektedirler. Dil, tarafsız değildir. Bu sebeple haberlerin taraflı ya da tarafsız olarak adlandırılması muhabirin kendisini tutarak yorum yapmamasına yani inisiyatifine bağlı bir süreç değildir. Haberler dili kullandığı için zaten yapısal anlamda yanlıdır (İnal, 1995: 113-115).

Bütün bu sebepler bir araya getirildiğinde medyanın rolünün azımsanamayacak derecede çok olduğunu ifade edebiliriz. Medya, toplumda yükseltilmesi istenen ideolojiyi besleyerek izleyen ya da dinleyen kişinin zihninde bir çerçeve yaratmaktadır. Bu dönemsel olarak milliyetçilik, ahlakçılık vs. olabilmektedir (Althusser, 2016:61). Althusser'e göre: “Hiçbir sınıf devletin ideolojik aygıtları içinde ve üstünde kendi hegemonyasını uygulamadan, devlet iktidarını kalıcı olarak elinde tutamaz” (Althusser,2016:53). Aynı şekilde politikalarını halktan herhangi bir reaksiyon almadan uygulayamaz.

Haberlerin içeriğine ve sahiplik yapısına ilişkin bu problemler uluslararası medya için de geçerliliğini korumaktadır. Uluslararası medya kavramı kapitalizm ve teknolojik gelişmeler ile paralellik taşımaktadır. Devletlerin önceliğinin kendi halkını etkilemek olduğu, savaş durumunun daha lokal kaldığı ve diğer ülkelerin siyasetini günümüzdeki kadar etkilemediği yüzyıllar geride kalmıştır. Radyonun ardından televizyonun etkisi ile başlayan

bu süreci günümüzde sosyal medya devralmıştır. Giriş bölümünde bir nebze değinilmiş olan bu konuyu detaylandırmak Sputnik ve El Cezire'nin öneminin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

21.yüzyılda iç siyasete dair hamlelerden bahsederken dahi bunun uzantılarının dış politikada bir karşılığı bulunduğunu bilmekteyiz. Bu durum artık dünya siyasetini bir bütün olarak okumanın zorunlu olduğunu ortaya koymaktadır. Dünyanın evrildiği bu noktada siyasetin önemli araçlarından biri haline gelmiş olan medyanın kesinlikle gözardı edilmemesi gerekmektedir. Uluslararası iletişim bağlamında yayın yapan kuruluşların sahiplik yapıları incelendiğinde havacılık, nükleer enerji, petrol, kömür gibi sektörlerle iç içe olduğu görülmektedir.⁹ Kapitalizmin uluslararası medyayı nasıl etkilediği sorusunun yanıtını burada aramak gerekmektedir. Devlet tarafından ya da o ülkenin en büyük şirketleri tarafından finanse edilen medya grupları, doğru haber dolaşımını olumsuz yönde etkilemektedir. Yani küreselleşmiş medya şirketleri temelde güçlerini kendi politik gündemlerini ilerletmek adına kullanılmaktadır (İnceoğlu, 2015:11-12). CNN ve sonrasında BBC bu kuruluşların ilk örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kuruluşların kendi devletlerinin ideolojilerini aktarma noktasındaki başarısı günümüzde çok sayıda medya kuruluşunun kendi sınırları dışına çıkmasına öncülük etmiştir. Büyük devletlerin dünyada radyo, televizyon ve internet yolları ile ulaşamadıkları çok az insan vardır. Böylece halkların algısını yönlendirme çabası da eskisine göre daha kolaydır (Öymen, 2014:375). Bugün El Cezire ve Sputnik'e baktığımız zaman medya aracılığı ile kamu diplomasisi ve hegemonya inşasına katkı sunduklarını söyleyebiliriz. El Cezire için bu tartışma çok daha öncesine (11 Eylül saldırıları) dayanmakla birlikte Sputnik'in de Rus devleti için aynı amaçlarla haber üretim mekanizmasına sahip olduğu güncel bir tartışma olarak yerini korumaktadır. "*Hearts and minds*", söylemi bu yayın kuruluşlarının nasıl bir yumuşak güç unsuru olarak insanların duygularına hitap ettiğinin anlaşılması için ortaya çıkmış bir kavramdır.

Bugün, dünyanın dört bir yanındaki hükümetlerden gelen yaygın eleştirilere rağmen, El Cezire dünyanın beşinci en popüler markası olarak duruyor. El Cezire, uluslararası İngilizce ve İngilizce hizmetlerinin başlatılmasından önce yaklaşık 40 ila 50 milyon seyirci ile, bugünün jeopolitik ortamında

⁹ Bu gruplara örnek olarak AOL Time Warner, dünyanın en büyük medya şirketidir. Sahiplikleri arasında Warner Brothers, CNN, HBO, Time Warner Cable, Fortune, People bulunmaktadır. Sahiplik ilişkisi ve hükümet politikalarına ilişkin bir örnek olarak, Irak savaşından önce CNN bir sansür sistemi vasıtası ile haberleri izleyiciye ulaşmadan önce Atlanta'da ismini bilmedikleri bir görevliden onay almak zorundalardı. Sahiplik yapıları kıtalar arasında devam eden diğer birkaç medya devi ise Disney, News Corporation, Viacom, General Electric olarak karşımıza çıkmaktadır (İnceoğlu, 2015:5-10).

başka hiçbir aktörde olmadığı gibi Arap vatandaşlarının kalplerini ve zihnini kazandı (Powers ve Gilboa, 2007:68).

Powers ve Gilboa, El Cezire'nin iletişim stratejisini, “geleneksel diplomasinin ve kültürel diplomasinin, pazarlama ve haber yönetiminin bulanıklaşması olarak nitelendirilebilecek yeni bir kamu diplomasisinin ortaya çıkması olarak tanımlamaktadır (2007:68).

Medya, hemen her dönemde doğrudan ya da dolaylı bir güç unsuru olarak karşımıza çıkmıştır. Özellikle küreselleşme sonrası, sermaye ve siyasete farklı anlamlar yüklenerek daha önemli bir hale getirmesi ve yine küreselleşme ile birlikte insanların uzak yerleri artık “uzak” olarak görmeyerek söz hakkının doğması medyayı yeni kavramlarla bütünleştirmiş ve haber dilini daha nitelikli bir okumaya tabi tutma zorunluluğu getirmiştir. Bu sebeplerle kamu diplomasisi ve hegemonya inşa etme arzusu medyayı doğrudan etkilemektedir. Suriye savaşına yönelik olarak inşa edilmesi gereken kamu diplomasisi sürecini bulunmaktadır. Özüğurlu'ya göre özellikle de bir savaş süreci söz konusuysa devletler/ hükümetler başka ülkelerde yaptıklarını halk nezdinde meşrulaştırmak zorundadırlar. Bunun tek yolu ise kamuoyu oluşturmaktır. Özellikle böyle kritik dönemlerde hükümet, kendi seçmeni olsa da olmasa da kitleleri ikna etmek zorundadır. Bu sebeple medyanın en etkili biçimde kullanılması oldukça önemlidir. Özüğurlu'ya göre ekran ve yazılı basın o kadar etkilidir ki gözümüzün önünde cereyan eden bir hadiseyi ekrandan izlediğimizde “sanırım ben yanıyorum” düşüncesine kapılmamak işten bile değildir. Bunun bir de hiç bulunmadığınız bir coğrafyada olup bitenin “kitle psikolojisini ve haber pazarlamasını bilen profesyoneller tarafından yapıldığını düşünün!” şeklinde ifade etmektedir. Savaşlarda bu sebeplerle medya özellikle de internet medyası oldukça etkili bir pozisyonadadır. Kimi zaman gerçek olmayan ya da çarpıtılmış görüntüler “güvenilir” kaynaklar tarafından servis edildiğinde önüne geçilemez bir biçimde yayılmaktadır. Özüğurlu Mısır ve Suriye'den birkaç örnekle bu durumu açıklamaktadır;

Mısır'da olaylardan önce hazırlanan bir videoda konuşan kadının giysisi, giysinin renkleri, kullandığı ağız, kameranın titreşim kullanılması, ileri geri, sağa sola hareketler ve çok ustaca ayarlanmıştı ve bu durum amacı bu olan videoların bütünü için geçerlidir. Aynı durum El Cezire'nin yayınlarda da görülüyordu. Pikseli çok da yüksek olmayan kameralar, montajlar, insanların “imdat” söylemleri hep önceden ayarlanmıştı. Medya gerçekten de bu savaşın en önemli silahı oldu. Çünkü kitleleri hedef alıyordu ve sahada savaşan kim olursa olsun kitlelerin yönelimi belirleyici olandır. Peki bu Suriye'de işe yaradı mı? En başta evet ama Suriye halkının eğitim durumu da belirleyici oldu ve onca anti propagandaya rağmen milyonlarca insan (Esad yanlısı olmasa da) Esad'ın hakim olduğu bölgelere

göçtü. Böylece kitleler Esad'ın bulunduğu tarafta olduğu için Esad bugüne kadar yerini koruyabildi. Ancak aynı durum Libya, Mısır, Tunus gibi ülkeler için geçerli değildi ve orada milyonlar medya sayesinde mobilize edilebildi (Özüğurlu, Kişisel görüşme, 2019).

Özetlemek gerekirse Suriye savaşı, meşrulaştırma olgusunun ekstra önem kazandığı bir savaştır ve bu yüzden siyaset ve medya okumaları için ayrıca önem taşımaktadır. Bu sürece medya da oldukça dahil olmuş, sürecin önemli bir aktörü halini almıştır. Bunun iki görünür tarafı Sputnik ve El Cezire kendi devletlerinin ideolojileriyle özdeşleşmiş yayın kuruluşlarıdır ve bunu belli stratejiler/yöntemler ile gerçekleştirmektedirler. Bunlar gündem belirleme ve çerçeveleme yöntemleridir. Alt başlık olarak medyanın bu iki strateji ile nasıl bir ilişki içerisinde olduğunu ortaya koyabilmek adına daha yakından bakmak faydalı olacaktır.

1.4.1. Medya ve Gündem Belirleme

Medya, toplumdaki bütün olayların haber değerini eşit düzeyde görmemektedir. Bazı haberler günlerce manşetlerde yerini korurken bazı haberler önemsizleştirilebilir. Bu seçilen ve haber değeri olduğu düşünülerek sunulan olaylar, aynı zamanda halkın da gündemini belirlemektedir (Yaylagül, 2016:80). Medyanın belli şekillerle ve dozlarla gerçekten uzaklaşması, şekillendirmesi ya da gizlemesi süreci bulunmaktadır. Bu durum iletişim kuramları içerisinde çeşitli yaklaşımlarla temellendirilebilir. Bu noktada medyanın "gündem belirleme/yaratma" sürecinden bahsetmek gerekmektedir. Bu yaklaşım haber metinlerinin içeriğinden ziyade, haber olup olmaması gerektiğine ve bunun seçilme sürecine odaklanmaktadır.

Gündem belirleme, izleyicilerin ya da okuyucuların ne düşüneceklerine karar verilemeyeceğine ancak ne hakkında düşüneceklerine karar verilebileceği düşüncesini temel alır. Esas olarak medyanın nasıl özelde bir devletin egemen parti ya da lideriyle, genel çerçevede ise işçi sınıfının burjuva düzene karşı çıkışını engelleyen baskıcı ve statüko yanlısı bir oluşum olduğu belirtilmiştir. Medyanın bunu yerine getirebilmesi için doğru konuları, doğru zamanlarda gündeme getirmesi ve okuyucu/izleyicilere belli bir konu hakkında dışına çıkmamaları gereken bir çerçeve sunması beklenmektedir.

Gündem belirleme teorisi, medya ve siyaset kurumu arasındaki ilişkiyi bu kurumların gündemindeki konular çerçevesinde değerlendirerek, her iki kurumun birbirlerine olan etkisini belirlemeye çalışmaktadır. Bu model, medyanın haberleri sunuş yoluyla, halkın düşündüğü ve konuştuğu konuları belirlediği düşüncesine dayanır (Güneş, 2014:3).

“Medyanın olaylara verdiği önem ve öncelik kamuoyunun da önem ve önceliği haline gelmektedir” (Yaylagül, 2016:82). Her medya kuruluşunun gündemi izleyicilerine ya da okuyucularına sunmak istedikleri enformasyondan meydana gelmektedir. Araç gündemi olarak adlandırılan bu duruma göre; her araç kendi önceliklerini belirlemekte ve onu ön plana çıkartmaktadır. En fazla önemsenen konular manşette, ilk sayfada yer alırken arka sayfaya doğru azalır. Daha büyük puntolarla, daha geniş yer verilerek hazırlanan haber ve görseller konuya ne kadar önem verildiği hakkında bir bilgi sunmaktadır. Aynı durum televizyon haberleri için de benzer şekilde işlemektedir (Erdoğan ve Alemdar, 2005:181).

Dünya doğal bir oluşum değil, insanların çeşitli yollarla tarihsel olarak inşa ettikleri bir süreçtir. Dolayısıyla medya da bu yapay süreç içerisinde ortaya çıkmakta ve içerik üretmektedir (Said, 2008:123). Asıl şaşırtıcı olan medyayı böylesi bir süreçte etkisiz, nötr kabul etmek olacaktır. Bunu gözlemlemenin en iyi yöntemi toplumun nabzının tutulduğu kamusal alanlardır. Gündeme ilişkin devlet dili kullanılarak atılan maç sloganları, kahvehanelerde bir parti adına geliştirilen söylemlerin aslında öğrenilmiş söylemler olması bunlara verilebilecek örneklerden birkaçıdır. Butler'ın *Kırılğan Hayat* kitabı için yazdığı önsözde Berkeley şöyle der; "Kamusal alan içerisinde hangi görüşlerin akla yatkın sayılmayacağına karar vermek, neyin kamusal tartışma alanı sayılıp sayılmayacağına karar vermektir." (Butler, 2016). Bu bahsedilen alanın sınırlarını çizen ve bunu yaparken de en "objektif" görünmesi beklenen mekanizma medyadır. Bu kitle medyasının devamlılığını günümüzde "uzmanlar" sağlamaktadır. Günümüzde bunun en belirgin yöntemi haber tartışma programları ve geniş bir konu yelpazesinde yazan köşe yazarlarıdır. Herman ve Chomsky'nin ortaya koyduğu "*Propaganda Modeli*" nde bu kişilere belirli bir statü kazandırılarak analizlerinin güvenilir hale getirildiği ifade edilmektedir yani adeta bir kanaat önderi yaratılmaktadır (Herman ve Chomsky, 2012:94). Bu kişiler ifade edildiği gibi, köşe yazarları, akademisyenler, televizyon programları ve konukları, sanatçılar vb. yani Gramsci'nin tanımladığı şekilde "organik aydınlar" olacaktır. Organik aydınlar sistemin propagandasını yapan, devamlılığını sağlamaya yardımcı olan, toplum içerisinde bu ideolojinin daha geniş yer bulmasını sağlayan yeni bir "aydın" tipi olarak görülebilir. Ulaşabileceği kitlelerin genişliği sebebiyle bunu medyada oldukça fazla gözlemlemekteyiz, çünkü Habermas'ın söylediği gibi, "her yorum temelde bir tercümedir" (Habermas, 2016). Burada bahsetmemiz gereken bir diğer konu "spin doctor" olarak adlandırılan, "temsil ettiği kişi ya da kurum hakkında hedef kitleye erişebilecek olumsuz eleştirileri önlemeye çalışan, ancak önleyememişse de bu olumsuzlukları lehine

çevirmeye çalışan kişilerdir” (Bricknell'den aktaran Görgün, 2006:307). Türkçeye uyarlanması noktasında birtakım öneriler yapılmışsa da yaygınlaşmış bir tanımı şuan için yoktur. Spin doctor tanımlama olarak 1950'lerden sonra yavaş yavaş kullanılmaya başlanmış görece yeni bir tanımdır ancak pek çok kavramda gördüğümüz gibi "spin doctor" da karşıladığı anlam olarak Antik Yunan'dan bugünlere beslenerek gelmiştir. Son on- onbeş yılda bu ve buna benzer tanımlamaların artmasının nedeni 7/24 yayıncılığın artması ve insanların medyaya duyduğu ihtiyacın günden güne artmasıdır. Özellikle sosyal medya ağı ile yayılmaya başlayan haber zinciri, okuyucularda teyit etme, doğruluğundan emin olma gibi ihtiyaçlar doğurmuştur. Kanaat önderleri ve spin doctorlar bu noktada belirleyici ve güvenilir bir rol oynamaktadırlar. Onların ağzından çıkan, ya da onların yönlendirerek belirlediği gündem izleyici ya da okuyucunun da çerçevesini belirleyecektir. Spin doctor, basının gündemini etkilemekle kalmayıp, bir konuyu veya bir olayı ilk şekillendiren olmaya da çalışarak gazetecinin eşik bekçiliğinin de eşik bekçiliğini yapmak istemeye çalışmaktadır. Bir başka deyişle, McCombs'un dediği gibi spin doctor, gündem belirlemekle kalmayıp gündemdeki haberin öyküsünün çerçevesini belirlemek de istemektedir (Görgün, 2006:313). Bu tanımladığımız şekilde bir medya düzeni içerisinde bir yayın organının kuruluşundan itibaren herkese farklı görev tanımları düşmektedir. Bir bütün olarak elde alındığında ise okuyucuya pek çok süzgeçten geçirilerek revize edilmiş haber metinleri sunulmaktadır. Bu duruma bir de savaş gibi kriz anları eklendiği takdirde doğru bilgiye ulaşmak neredeyse imkansız bir hal almaktadır. Ya da her ideolojinin doğrusunun haber olarak yer aldığı bir mekanizma yaratılmaktadır.

1.4.2. Savaşı ve Barışı Çerçevelemek

Dünyadaki bütün ihtiyaçların meta olarak görüldüğü küreselleşme çağından medya da önemli ölçüde etkilenmiştir. Her şeyin pazarlanabilir olduğu düşüncesi medya içeriklerini de şekillendirmeye başlamıştır. Bu durum sermaye sahipleri için olduğu kadar iktidar yapısı için de avantajlı bir duruma dönüşmüştür. Gündem belirleme kuramı medyanın insanlara neyi düşüneceğini değil ne hakkında düşüneceğini söylemektedir. “Çerçeveleme kuramı ise medyanın, özellikle de haberlerin, insanlara belirli konular hakkında ne şekilde düşünmeleri gerektiğini söylediğini iddia eder” (Özçetin, 2018:120). Çerçevelemenin en önemli tanımlarından birini Entman yapmaktadır:

Çerçevelemek esasen seçmeyi ve önem vermeyi barındırır. Çerçevelemek bir sorunun belirli bir şekilde tanımlanmasını, istenen nedenselliklerin kurulmasını, tercih edilen ahlaki değerlendirmelerin

yapılmasını ve istenen çözüm önerilerinin gündeme gelmesini sağlamak amacıyla, algılanan gerçekliğin bazı bölümlerini seçmek ve bir iletişim metninde daha önemli hale getirmektir (akt. Özçetin, 2018:121).

Çerçeveleme kuramı yerel, ulusal ve uluslararası basın için de geçerlidir. Uluslararası basın için bu durum bağlı bulunduğu ülkenin dış politikasının yayın yapılan ülkelere istenilen bir biçimde aktarılması şeklinde gerçekleşmektedir. El Cezire ve Sputnik örneklerinde de görüleceği gibi hükümetlerin dış politika kararları medyanın çerçeveleme sürecini doğrudan etkilemektedir. Hangi bilgilerin öne çıkartılıp hangi bilgilerin geri plana atılması ya da hiç kullanılmaması kararı farklı dinamiklerin bir araya gelmesi ile şekillenmektedir. Bu durumu Onur Öymen şöyle bir örnek ile açıklamaktadır; İran- Irak savaşında Irak'ın kimyasal silah saldırıları arka planda bırakılmış ve üzeri örtülmüştür. Bunun nedeni ise Batılı ülkelerin İran'a karşı Irak'ı desteklemesinden kaynaklanmaktadır. Ancak Suriye'nin aynı silahları kullanması geniş yankı uyandırmış hatta bir savaş sebebi sayılmıştır çünkü Suriye hükümetinin devrilmesi istenmekteydi. Buna karşılık muhalif grupların kimyasal silah kullandıkları şeklindeki haberler geri plana atılmıştır (2014:380). Bu örnekte de görüldüğü gibi uluslararası basın özellikle dış politika konularında bağlı oldukları ülke politikasından farklı bir argüman ortaya koyamamaktadır. Bu çalışmada da Suriye savaşı döneminin tercihi bu sebeplerle önem taşımaktadır.

Savaş, çatışma ve terör anları halkın en hızlı ve en doğru bilgi almak istedikleri zamanların başında gelmektedir. Bu öneminden dolayı hegemonya inşa etmek isteyen egemen güçlerin de en fazla manipülasyona başvurduğu dönemlerdir. Hem bu çalışma konusu için hem de genel anlamda medya içeriklerinin analizi için savaş ve barış inşası dönemleri kilit öneme sahiptir. Bunun sebeplerinden bir tanesi elbette gazetecinin çatışma içerisinde yakın olduğu daha net bir ifadeyle taraf olduğu bir grup bulunmasıdır. Kimi zaman gazetecinin içinde bulunduğu ülke, kimi zaman ideolojik olarak bağlılık gösterdiği gruplar savaşın taraflarından biri olacaktır. Bu durumun önüne geçmek için çeşitli barış ve savaş gazeteciliği el kitapları formunda yol göstericiler tasarlanmış olsa da normal şartlara göre kaleme alınmış yazıların yeterli kalmadığını söyleyebiliriz. Bu durumu hemen her haberde gözlemlememiz mümkün iken bunun en keskin yapıldığı anlar militarizmin doruklarında bir basınç üretilmesi gereken savaş zamanlarıdır. Farklı medya organlarının farklı cephelerde adeta bir gazetecilik savaşına girdiğini söyleyebiliriz. "Savaş dili, ilk uçağın havalanmasından, ilk füzenin fırlatılmasından, ilk askerin yabancı bir toprağa ayak basmasından çok daha önce yaratılıyor. Bireysel ya da kolektif bir bilincin tehdit karşısındaki en etkin yanıt olarak savaşçı seçmesiyle hayat buluyor. Bu da nihayetinde ulusun bilincinin şekillendirilmesine yol açıyor" (Redstone,

2001:1). Bunun temelinde yatan sebep ise devletlerin hegemonya mücadelesinin ve yaratılmak istenen kamu diplomasisi söylemlerinin bir aracı olarak medyanın görülmesidir. Bunun pek çok örneğini Irak savaşı döneminde gözlemlemiştir. Hangi bilgilerin servis edilip hangi bilgilerin ön planda sunulması bu çerçevelenmenin bir parçasını oluşturmaktadır. Örneğin bununla ilgili kısa bir anektod olarak şundan bahsedebiliriz;

Gerçekten de hem Irak'ta ölen ve kafası kopmuş ABD askerlerinin ayrıntılı fotoğrafları, hem de ABD bombaları yüzünden sakatlanan ve ölen çocukların fotoğrafları ana akım medya tarafından reddedildi, yerlerine bakış açısı devlet iktidarı tarafından oluşturulup muhafaza edilen havadan görünüm geçirdi hep. Ne var ki, Saddam Hüseyin rejimi tarafından idam edilenlerin cesetleri bulunur bulunmaz fotoğrafları New York Times'ın baş sayfasına kondu, çünkü o cesetlerin yasının tutulması gerekiyordu. Ölümün yarattığı hiddet, "işgal" denen şeyden pek de ayırt edilemeyecek bir idari safhaya geçen girişimini körüklüyor (Butler, 2016:150).

Bu yüzden özellikle savaş dönemlerinde her beden değişmez bir kamusal boyutu (Butler, 2016:41) olduğunu unutmadan medya okuması yapmak gerekmektedir. Haber dili, söylemler ve betimlemeler elbette bunu anlamlandırmanın en temel yoludur. Manşette hangi haberin olduğu bir önem sırasını temsil ederken kullandığı fotoğraf adeta bir metin işlevi görerek bakış açısını ortaya koyacaktır. Bir başka deyişle, "haberler, atıl bir süreç sonucu değil, kasıtlı seçimler ve ifadelerden oluşan karmaşık bir süreç sonucu ortaya çıkar" (Said, 2008:123).

İnsanlık durumunu anlamının ilk kuralı insanların ikinci el dünyalarda yaşadığını kabul etmektir. İnsanlar kişisel olarak deneyimleyemediklerinden daha fazlasının farkındadırlar; kendi deneyimleri ise her zaman dolaylıdır. Yaşamlarının niteliği başkalarından aldıkları anlamlar tarafından belirlenir. Herkes bu şekilde edinilen anlamlar dünyasında yaşar. Hiç kimse salt gerçekten oluşan bir dünyanın karşısına tek başına dikilemez. Böyle bir dünya da mevcut değildir. İnsanın bunun en yakınından geçtiği zaman bebeklik dönemi ya da aklını yitirdiği zamanlardır. Fakat günlük yaşamlarında salt gerçekten oluşan bir dünyayı deneyimlemezler; deneyimlerinin ta kendisini basmakalıp anlamlarla ayrılmış ve hazır yorumlarla şekillenmiştir (Said, 2008:120).

Said'in ifade ettiği gibi, ikinci el haberlerin varlığı kabul edilip eleştirel bir okuma yapıldığında hiçbir haber steril ya da tarafsız olarak okunamayacaktır. Bu çalışmada da yer alan çatışma süreçlerinde haber akışını sağlayan savaş muhabirliği bu noktada oldukça önemlidir. Bire bir gözleme ve fikir beyan etme noktasında en az bilgi sahibi olunan konular savaş bölgeleridir. Savaş muhabirliği kavramı esas olarak on dokuzuncu yüzyıldan

itibaren yaygınlaşmıştır. Bunun sebebini Yalçınkaya (2008:32) savaşların topyekün değil, daha bölgesel bazda gerçekleşmesine bağlamaktadır. Dolayısıyla büyük halk kitlelerini ilgilendirmediğini iddia etmektedir. Günümüzde ise bundan çok farklı bir tablo ortaya çıkmaktadır. Küreselleşen dünya düzeninde Ortadoğu'da yaşanan bir gelişmenin Avrupa'daki yankılarını gözlemlemekteyiz. Bu yüzden haber almak halklar açısından çok daha önemli bir süreç haline gelmiştir. Daha yakın tarihten günümüze doğru gelecek olursak 1991 yılında yaşanan Körfez Savaşı, bu konuda dönüm noktalarından biridir.

Körfez Savaşı canlı olarak savaş alanının televizyonlara yansıtılması ile bir çığır açarken aynı zamanda, o tarihe kadar basın üzerinde en çok kısıtlamanın yapıldığı bir vakadır. Körfez Savaşı'nda haber toplamak için gazetecilere iki seçenek sunulmuştur: Havuz sistemine dâhil olmak ya da tek başına haber yapma serbestisi. Körfez Savaşı'nı izleyen 1400'den fazla gazetecinin ancak bir avuç kadarı ikinci yöntemi seçebilmiştir (Yalçınkaya, 2008:32).

Irak savaşı dönemine geldiğimiz zaman bu durumların iliştilenmiş gazetecilik (embaded journalism) kavramını ortaya çıkardığını görmekteyiz. Suriye savaşındaki durum iliştilenmiş gazeteciliğin sonuçlarına benzer sonuçlar gösteren ancak yöntemsel olarak tam anlamıyla iliştilenmiş gazetecilik denilemeyecek bir durumdur. El Cezire ve Sputnik'in kuruluş amaçları ve hizmet ettikleri belli bir hegemonya yapıları ve farklı ülkelere bağlılıkları vardır. Bu sebeple haber esnasında çatışan güçler (düzenli ordu ya da değil) ile yaşanan bir etkileşim sonucu haber dilinin değişimi söz konusu değildir. Ancak iliştilenmiş gazeteciliğin doğurduğu sonuçların en sorunlu yönlerinden olan, bir tarafa yönelik biz ifadesi ya da biz ifadesini karşılayacak bir aidiyetin dile sirayet etmesidir.

Gazetecilik ilkeleri, kendi ülkeniz çatışma ortamına girdiğinde zorlu bir sınavdan geçer. Sadık kalmanız gereken kimdir? Gerçekler mi yoksa savaş makinesini çalıştıranlar mı? Korkmuş ya da belki de zırhını kuşanmış bir halk mı, demokratik bir ülkede seçilmiş temsilcilerin aldığı kararlar mı, dışlanmış azınlıklar mı, hayatlarını cephede riske atan genç kadın ve erkekler mi? Daha basitçe şöyle sorayım: Bir muhabir savaşın kazanılması uğruna gerçeklere bağlı kalma ilkesini ne zaman feda eder? (Adie'den aktaran Girit, 2016:297).

Suriye savaşı süresince bu sınırların nerede başlayıp nerede bittiği kimi zaman oldukça bulanık bir hal almıştır. Bu bölümü kısaca özetlemek gerekirse dünyada ülkeler dış politikalarının gidişatını ve bunun yansımalarını o ülkenin medyasına bırakamayacak kadar önemsemektedirler. Bunun gerekçesi her ülke için farklılık gösterse de dış politikanın

meşruiyetinin bir güç unsuru olarak görüldüğünü bilmektedirler. Bu sebeple her ülkede finansmanı yurtdışı kaynaklı yayın kuruluşları vardır¹⁰. Yine pek çok yayın organı ana dilleri dışında evrensel bir dil olarak İngilizce yayın yapmaya özen göstermektedir. Kendi ülkesinin çıkarları çerçevesinde bir haber dili inşa etmek siyaseten akılcı bir hamle olarak görülse de halkın haber alma hakkını hiçe saymaktır. Okuyucuya bırakılması beklenen süreçler siyaset ve editörler tarafından gerçekleştirilmiş durumdadır. Bunu yaparken kullanılan yöntemler iletişim kuramları açısından yeni değildir. İletişimin ekonomi politikten bağımsız olmadığını gerek yerel gerek uluslararası medyadan örneklendirebilmekteyiz. Diğer yöntemler ise okuyucuya verilen bilginin seçilmesi, çerçeveleme ve gündem belirlemektir. Bu şekilde günlük hayatta konuşulacak konular ve sınırları okuyucuya henüz ulaşmadan önce belirlenmiş olur. Bu anlatı mücadelesini gözlemlemek için seçilen El Cezire ve Sputnik son bölümde detaylandırılacaktır. Bunun öncesinde haberlerin ortaya çıktığı sahayı gözlemlemek, süreci ve önemini kavrayabilmek oldukça önemlidir. Bu sebeple bir sonraki bölüm Suriye savaşının başlangıç ve gelişimini doğuran süreçlere odaklanacaktır.

¹⁰ Bu yayın kuruluşlarının sayısı Türkiye’de de gün geçtikçe artmaktadır. BBC, Deutsche Welle, Amerika’nın Sesi, Independent, IRNA, CRI Türk, El Şark El- Evsat bunlara örnek gösterilebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

SURİYE SAVAŞININ GENEL ÇERÇEVESİ

Bu bölümde savaş olgusu, Suriye savaşının nasıl ve neden başladığı, devlet dışı aktörlerin nasıl güçlendiği, iç çatışmanın uluslararası bir arenaya nasıl dönüştüğü incelenecektir. Savaşa dair bu genel çerçevenin ardından bu tezin temel sorularından olan Rusya ve Katar'ın bu savaşa nasıl ve ne ölçüde dahil oldukları, neden dahil oldukları ve bu dahiliyetlerinin meşruiyetini ne ölçüde ve hangi ifadelerle medya üzerinden sağlamak istedikleri sorularına yanıt aranacaktır.

Öncelikle, savaş ve çatışma anlarında tek bir gerçeklik bulmak oldukça zordur. Aktörler, devletler ve tarihsel süreç tek bir doğru olarak ilerlemez. Burada değinilmesi gereken ilk nokta, medyanın hiçbir zaman tek yönlü bir okumasının yapılamayacağıdır. Çatışma bölgeleri, bölgede yaşayan halk ve az sayıdaki gazeteci dışında bilinmezliklerle dolu bir alandır. Bu yüzden erişimin zor olduğu alanlarda gazetecilik faaliyeti ayrı bir önem kazanır. Gazetecinin gördüğü olayları doğrudan, kendi kişisel yorumunu ilave etmeden tarafsız bir şekilde aktararak dünyanın geri kalanına ulaştırması kitapsal bir bilgiden öteye geçmemektedir. Bu durumun savaflara ilişkin en yakın ve somut örneği Irak savaşında yaşanmıştır. Uzun yıllar Suriye gündemini de yakından takip etmiş bir gazeteci olan Hediye Levent bu durumu; “Irak savaşını, gazetecilerin savaş sırasında aktardıkları sıcak bilgilerden değil, işgal sonrası yani süreç epeyce soğuduktan sonra anlattıklarından öğrenmiştik birçoğumuz” şeklinde ifade eder (2013:109). Benzer tecrübelerle sahip gazeteci Musa Özüğurlu ise Suriye savaşını takip eden gazetecilerin sayısının düştüğünü ancak bunun temel sebebinin teknik zorluklar ya da hayati tehlike olmadığını ifade etmektedir. Özüğurlu'ya göre Batı medyası en baştan itibaren objektif gazetecilik yerine kendi ülkelerinin politikalarını empoze eden “haberler” aramışlardır. Bunun çarpıcı örneklerinden bir tanesini kendi deneyimlerine dayanarak şöyle aktarır;

Bir gün yabancı bir kanalda AFP kaynaklı bir haber vardı “Şam Abbasiler meydanında yoğun gösteri ve polis şiddeti var” şeklinde. Hemen atladık ve oraya gittik. Alanda çok az sayıda kişi vardı. AFP'den muhabiri arkadaşımız da oradaydı. Ona bu haberi kendisinin mi verdiğini sorduk. “Hayır” dedi. Benden haber almıyorlar. Bu durum diğer uluslararası ajanslar için de geçerliydi. Reuters ve AFP sahadan haber vermek yerine Kıbrıs ya da Lübnan'da masa başı muhabirlerin haberlerini geçiyorlardı. Aynı durum defalarca Suriye'ye davet edilen BBC ve CNN International ve diğer büyük kanallar için de geçerlidir. Suriye hükümeti de doğal olarak bir süre sonra bu gibi ajans ve kanallara izin vermedi.

Bu nedenle gazeteci sayısı düştü. Bu arada CNN, BBC gibi kanallar sahadaki “aktivist ya da vatandaş muhabirlere veya Londra merkezli İnsan Hakları Gözlem Evi’ne dayandırdılar haberlerini ve hiç sorgulamadan verdiler (Özüğurlu, Kişisel görüşme, 2019).

Özellikle sıcak çatışmanın devam ettiği bölgelerde Özüğurlu’nun da bahsettiği sebeplerle birlikte gazetecilerin görece az sayıda olması, manipülasyona oldukça açık bir atmosferde çalışılıyor olması ve gazetecilerin bağlı bulunduğu yayın organının görüşü, tek bir noktadan pek çok farklı aktörün suçlandığı haber silsilesi yaratmaktadır. Gazeteci için bir diğer önemli nokta da savaş bölgesine tek başına ve bağlantı kurmadan gitme zorluğudur. Levent, “Ülkedeki gelişmeleri yerinden takip etmek isteyen gazetecilerin sıkıntısı Suriye’ye gitmek istedikleri an başlamaktadır” demektedir. Ülkeye girmenin iki yolu vardır; ya Enformasyon Bakanlığından izin alınacaktır ya da muhalifler kanalıyla ülkeye girilecektir. Gazetecinin ülkesinin ve çalıştığı medya kuruluşunun Suriye “krizine” yaklaşımı ülkeye giriş konusunda bağlayıcıdır. Nitekim bunun farkında olan Russia Today çalışanları El Cezire adını kullanarak bazı kamplara girmeyi başarmıştır (Levent, 2013:106). Kurulan bu bağlantılar iki ayrı sorun ortaya çıkartmaktadır. Suriye yönetimi aracılığı ile habercilik yapmak “iliştirilmiş gazetecilik” suçlamalarına maruz bırakırken, muhalifler kanalıyla habercilik yapmak ise “rejim karşıtı” bir pozisyona yol açmaktadır. Bu sebeplerle uluslararası haber medyası için “taraf olma” olgusu daha haber yazımı başlamadan önce gerçekleşmekte olan bir süreçtir.

Hal böyle iken Suriye krizini takip etmek isteyen gazetecileri, can güvenliğine yönelik tehditlerin yanı sıra zaman zaman ‘tek tarafın sesi olmaya zorlanma’, bilgi edinmek, mevcut dezenformasyon içinde gerçeğe en yakınını ayıklamak, bunları sağlıklı bir şekilde aktarabilmek, yaftalamaların beraberinde getirdiği sorunları göğüslemek gibi pek çok sorun da beklemektedir (Levent, 2013:113).

Bütün bu sürece uluslararası politika ve çıkar çatışmalarının da dahil edildiğini unutmamak gerekir. Özellikle bu çalışma içersinde ortaya konulan ve kamu diplomasisi faaliyeti amacı ile habercilik yapan yayınlarda bu durum daha belirgin bir hal almaktadır. Bu sürece geçmeden önce Suriye savaşını, yani haberlerin ortaya çıktığı atmosferi doğru tanımlamak oldukça önem taşımaktadır.

2.1. Savaş Kavramı

Suriye savaşına dair bir takım anlatımlardan önce kısaca *savaş* kavramına değinmek gerekmektedir. İndirgemeci bir anlatımdan kaçınmak adına dünyada neden savaş gibi bir olgunun var olduğu, savaşı iç çatışmadan, gerginlikten ve buna benzer tanımlardan ayırmanın ne olduğunu ve aralarındaki ilişkiyi bilmek gerekmektedir. “Savaşın doğası nedir, kaynakları ve sonuçları nelerdir? Savaş kaçınılmaz mıdır? Bu ve benzeri sorular her çağın başlıca tartışma konuları arasındadır” (Bağce, 2003:105). Yazılı tarih incelendiğinde hakkında en fazla veri toplanabilen konulardan bir tanesi savaşlardır. Yalçinkaya’ya göre bunun sebebi savaşların toplumları ve toplumsal dönüşümleri önemli ölçüde etkilemesidir (2008:308). Sosyolojik olarak savaş, “sosyal olarak tanınmış gruplar arasındaki şiddet içeren çatışma” şeklinde tanımlanmaktadır (Yalçinkaya, 2008:21). Savaşa ilişkin teoriler insan doğasından yola çıkarak tarihsel süreci doğru analiz etmeyi amaçlamaktadır. Kimi düşünürler savaşı “insan doğasının gerekliliği” olarak açıklarken kimilerine göre sadece insan doğasına bağlanamayacak kadar kapsamlı bir konudur. Modern Avrupa’nın erken dönemlerinde insanların doğuştan savaşa yatkın olduğu, yani Hobbesian tezi, kabul görmekteydi. Ancak Yalçinkaya’ya göre savaşın temelini insan doğasında arayan bu fikir hiçbir zaman ispatlanamamıştır. Çünkü bu durumda bireyleri saldırgan olan devletler sürekli savaş halinde, bireyleri saldırgan olmayan devletler ise sürekli barış halinde olmalıydı. Ancak tarih boyunca bireylerin karakterlerine bağlı kalmadan dış politika üreten devletler yer almaktadır (Yalçinkaya, 2008:77-79). Meşruiyetin üzerine kurulduğu temeller yıllar içerisinde ve savaşın oluşumuna göre değişse de meşruiyet sağlama gerekliliği değişmemiştir. Hangi koşullar altında savaşın haklı olabileceğine ilişkin *jus ad bellum* (savaş açma hakkı) ilkesi ortaya konulmuştur. Savaş için gerekli bir neden olması, hukuka uygun hareket edilmesi, diğer bütün yolların tüketilmiş olması ve oranlılık bazı ölçütler olarak ortaya konulmuştur. Bu şekilde bakıldığında haklı savaş kuramcılarının göre yalnızca saldırı amacı taşıyan eylemler haklı kabul edilmemektedir. Ancak diğer yandan haksız bir saldırının koşulları da oldukça esneklik gösterebilmektedir (Ereker, 2004:2). Özellikle iç savaş olarak başlayan çatışmalarda, daha önce belirtildiği gibi, çok sayıda aktörün bulunması nedeniyle sürecin okumasını yapmak zorlaşmaktadır. Devletin sınırları içinde meydana gelen bir silahlı çatışmanın iç savaş olarak kabul edilebilmesi için 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerine ek II nolu protokolüne göre şu şekilde olması gerekir;

- a. Yeterli seviyede şiddet yoğunluğu bulunması gerekir. İç gerilimler ya da karışıklıklardan daha fazlası olması gerekir.

- b. Taraflarda yeterli seviyede askeri örgütlenmenin olması gerekir. Bir komuta altında ve savaş hukukuna riayet eden unsurlar halinde olmalıdırlar.
- c. Yeterli seviyede bir bölgeyi kontrol etmelidirler. Böylece planlı ve sürekli askeri operasyonlar düzenleme kapasitelerine sahip olabilirler (Yalçınkaya, 2008:23).

Bu durumda Suriye'deki süreci adlandırırken 'savaş' kavramını kullanmamız yanlış olmayacaktır. Suriye İnsan Hakları Gözlemevi'nin raporuna göre 2017 sonu itibariyle Suriye savaşında 500 bin kişi hayatını kaybetmiştir.¹¹ Pek çok ülke bu savaşa dahil olmuş ve milyonlarca insan ülkesini terketmek zorunda kalmıştır. Bütün bu sürecin sonunda Türkiye İçişleri Bakanlığı Göç Müdürlüğüne göre 3 buçuk milyonu aşan mülteci sadece Türkiye'de yaşamaktadır. Toplamda ise Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne göre bu rakam 5.6 milyona ulaşmaktadır.¹²

Ortadoğu, iç siyasetin dengelerini, ülkeler arasındaki güç ilişkilerini yeniden tanımlayan ve sömürge döneminden miras kalan sınırları tehdit eden genelleşmiş bir krizin içinden geçmektedir (Baczko vd., 2018: 181). Yalçınkaya'ya göre bu durum dünyada da yeni bir savaş pratiği olarak "iç savaş" yoğunluğunun artmasına izin vermektedir. Soğuk savaş sırasında değişen uluslararası ortam, aktörlerin de çeşitlilik kazanmasına neden olmuştur. Değişimi teknolojiyle paralellik gösteren savaş olgusu yeni dönemde siyasal oluşumlardan etkilenmiştir. Öncelikle uluslararası savaşların yerini yerel nitelikli iç savaşlar almıştır" (2008:322). Yeni dönem savaşlarına ilişkin Yalçınkaya'nın şu tespiti de önem taşımaktadır;

Yeni dönemde meydana gelen savaşlarda artık temel aktör devlet değildir. Bu nedenle yeni dönemdeki savaşların nedenleri de değişmiştir. Mary Kaldor'a göre savaş için gereken saldırganlık yerel, kaynak ise uluslararası olmaktadır. Yeni dönemde yoğun olarak görülen iç savaşlarda bu sebeple siyasal olarak iki temel özellik bulunmaktadır. Birincisi, bu savaşların başarısız devletlerde görülme sıklığı; ikincisi savaşların etnik özelliğe sahip olmasıdır (2008:325).

Suriye savaşı bu özelliklerin pek çoğunu barındırmaktadır, özellikle uluslararası pek çok devlet ve grubun Suriye devletinin sınırları içerisinde çıkar çatışması yaşaması bunun en somut örneğidir.

¹¹ "Suriye'de Ölenlerin Sayısı Yarım Milyonu Geçti" <https://tr.euronews.com/2018/03/12/-suriye-de-2011-den-bu-yana-olenlerin-say-s-yar-m-milyonu-gecti-> (erişim tarihi:15.04.2018).

¹² "BM Mülteci Örgütü" <https://www.unhcr.org/tr/> (erişim tarihi:15.04.2018).

2.2. Suriye, Arap Baharı ve İlk Protestolar

Suriye’yi Yunanlılar, bugünkü Lübnan, Ürdün, Filistin, İsrail ve Suriye’yi kapsayan bir coğrafyası olduğu için “üç kıtanın buluştuğu yer” olarak tanımlamışlardır (İnce, 2017:262). "1940 yılında Ortadoğu’da tek bir Arap devleti kurarak, dağınık Arap nüfusunu ve coğrafyasını diriliş, tekrar toplanış teorisiyle bir araya getirmeyi amaç edinen ideoloji, yeniden başlangıç anlamına gelen ‘Baas’ terimiyle bütünleşik bir yapıya dönüşmüştür” (İnce, 2017:262).

Suriye’yi böylesine bir savaşa sürükleyen olayların sosyolojik olarak betimlemesini yapmak için öncelikle yaşanan sürecin tarihsel arka planını incelemek gerekmektedir. Suriye savaşını yalnızca mezhepsel kodlara indirgemek ya da Arap Baharı’nın yarattığı “heyecan” ile kitleleri mobilize ettiğini söylemek yeterli değildir. Erdemol’a göre; “Suriye krizi” çok taraflı bir denklem olarak adlandırılmayı hak etmektedir. En azından Arap Baharı’nın düzen değiştiremediği(!) bir ülke olma özelliğini taşımaktadır” (2013:17). Arap Baharı ve Suriye savaşı sürecinden burada bahsetmek yerinde olacaktır. “*Suriye’de Vekalet Savaşı*” kitabında süreç şu şekilde aktarılmaktadır;

Suriye’de 18 Mart’ta başlayan isyanın Tunus’ta başlayan ve altı Arap ülkesine yayılan ve adına “Arap baharı” denen isyan dalgasının doğal bir uzantısı olduğu öne sürüldü. Bu yüzden Suriye’deki isyan başlangıçta Tunus ve Mısır ardından Libya ile kıyaslanmaya başlandı. Peki, altı Arap ülkesinde 2010 yılının sonlarında başlayan isyan dalgası, “Arap Baharı” gibi özel bir tanım üzerinden açıklanabilir miydi? “Arap Baharı” varlıklarını Sykes-Picot’la çizilen sınırları ve Camp David’le kurulan bölgesel düzeni korumaya borçlu olan despot rejimlere, bu rejimler tarafından ezilen halkların başkaldırısı içeriğiyle yansıtıldı. Halbuki altı farklı ülkenin kendine özgü şartlarını gözardı eden bu genellemeci ve yönlendirici tanım üzerinden yapılan analizlerin ve üretilen politikaların, özellikle de Suriye bakımından nesnel ve bilimsel bir yanının olmadığı açıktır. Nitekim 2011’de bu tanım üzerinden oluşturulan politikaların 2013’e gelindiğinde bölgeye kaos, iç savaş, kan ve istikrarsızlıktan başka bir şey getirmediği görülmüştür (Dursunoğlu ve Eren, 2014:59).

Bu sebeple bütün süreci Arap Baharı’nın etkileri olarak nitelemek yanlış olacaktır. Böylesine yayılmış, binlerce insanın hayatını kaybettiği ve ülkeden göç etmeye zorladığı süreç, tek bir sebebe bağlanamamalıdır. Bu yüzden Fehim Taştekin’in de ifade ettiği gibi (2015:32), Suriye’deki şiddet tarihini analiz etmeden Arap Baharını, ilk protestoları anlamlandırmak eksik kalacaktır. Tarihsel olarak ilerlediğimizde, Beşar Esad’ın babası olan Hafız Esad Suriye siyasetinin geldiği noktayı anlamak için oldukça önemli bir isimdir. 1955 yılında ordudan pilot subay olarak çıkan Esad, Savunma Bakanlığı’na kadar yükselmiştir.

Kahire’de kendisi gibi düşünen genç Suriyeli subaylarla ülkelerinde Baas Partisi’ni kurmak amacıyla gizli bir örgüt oluşturan Esad ve arkadaşları 1963’te bir darbeyle Baas’ı iktidara getirmişlerdir (Cleveland, 2008:442). Darbeler Suriye tarihi açısından istisnai durumlardan biri değildir. Taştekin, Suriye’nin Fransızlardan bağımsızlığını kazandığı 1946’dan 1970’e kadar süren dönemi en iyi anlatan şeyin “Suriye’de erken kalkan darbe yapar” sözü olduğunu ifade etmektedir. Taştekin bunun sebebinin toplumun değişimi sahiplenememesine ve sağlıklı bir geçiş süreci olmamasına bağlamaktadır. Bu koşullarda ülkenin türbülanslara savrulması şaşırtıcı değildir. Toplumsal zemindeki bu çatlaklar paradoksal olarak Esad ailesinin iktidarda kalmasını kolaylaştırmıştır (2015:26-27). Esad ise askerlikten gelerek devlet yönetime noktasında istisna bir isim değildir. Gayet politize olan Suriye silahlı kuvvetlerinde subaylar, askerlikle olduğu kadar devlet işleriyle de uğraşırlardı (Cleveland, 2008:442). Siyasi muhalefetin oluşmasına izin verilmeyen Ortadoğu rejimlerinde siyasi çoğulculuktan, siyasi katılımdan ve demokratik yollarla gerçekleşebilecek bir siyasi lider değişiminden söz edebilmek çok zordur. Bunu gerçekleştirmenin yolu ‘silahlı kuvvetler’ üzerinde denetim kurmaktan geçmektedir (Dursunoğlu ve Eren, 2014:61). Baas partisinin kısa sürede kitlelere yayılmasının nedenleri özgürlük ve sosyalizm ağırlıklı sloganları olmuştur (İnce, 2017:262). Cleveland, araştırmacıların çoğunluğunun Esad’ı tedbirli, hesapçı ve pragmatik bir siyasetçi olarak tanımladıklarını ifade etmiştir. “Pragmatikliği Baasçı ilkeleri uygulamasındaki ılımlılık ve rejim için halk desteği tabanını genişletme çabalarında kendini gösteriyordu. Esad’ın hükümeti Baasçı doktrinde yer alan sosyalist politikaları izlemekle birlikte özel girişimcilik konusunda 1960’ların radikal askeri rejimlerinden daha hoşgörülüydü” (Cleveland, 2008:443).

Suriye’de önemli bir diğer konu Esad’ın Alevi bir devlet başkanı olmasından kaynaklanmaktaydı. 1973’te Hükümet, Halk Konseyi denen seçilmiş bir meclisi sağlayan yeni bir anayasa getirmiştir. Ancak Cleveland’e göre anayasa, cumhurbaşkanına o kadar geniş yetkiler sunmaktadır ki meclis demokratik yönetim sembolünden başka bir şey değildir. Bu anayasanın en tartışmalı maddesi ise cumhurbaşkanının Müslüman olması şartının kaldırılmasıdır. Bu durum ülkedeki Sünni çoğunluk tarafından tepki çekmiş pek çok yerde gösteriler düzenlenmiştir. Bunun üzerine Esad, maddeyi değiştirmiş ve Müslüman olması şartını tekrar getirmiştir. Bu durum Suriye siyasi tarihinde mezheplerin rolünü ortaya koyması bakımından önemlidir (Cleveland, 2008:444). Bu sebeple Esad, Alevi kimliğinden kaynaklı handikabı aşmak için çeşitli politikalar üretmiştir. Alevilerin de Müslüman olduklarına dair çeşitli din adamlarından fetva almış, siyasi hayatında cuma günleri camiye giderek namaz kılmıştır.

Bu ve buna benzer hamlelerin günümüzde doğan sonuçlara da bakılarak Alevilere karşı duyulan nefreti azaltmadığı iddia edilmektedir (Taştekin, 2015:32). Hatta Taştekin'e göre; İhvan'ın Esad döneminde yaptığı vurgu doğrudan "Alevi devlet başkanı olunamayacağı" yönündedir (2015:31). Hafız el Esad'ın kadın-erkek eşitliğine yönelik adımlar atması da İslamcı kesimleri rahatsız etmiştir. Kadınların parlamentoya girmesi, yargıçlık dahil farklı meslek dallarında çalışması, hatta 1976'da kültür bakanlığı koltuğuna bir kadının atanması Ortadoğu koşullarında kayda değer reformlardır (Taştekin, 2015:32). Bütün bu gerilim Suriye tarihinde önemli bir dönüm noktası sayılan Hama katliamına giden yolu inşa etmiştir. Taştekin Hama katliamını özetle şöyle anlatmaktadır;

1982'de Hama'daki katliamı tetikleyen şey, 2 Şubat'ı 3 Şubat'a bağlayan gece saat 2'de yerel gerilla lideri Ömer Cevvad'ın peşine düşen askeri birliğin çatılara konuşlanmış keskin nişancılar tarafından pusuya düşürülmesiydi. Çok sayıda asker ölürken saklandığı yerde dört bir taraftan kuşatılan Cevvad telsizden bütün örgüt hücrelerine başkaldırı çağrısı yaptı. Çağrı, camilerin minarelerinden duyuruldu. Hücrelerinden çıkan örgüt üyeleri Baas Partisi'nin ofislerini ve karakolları bastı. Baas yetkililerinin evlerine baskınlar düzenlendi. Sabaha kadar düzenlenen baskınlarda Baas'ın önde gelen isimlerinden 70 kişi öldürüldü. (...) 3 hafta süren çatışmalarda ağır silahlar kullanıldı. Rejim kaynaklarına göre 3 bin, muhaliflere göre 20 bin insan öldü. Patrick Seale gerçekçi rakamın 5 bin ile 10 bin arasında olduğunu belirtiyor (2015:38).

Cleveland bu katliamı açık şekilde laik ve reformcu olan bir Alevi rejime karşı muhafazakar Müslüman ve Sünni protestosu olarak tanımlar. "Bir zamanların hakim kentli ailelerin aleyhine, kırsal kesime ve azınlık gruplarına hizmet götüren bir rejime karşı kentli protestosuydu; ve yeni zengin parti ve memur seçkinleri doğuran bir rejime, baskıcı olduğu kadar yolsuzluğa bulaşmış bir rejime karşı bir halk protestosuydu" (Cleveland, 2008:450). Hafız Esad diğer muhtemel muhaliflerine, rejimin iktidarda kalmak için elindeki bütün gücü ne pahasına olursa olsun kullanacağını göstermiştir (Cleveland, 2008:451). Hafız Esad'ın 2000 yılında ölümünün ardından yerine oğlu Beşar, tek aday olarak seçilmiştir (Taştekin, 2015:45). Elizabeht Picard'ın da belirttiği gibi, Suriye rejimi 2000'li yıllarda, köklü bir dönüşüme girişmiştir: "Başka otoriter rejimlerle, özellikle Arap bölgesindekilerle bir karşılaştırmayı tekrar tekrar yapacak olursak, Suriye rejimi iktidardaki grubun ayrıcalıklarının korunmasının ülkenin gelişmesi için verilen sözlere baskın çıktığı post-popülist bir döneme girmiştir (Picard'dan aktaran Baczkó vd., 2018: 41). Beşar Esad ilk yıllarında Batın'nın da desteğini arkasına alarak ülkede ekonomik gidişatın baz alındığı ve sorunsuz dış ilişkileri olan

bir liberalleşme politikası izlemiştir ancak bu süreçte ABD, hem Esad'ı hem de muhalifleri desteklemeye devam etmiştir (Erdemol, 2013:28).

Hafız el Esad'ın otoriter tarzıyla yakaladığı siyasi istikrar Beşar ile devam etse de rejim artan oranda reform sancısı çekmekteydi. 2005'te solcu ve İslamcıların başını çektiği bir grubun yayımladığı Şam Deklarasyonu toplumdaki reform özleminin en bariz şekilde dışa vurumuydu. Beşar el Esad henüz çiçeği burnunda başkan iken ekonomik alanda bazı liberal açılımların yanı sıra rejimin işkencehanesi Mezze Hapishanesi'ni kapattı, siyasi tutukluların dörtte üçünü bıraktı, sivil toplum örgütlerine ve özgür tartışma platformlarına izin verdi, ifade özgürlüğü ve internet üzerinden insanların dış dünyayla etkileşiminin önünü açtı. Bu süreç, Şam Baharı olarak literatüre girmiştir. Ancak Esad sistemi istenildiği ölçüde dönüştürememiş, Baas'ın tekeli ve direncini kıramamıştır (Taştekin, 2015:46).

2011 yılına gelindiğinde Dera'da yaşanan bir olay sonucunda bölgedeki Arap Baharının da etkisiyle hızla yükselen ilk protestolar başlamıştır. Suriye'deki süreç her yönüyle Beşar Esad'ın lehine ilerlerken, Dera'da tutuklanan çocukların maruz kaldığı kötü muamele Suriye'yi iç savaşa götüren sürecin miladı olmuştur (Dursunoğlu ve Eren, 2014:39). Dursunoğlu ve Eren'in aktardığı şekliyle muhalif kaynakların iddiasına dayandırılan olaylar şu şekilde gelişmiştir;

Dera'daki Eba Zeyd ailesinden 25 çocuk ders gördükleri ilköğretim okulunda "Halk rejimin devrilmesini istiyor" sloganı atması üzerine gözaltına alınmıştır. Öğrenciler Mısır sokaklarında atılan sloganlara özenerek bu sloganları atmışlardı. El Cezire televizyonuna 'görgü tanığı' sıfatıyla konuşan bir Dera'lıya göre Dera Valisi Faysal Gülsüm ve Emniyet Merkezindeki Beşar Esad'ın teyzesinin oğlu Atif Necib, 15 çocuğun tutuklanmasından sorumlu olan kişilerdir. Reuters'ın yerel kaynaklara dayandırdığı haberine göre Dera'daki 12 öğrenci Arap dünyasındaki hareketlilikten esinlenerek şehirdeki duvarlara rejim karşıtı sloganlar yazmıştı. Böylece 12 öğrencinin tutuklanması ve serbest bırakılmaması, Suriye'de isyana giden süreci başlatmış oldu (Dursunoğlu ve Eren, 2014:40).

Pek çok gazeteci ve araştırmacı bu durumu sadece Arap Baharı'na indirgememektedir. Ülkenin yakın tarihindeki Hama katliamı bu noktada, geçmişle güçlü bağlarını olan ve günümüzde de etkisi olduğu düşünülen bir olaydır. İlk protestolarda mezhepsel vurgu olmadığı düşünülse de kısa bir zamanda evrildiği bu hali bu durumu desteklemektedir (2015:32). Bu dönemdeki en temel tartışma "Sokağa çıkanlar kimdi", "Eylemler başlangıçta barışçıl mıydı" sorularına farklı yanıtlar gelmesinden kaynaklanmaktadır.

Gilles Dorronsoro, Arthur Quesnay ve Adam Baczko'nun bölgede araştırma yaparak kaleme aldıkları "*Suriye: Bir İç Savaşın Anatomisi*"nde şöyle bir tespitte bulunulmuştur;

Ayaklanmanın ilk ayları, Hobbescu anlamda bir anarşi dönemi yaratmaktan uzak biçimde, bu askeri birliklerin barış içinde yan yana var olduklarını göstermektedir. Dolayısıyla Suriye, 2013'e kadar, Afganistan, Somali ve Kongo çatışmalarına özgü olan siyasal-askeri grupların bölgesel rekabetçiliğine sahne olmamıştır (Baczko vd., 2018: 115). Sokağa inen Suriyeliler kamusal protestonun çok nadir olduğu bir ülkede ilk kez gösteri yapan kişilerdir ve dolayısıyla "aşırı uçta" olarak sınıflandırılmazlar (Baczko vd., 2018:71).

Taştekin'e göre ise sokağa çıkmalar isyan, devrim değil birtakım kamu hizmetlerinin düzeltilmesi talebiyle başladı (2015:62). Erdemol ise gerekçelerin ekonomi temelli olduğunu ifade etmektedir. Özellikle işsizliğin yükseldiği Suriye'de gerçekleştirilen ekonomik reformlar da beklenen etkiyi yaratamamıştır. Alınan ekonomik önlemler ülkedeki bunalımı tetiklemiş ve bu durum hükümet ile ordu arasındaki ayrışmayı derinleştirmiştir (2013:63). Bütün bu süreç ekseninde, 15 Mart'ta Şam'da Hamidiye Çarşısı'nda, 15-16 Mart'ta İçişleri Bakanlığı'nın önünde gösteriler düzenlenmiştir. Taştekin, El Cezire'nin sınırlı sayıda insanın iştirak ettiği bu gösterileri de büyük bir halk isyanı olarak yansıttığını ifade etmektedir (2015:64). Esad, 21 Nisan'da taleplerin başında yer alan olağanüstü hal yarasının kaldırılmasını öngören kararnameyi onaylamıştır. Kararname çerçevesinde devlet güvenlik mahkemeleri kaldırılmış, sivil gösteri hakkı, İçişleri Bakanlığı'nın iznine bağlı olmak kaydıyla tanınmıştır (Taştekin, 2015:66). Özetle Suriyeli muhaliflerin Cumhurbaşkanı Başar Esad'ın reform programı kapsamındaki tutumu şu şekildedir;

- 1- Suriye yönetimi, reformu yapmakta geç kaldı.
- 2- Olağanüstü halin kaldırılacağına açıklanması olumlu bir adım; ancak yönetim bunda samimi değil; çünkü olağanüstü hal kaldırılırsa rejim çöker.
- 3- Yönetimde etkili olan güvenlik kurumları, olağanüstü halin kaldırılmasına izin vermeyecek; bu şeklen kaldırılrsa bile olağanüstü hal yarasının yerine daha ağır terörle mücadele yasaları getirilecek.
- 4- Yönetim olağanüstü hal yarasını kaldıracağını açıklayarak zaman kazanmak istiyor, ancak muhalifler bununla yetinmeyecek ve rejimi devirinceye kadar isyanı sürdürecektir (Dursunoğlu ve Eren, 2014:89-90).

Muhalliflerin bir kısmı bu adımları olumlu bulurken bir kısmı taleplerin çıtasını yükseltmiş ve "Reformlar için geç kalındı artık rejim değişmelidir." demişlerdir (Taştekin, 2015:66). Dursunoğlu ve Eren'e göre diğer Arap ülkelerindeki isyanlarla uluslararası destek kazanan muhalifler en başından beri yönetimin reformlarıyla değil, devrilmesiyle ilgilenmektedirler. Reform konusu sadece barışçılık imajı kazandıran taktiksel bir hamledir (2014:104). Musa Özüğurlu, bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen söyleşide (Ek 2) gösterilerle başlayan sürecin bir süre sonra çatışmalara ve sonrasında savaşa dönüşmesini birkaç sebebe bağlamaktadır; Öncelikle Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) gibi oluşumların yurtdışı destekli olarak ortaya çıkmasını savaşa giden süreçte önemli bir basamak olarak görmektedir. Küresel ve bölgesel aktörlerin Esad'ın devrilmesi ve Suriye'nin dağılması gibi olasılıklardan yola çıkarak bir an önce sahnede yer almak istemeleri ve her ülkenin belli bir örgütü destekleyerek lojistik sağlaması savaşı iç meseleden çıkartmış ve hızla büyümesine sebep olmuştur (Özüğurlu, Kişisel görüşme, 2019). Bunların yanı sıra Özüğurlu, savaşın daha başlamadan önce planlandığına ve bu şekilde büyümesinin hızlandığına dair bazı örnekler ortaya koymaktadır:

Örgütlerin bir kısmının aslında olaylar başlamadan önce hazırlık yaptıkları daha sonra ortaya çıkmıştır. Örneğin Dera'ya yönelik 2011 Nisan ayında başlayan operasyon sonrasında çeşitli yerlerde sanayi tipi buzdolaplarında aylarca yetecek gıda depolandığı görüldü. Diğer bir açıdan bakılacak olursa, otoritenin kaybolması zaten "boşluğu dolduracak" oluşumları kendiliğinden ortaya çıkarıyor. Suriye'de de aynısı oldu ve ÖSO ya da başka isimlerle birçok örgüt ortaya çıktı ve buldukları yerel merkezlere hakim olmaya çalıştı. Bunların çoğunun amacı Şam'a yürümek değildi çünkü böyle bir güçleri yoktu ancak kendi bölgelerinde hakimiyet sağlamaya çalıştılar (Özüğurlu, Kişisel görüşme, 2019).

Bütün bu sebeplerle Suriye'de yaşananları yalnızca Arap Baharı ya da mezhep çatışması ile sınırlandırmak doğru olmayacaktır. Baczko'ya göre;

Protestoların başından beri rejimin tutarlı bir stratejisi olduğunu düşünmek pek mümkün değildir. Rejimin iç kurumsal dengelerinden kaynaklı nedenlerden ötürü Beşşar Esad güvenlik aygıtına ayrıcalıklı davranmıştır. Bu da karşılığını vermiş gibi gözüküyor, çünkü titiz bir biçimde denetlenen ve seçilmiş olan güvenlik kurumları rejimle dayanışma içinde kalmışlardır. Bu açıdan Suriye'nin durumu Tunus'tan, Mısır'dan ve Yemen'den büyük bir farklılık gösterir (Baczko vd., 2018: 91).

Erdemol'a göre, Suriye'nin Irak işgali konusunda tavrı nettir. Bunu her ne kadar doğrudan yapmıyor olsa da ABD'nin Suriye karşıtlığında bu durumun da etkisi olduğu düşünülmektedir (Erdemol,2013:36). Durum böyle iken sokağa çıkanların kimler olduğu sorusundan ziyade sonrasında kimlerin kaldığı ve bu süreci kimlerin yönettiğini bilmek daha anlamlı sorulara yol açacaktır. 2011'de dönemden bir şekilde şikayeti olan her grup düzeni değiştirme adına tepkisini göstermiştir. Ancak bu grubun içerisindeki barış yanlısı gruplar kısa bir süre sonra gidişatın hukuk düzeninden uzak bir kaos ortamı halini aldığını görerek Taştekin'in ifadesi ile "Yıkıl git" dedikleri rejime "Şimdilik diren kal" demeyi tercih etmişlerdir" (2015:22).

2.3. Protestolardan İç Savaşa Doğru

Protestolar bir çok cevaplanması beklenen soru etrafında gelişmiştir. Independent gazetesi Ortadoğu muhabiri Robert Fisk'in yazılarının da yer aldığı "*Suriye: Cehenneme Düşüş*" kitabında (2015) Suriye ordusunun sivil halkı da kapsayan pek çok ihlale ve ölümlere sebebiyet verdiği belirtilmekte özellikle otoriter rejimlerin geri adım atma konusunda ne kadar "tutarlı" davrandığının altı çizilmektedir. Diğer bir taraftan SANA haber ajansında pek çok haber, askerlerin cihadçı biçimlerde öldürüldüğü haberleri ile doludur. Halk kaos ortamında kimin ne yaptığını bilemez, sadece can güvenliğini korumak için çaba sarfeder bir hale gelmiştir. "Suriye hükümetinin yakın zamanda düşeceğine ikna olan Batılı ülkeler, Şam rejiminin meşruluğunu ortadan kaldırmak için diplomatik bir çalışma başlamıştır. Ancak Irak ve Afganistan fiyaskolarından dolayı Amerika'nın katılımı sınırlı kalmıştır" (Baczko vd., 2018: 176-177). Nitekim Obama döneminde bu sürece gözden uzak bir şekilde müdahale edilmesinin sebeplerinden bir tanesi olarak bu durum gösterilebilir. "ABD 2011'de Ortadoğu'da, 2003'e kıyasla daha zayıf bir gücü ve bunun sebebi Amerikan ordularının Irak ve Afganistan'da amaçlarına ulaşmayı başaramamalarıdır" (Cockburn, 2014:8). Bu bütünlüğü sağlamak adına İstanbul başta olmak üzere pek çok toplantı yapıp muhaliflerin amaç ortaklığı sağlanmaya çalışıldıysa da dinamiklerin tarihe dayanan olaylara ve ideolojik farklılıklarına bakarak pek mümkün olmadığını söylenebilir. Bu platformda ABD'nin kendi yüzünü çok fazla göstermesi El Kaide ile aynı platformda "saf tutması" anlamına gelecek ve 11 Eylül'den sonra halkta infihal yaratacaktır. "Diğer yandan, ideolojik açıdan bakıldığında, şeriat hukukuna dayalı teokratik bir Sünni devleti peşinde olan Ahrar el-Şam ya da İslam Ordusu gibi muhalefetteki diğer cihatçı gruplar ile IŞİD arasında fazla bir farklılık yoktur" (Cockburn, 2014:85). Ancak her grup kendi "sözünün geçmesini" ister bir pozisyondaydı.

“Muhalefetin hızlıca geliştiği bu ilk evreden sonra saflar netleşmiştir ve bundan sonraki ilerlemeler her iki taraf için de büyük ölçüde uluslararası desteğe bağlı olmuştur” (Baczko vd., 2018: 91). Taştekin’e göre, yolun başında "Suriye'de Esad rejimine karşı isyana kimlerin önderlik ettiği" bir muamma gibidir. 26 Nisan 2011'de Grand Cevahir Oteli, Suriye içindeki muhaliflerle özellikle 1982'de Hama katliamı sonrası yurtdışına çıkmış diasporik muhalefetin buluşmasına sahne olmuştur. Suriye İçin İstanbul Buluşması adı verilen bu konferans muhaliflerin ilk uluslararası toplantısıdır (2015:72). Buradan yaklaşık 10 maddelik bir sonuç bildirgesi çıkmıştır. Maddelerdeki genel vurgu Suriye'nin yönetilemediğine, tek parti egemenliğinden kurtulup çok partili seçime gitme ve dünya basınının Suriye'ye girebilmesi üzerinedir. Esad, çatışmanın ilk dönemlerinde basının ülkeye girmesi konusunda oldukça sert bir tavır içerisindeydi. Bu da o dönemde içeride kaynakları bulunan El Cezire'nin bir nebze daha rahat haber yapmasına sebebiyet vermiştir. Cockburn'e göre; “Bölgeden haberlerin azalması ya da kesilmesi ABD'nin ve diğer Batılı hükümetlerin işine gelmekteydi, çünkü bu sayede ‘teröre karşı savaş’ın 11 Eylül'den sonraki yıllarda fena halde çuvallamış olmasını daha önemsiz bir durummuş gibi takdim edebiliyorlardı” (2014:2). Öte yandan Cockburn'e göre bu durum kalan boşlukların düşmanların vermiş olduğu bilgiler ile doldurulmasına yol açmıştır. Suriye hükümeti çoğu yabancı gazeteciye vize vermeye yanaşmayarak siyasal bir hata yapmıştı ve bu politikasını zamanla değiştirmeye başlamıştır (2014:124). Bu toplantıdan yaklaşık 6 ay sonra, 2 Ekim 2011'de Suriye Ulusal Konseyi (SUK), Beşar Esad rejimine karşı muhalefeti koordine etmek hedefiyle İstanbul'da kurulmuştur. 30 üyeden oluşan konsey, Burhan Galyun'un başkanlığı altında, aralarında Müslüman Kardeşler'in, liberallerin, Kürtlerin ve Süryanilerin bulunduğu otuzdan fazla muhalif grubu bir araya toplamaktaydı (Baczko vd., 2018: 159). Erdemol, SUK'a verilen dış desteğin nedenini şuna bağlamaktadır; “SUK Başkanı Burhan Galyun, birkaç kez, rejimi devirdiklerinde, kuracakları yeni rejimin Hizbullah'la, Hamas'la ve İran'la tüm ilişkileri keseceğini söylemiştir ve bu da SUK'a verilen dış desteği açıklamaktadır (2013:100). Bu oluşumun arkasındaki iki önemli bölgesel güç ise Katar ve Suudi Arabistan'dır (Taştekin, 2015:110). Katar ve Müslüman Kardeşler'e yakınlığıyla bilinen Mustafa Sabah, Koalisyonun günlük işleyişinde son derece önemli bir mevki olan genel sekreterlik makamına seçilmiştir (Baczko vd., 2018: 161). Sonraki süreçte SUK'un beklenen amacı tam olarak karşılayamadığını ve katılan kesimlerin ortaklaşmasının zor olduğu konular bulunduğunu görmekteyiz. Baczko'ya göre ise; kısıtlı olanaklar SUK'un eylemini sınırlamıştır. (...) Körfez ve Batı ülkelerinin baskısıyla muhalefeti toparlama girişimleri 11 Kasım 2012'de SUK ile diğer örgütler arasında Suriye Muhalif ve Devrimci Güçlerinin Ulusal Koalisyonu'nu

(SMDGUK) oluşturmak için bir anlaşmanın imzalanmasıyla sonuçlanmıştır (Baczko vd., 2018: 161). Savaşta, görüldüğü gibi iki taraf ve “tarafтары” belli olmaya başlamaktadır. “Birinin "diktatöre karşı kutsal cihat", diğerinin "terörle mücadele" dediği bu savaşın getirdiği felaket ülkeyi her anlamda çökertmiştir” (Taştekin, 2015:232). Savaş, ifade edildiği gibi başından itibaren aynı tonda ilerleyen bir süreç değildir. Savaşın ilerleyen safhalarında “ılımlı” islamcılar ve islamcı grupların faaliyetlerinin daha aleni olduğunu gözlemlemekteyiz. Suriye’deki azınlıklar da, İslamcı nüansların artması ve farklı ülkelerin örgütlere finansal destek sağlayarak bu duruma hizmet etmesi ile birlikte Esad yönetimine yakınlaşmıştır (Demirtaş, 2014:167). 2014 yılı Suriye savaşı için kritik bir dönemdir. Suriye ordusunun askeri gücünün azaldığı görülmektedir ve bir yıl sonra bunu kanıtlar nitelikte bir hamle olarak Rusya, Suriye devletinin isteği doğrultusunda savaşa dahil olacaktır. Bunun nedenlerinden biri de Irak Şam İslam Devleti (İŞİD)’in giderek güç kazanması olarak görülebilir.

İŞİD 2004 yazında 100 günlük bir süreçte Ortadoğu siyasetini kökten değiştirmiştir. Cihad savaşçıları dinsel fanatizm ile askeri uzmanlığı birleştirerek, Irak, Suriye ve Kürt güçlerine karşı görkemli ve beklenmedik zaferler kazandıkları görülür. İŞİD, Irak’ın İran sınırlarından Irak Kürdistanı’na ve Suriye’nin en büyük şehri olan Halep eteklerine kadar her yere yayılarak, Irak ve Suriye’deki hükümetlere karşı Sünni muhalefetine hakim olmaya başlamıştır (Cockburn, 2014:1).

Independent gazetesi yazarlarından olan Cockburn’ün benzetmesiyle "İŞİD, savaşın çocuğudur” (2014:9). Yine Cockburn’e göre; “El Kaide’yle ideolojik yakınlığı olan cihadçı gruplar, eğer eylemleri ABD’nin politik amaçlarını destekleyen bir çizgideyse ‘ılımlı’ olarak yeniden tarif edilmişlerdir (2014:52).

İsyana İŞİD, El Nusra ve diğer El Kaide tipi grupların hakim olduğu göz önüne getirilirse, artık Washington, Londra ve Riyad’ın bile Esad’ın düştüğünü görmek isteyecekleri düşünülemez. Fakat Esad’ın kazanmasına izin vermek de, Batı’nın ve onların Arap ve Türk müttefiklerinin nezdinde bir yenilgi sayılacaktır. Eski bir Suriyeli bakan, ‘Politikalarını o kadar geri dönülemez bir çizgide belirlediler ki, ağacın, ondan tekrar inmenin mümkün olmayacağı kadar tepesine çıkmış oldular,’ diyordu. Olmayacağını bile bile barışın ön koşulu olarak Esad’ın gitmesi gerektiğinde ısrar eden düşmanları, bu şekilde pratikte savaşın sürmesini sağlamış oluyorlar. Esad barışçı bir uzlaşmaya yanaşmayabilir, fakat ona başka bir teklifte de bulunamazsınız (Cockburn, 2014:93)

2.4. Rusya'nın Suriye Savaşındaki Konumu

Suriye tarihini ve savaşın ne sebeplerle geliştiğini kısaca incelemenin ardından Rusya ve Katar'ın savaştaki pozisyonlarına bakmak gerekmektedir. Son bölümde El Cezire ve Sputnik üzerinden incelencek haberlerin nasıl bir ideolojik çerçevede çizildiğini görmek açısından bu durum oldukça önemlidir. Rusya'nın Suriye dinamikleri ile ilişkisine bakmadan önce Rusya devlet başkanı Vladimir Putin'in uluslararası ilişkiler yaklaşımını incelemek gerekmektedir. Nitekim devlet kurumunun bu denli güçlü tutulmaya çalışıldığı bir ülkede Putin'in konumunu bir kenara bırakarak Suriye sürecini doğru tahlil etmek mümkün değildir. Öncelikle Putin'in kişiliğiyle de ön planda olan bir lider olduğunu ifade edebiliriz. Sovyet sonrası dönemle ilgili ders veren ve Putin'i yakından takip eden Jouanny bunu şöyle ifade ediyor; "Putin, sofistike olmayı aramıyor, kendisini avlarken gösteriyor, hokey oynuyor, kışın kayak pistlerinde kayıyordu. Dili bayağı; bazen hapisane argosundan esinleniyor ve delişmenliği ona *mujik*¹³ özellikleri kazandırıyor, bu kaba ama sağlam adam, kolektif Rus hafızasında değerlendirilerek yer ediniyordu (2017:30). *Putin Ne İstiyor?* kitabının da yazarı olan Jean Robert Jouanny 2004-2008 yılları arasındaki ikinci görev döneminde Vladimir Putin'i gemideki tek hakim olarak tanımlıyor. Oligarklar, eğer gözü yükseklerde olanlar için hazırlanan sona maruz kalmak istemiyorlarsa, rejimin projelerine hizmet ediyorlardı. Siyasi partiler gaddar kayıt koşullarıyla baş ediyorlar ve 2001'de kurulan Birleşik Rusya Partisi'nin mutlak iktidarına karşı çıkamıyorlardı (Jouanny, 2017:29). Putin'in bu kişiliği ile birlikte uluslararası ilişkilere yaklaşımı da oldukça tartışmalıdır;

Putin için uluslararası ilişkiler, en güçlü olanın kanununun her zaman galip geldiği düşmanca bir doğal hale benzer: Bu Putin'in dış politikasının değişmezlerinden biridir. Ekim 2015'te, Valday Kulübü'nde, Suriye'ye müdahalesini meşrulaştırmak için yaptığı açıklamada, "Elli yıl önce Leningrad sokakları bana bir kural öğretti, eğer dövüş kaçınılmazsa ilk vuran olmalısın" diyordu. Müzakere, farklılıkların çözümünü sağlamıyorsa güce başvurmak doğal bir seçenek olur. Vladimir Putin, Ekim 2015'te, 'Gerçekçi olalım: Silahlı kuvvetler, hiç şüphesiz, uluslararası politikanın bir aracıdır ve uzun bir süre öyle kalacaktır' diye ilave ediyordu (Jouanny, 2017:87).

Eltchaninoff'a göre ise Putin'in en önemli özelliği gerçekçi olmasından kaynaklanmaktadır. Putin, sözlerini daima koşullara uyarlar ve kendisini hiçbir ideolojik prangayla kısıtlamaz; her zaman insiyatifi elinde tutmak ister.

¹³ Rus köylüsü.

Kendisine çok çeşitli ve her biri farklı telden çalan felsefi referanslar öneren bir dolu *speechwriters* ile çevrilidir (Eltchaninoff, 2017:12). Önceki bölümde bahsedildiği gibi bir kısmını organik aydınlara bir kısmını ise spin doctor'lara dahil edebileceğimiz bu isimler her devlet gibi Rusya için de meşruiyet sağlama noktasında oldukça önemlidir. “Fikir ve eylemlerinin ne kadar sağlam temelleri olduğuna vatandaşlarını inandırması gerekmektedir. İnsanlar ayakları yere basan sözler duymalıdır” (Eltchaninoff, 2017:13). Putin bu noktada oldukça başarılı bir siyasetçidir. En önemli Rus değerleri olarak vatanseverlik, güç, devletçilik ve sosyal dayanışmaya vurgu yapan Putin bu çerçeveyi uygulamaya koymak için üç temel direktten destek almaktaydı; tarihi ekümenizm, devlet ve ordu (Jouanny, 2017:62). Putin'in devlet, ordu ve güç ekseninde birleştirdiği politik çizgisi Suriye'deki pozisyonu açısından da oldukça ıskık tutucudur. Suriye'ye ilişkin yaklaşımını inceleyecek olursak; soğuk Savaş döneminden beri Rusya ile müttefiklik ilişkisi içinde olması, bu iki güçle geliştirdiği ittifakla Suudi Arabistan eksenindeki Körfez ülkelerinin sınırlarını bozması ve en önemlisi ABD'nin patronluğundaki küresel düzene ve Camp David Anlaşması ile kurulan Ortadoğu düzenine aykırı duruşu Suriye'yi apayrı bir yere oturtmaktadır (Taştekin, 2015:55). “Rusya elbette bir Avrupa ülkesidir; hem coğrafi açıdan hem de zihniyet açısından. (...) Öte yandan Rusya siyasal olarak Avrupa'yla bütünleşmesi olasılığını reddeder” (Eltchaninoff,2017:35). Belki de sebeplerinden bir tanesi olarak Ortadoğu hakimiyetini tek başına Amerika'ya bırakmak istemeyeceği sonucuna buradan ulaşabiliriz. Jouanny'e göre ABD-Ortadoğu-Rusya üçgenindeki güven meselesi şu şekilde okunabilir:

Bir yandan güçsüzleşen Batı, Moskova tarafından güvenli bir ortak olarak görülmez. Arap Baharı sırasında Barack Obama, henüz geçen kış sadık bir müttefik olarak davrandığı Hüsnü Mübarek'e desteğini bir anda kesmedi mi? Albay Kaddafi, 2000'li yılların ortasındaki günahlarından arındırıldıktan sonra kendisine saygınlık sözü verenler tarafından ihanete uğramadı mı? Vladimir Putin, Batılıların Arap dünyasının dönüşümleri karşısındaki tereddütlerinden yararlandı. Batılılar istikrarsız davranırken, Rusya'nın taahhütlerine bağlı kaldığını göstermek istiyordu. Rusya başkanının Beşar Esad'ın rejimine askeri destek sağlarken göstermek istediği buydu (Jouanny, 2017:86-87).

Bütün bu genel tablonun ardından daha spesifik olarak Rusya'nın Suriye topraklarına girme sürecinden bahsetmek gerekmektedir. Özüğurlu'ya göre Rusya'nın savaşa dahil olmasının temel nedenlerinden biri Akdeniz'de ve Ortadoğu'daki tek müttefikini korumak istemesinden kaynaklanmaktadır. Bir diğer sebebi ise Suriye'nin Batı'ya karşı duruşudur. Özüğurlu;

Rusya, Libya lideri Muammer Kaddafi Batı ile pazarlık yapmaya kalkışınca Libya konusunda BMGK'de veto hakkını kullanmamıştır. Ancak Suriye Batı ile hiç pazarlık yapmadı yani Rusya açısından “sağlam durdu. Bu durum Rusya'nın Esad'ı destekleme kararındaki ana unsurlardan biridir. Yani Suriye'nin tavrı sonrası Rusya da Suriye'yi destekleme kararı aldı denilebilir. Eğer Esad en başta pazarlıklar yapıp Batı'nın isteklerini kabul etseydi bugün belki Rusya Suriye'de olmayacak ve o bölgedeki tek üssü de işlevsiz kalacaktı. Diğer yandan Suriye Rusya için ABD ile süren küresel rekabette sahnelerden biridir. Burada Rusya, Çin ile birlikte Suriye sahnesinde Batı ile amansız savaşın bir cephesini de tahkim etmiş oldu. Rusya, meselelere ideolojik olarak bakan bir ülke değildir, menfaati neyi gerektiriyorsa onun gereklerini yerine getirir (Özügürlü, Kişisel görüşme, 2019).

Rusya'nın sonraki süreçte gerçekleşen hamlelerle Suriye savaşında oluşan kilit konumu uluslararası güçlerin bu savaşa dahil olarak güç dengeleri oluşturması hatta savaşın gidişatını değiştirmesi bakımından oldukça önemlidir. Rusya, Suriye'deki operasyonlarına 30 Eylül 2015'te başlamıştır ancak bundan önce de bir Rus varlığı söz konusudur¹⁴. Rusya'nın Suriye'ye girmesi meşruiyet bakımından diğer ülkelerden farklıdır. Dört yıllık bir çatışma sürecinin ardından güç kaybeden Suriye ordusu, Rusya'yı savaşa dahil olması için bizzat çağırmıştır. Kritik bölgelerin muhalif gruplara geçeceği bu dönemin seyri Rusya'nın katılımı ile değişmiştir. Elbette diplomatik ilişkilerde bir ülkenin çağrısı ile savaşın gidişatına yön vermek arka plansız mümkün olmayan bir süreçtir. “İç savaş, Rusya ile ABD ve aynı zamanda bunların müttefikleri arasındaki bir çatışmadır. Dolayısıyla Suriye savaşı, Soğuk savaşın sonundan beri otoriter rejimleri devirmek için Batılı müdahalelerin yarattığı krizlerin devamlılığı içinde anlaşılmalıdır” (Charap'den aktaran Baczko vd., 2018: 176). Rusya'nın belirtildiği gibi, hiç kuşkusuz Ortadoğu içerisinde bir alan elde etmesinin stratejik kazanımları vardır. Ancak stratejik kazanımlarını koruma isteği kendi başına Rusya'nın Suriye krizine müdahil olmasını açıklamaz (Baczko vd., 2018: 178). Baczko süreci şöyle anlatır;

Suriye rejiminin askeri durumunu istikrara kavuşturması ve uluslararası topluluk karşısında olmazsa olmaz bir aktör olarak kendisini dayatması için zaman kazanmaya çalışmıştır. Moskova üç cephede oynayacaktır; Güvenlik Konseyi'nde aleyhte olacak her türlü kararın engellenmesi, Suriye ordusunun yeniden yapılandırılması ve bir müzakere sürecinin desteklenmesidir (Baczko vd., 2018: 178).

Küresel dengelerde Rusya, Suriye için kalkan konumundadır (Taştekin, 2015:123). Korsunskaya; “Rusya'nın bu bağlamda Batılı ülkelerin aksine Arap coğrafyasında

¹⁴ <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2016/09/29/rusyanin-suriyedeki-bir-yili/> (erişim tarihi:05.09.2018).

yaşanan köklü değişimlerin özgürlük ve demokrasi boyutlarını şüpheyle takip ettiğini” belirtmektedir. Korsunskaya;

Moskova, Arap Baharı sürecinin Ortadoğu’ya daha fazla demokrasi getireceği iddiasını paylaşmamakta ve tam tersine bölgede yaşanan değişimler sonrasında esas olarak radikal İslamcı grupların güçlenmekte olduğunu öne sürmektedir. Bu grupların zaman içinde Rusya’nın kendi Müslüman toplulukları arasında da örgütlenme olasılığı ise Moskova açısından oldukça ciddi bir tehdit olarak algılanmaktadır. Nitekim henüz Şubat 2011’de Arap coğrafyasında gösterilerin yeni yayılmaya başladığı bir dönemde konu ile ilgili bir açıklama yapan Putin, dış müdahalenin bölgede radikal İslamcılarının güçlenmesine katkı yapacağını iddia ederek, bu durumun Moskova’nın Çeçenistan savaşından beri kontrol altına almakta zorlandığı Kuzey Kafkasya bölgesinde olumsuz yansımalar yaratabileceği öngörüsünde bulunmuştur (Korsunskaya’dan akt. Erşen, 2014:127).

Rusya’nın Suriye’de bulunması Akdeniz’de sağlamak istediği güç unsurunu da karşılmaktadır. Tartus limanında yer alan ve resmi olarak bakım merkezi olarak geçen bu üs, 2008’de Rusya tarafından Akdeniz’de daha etkin bir Rus mevcudiyeti sağlamak amacıyla modernize edilmiştir (Erşen,2014:121). Bu sebeple de Putin açısından, müttefikine yardım etmenin ötesinde anlamlar taşımaktadır.

Vladimir Putin, ilk bombaları takiben 30 Eylül 2015’te Kazakistan’a yaptığı bir ziyarette “Suriye’de askerlerimiz çok etkileyici sonuçlar elde ettiler” ifadeleriyle doğrulamaktadır. Neticede Vladimir Putin halkın alt tabakasına ihtişam ve güç rüyası sunmaktadır (Jouanny, 2017:34-35). Yaşanan ekonomik sıkıntıların halkta bir tepki yaratmaması için medyanın bu “ihtişamı” hergün sunması gerekmektedir. Aksi takdirde orta sınıfın huzursuzluğu, Ukrayna krizinin ve Suriye müdahalesinin sebep olduğu maliyetler yüzünden artabilirdi (Jouanny, 2017:53). Bütün bu gelişmeler doğrultusunda şuan Ortadoğu coğrafyasında Rusya’nın en önemli aktörlerden bir tanesi olduğunu ifade edebiliriz. Putin hem iç siyaseti hem uluslararası siyaseti hem de Suriye’yle olan dış politikasının etkileriyle bölgedeki savaşa dahil olmuştur. Bu dahiliyetini gerek ülke içerisindeki söylemleriyle gerek Sputnik ve Russia Today gibi dünyanın pek çok yerine yayın yapan haber merkezleri ile önemli seviyede gündemde tutmuş ve güç unsuru olarak kullanmıştır. Ortadoğu politikasında Rusya’nın, Tunus ve Mısır’daki ayaklanmalara müdale etmemesi ancak Suriye’de yaklaşık dört yıldır aktif çatışma içerisinde olması da önemli bir noktadır. Rusya, olaylar Ortadoğu’da daha yakın ilişkiler içerisinde bulunduğu bölgelere sıçradığında müdahale etmiştir. Bu durum da Erşen’e göre “Bölgesel çıkarların Rusya’nın Arap Baharı politikası üzerinde ne denli etkili olduğunu göstermektedir” (2014:117).

2.5. Katar'ın Suriye Savaşındaki Konumu

Katar, Arap Yarımadasının doğusunda bulunan bir Basra Körfezi ülkesidir. Basra Körfezi Ortadoğu'nun merkezi olarak görülmektedir. “Esas itibariyle Hint Okyanusunun 970 km. uzunluğundaki uzantısından oluşan ve Arap Yarımadasını'nın doğusu ile İran'ın güney batısı arasında kalan 240.000 km²'lik bir alandır” (Erdem, 2009:30). Basra Körfezi demokratikleşme noktasında gerekli adımları atamamış gönellikle hanedanlık sisteminin hüküm sürdüğü ülkelerden meydana gelmektedir (Erdem, 2009:41). Katar, 2,15 milyon nüfusu ile bu coğrafyada oldukça küçük bir ülkedir. Katar'ın coğrafi konumu çevre ülkeler ile ve Suriye'yle olan ilişkisi bakımından önemlidir. Esas ekonomik kalkınmanın petrol ve doğalgaz üzerinden şekillendiği bu coğrafyada her ülkenin de “pazar” anlamında birbiriyle rekabet halinde olduğu söylenebilir. Dünya'nın her yerinde olduğu gibi Ortadoğu'da da siyaset okumasını ekonomik temellerden kopartarak yapamayız. Katar üzerinden örneklendirecek olursak Katar'ın Suriye'ye oradan Türkiye'ye ve en nihayetinde Avrupa'ya ulaşan bir petrol dağıtım ağı kurmak istediği sır değildir. Kolayca Akdeniz'e taşınan petrol pek çok ulaşım maliyetinin azalması ve daha karlı satış yapılması anlamına gelmektedir. Bu noktada Suriye ise uluslararası kapitalizmin tercih ettiği bir ülke konumunda değildir. Suriye'deki şekliyle ülke içi kalkınmayı baz alan ekonomik modeller kapitalizmin arzu ettiği bir model değildir. “Körfez ülkeleri açısından Suriye'de rejim düştüğünde petrol ve doğalgazı Akdeniz'e ulaştırmak için bütün bu zahmetlere de gerek kalmayacaktır. Özellikle Katar, Suriye üzerinden doğalgaz hattı için can atmaktadır” (Taştekin, 2015:129). Benzer şekilde Özuğurlu'ya göre de ekonomik sebepler ön plandadır. Katar son 10-15 yıldır maddi gücü ile dünya vitrinine çıkmaya çalışmaktadır. Bu duruma “Arap dünyasının en güçlü ülkesi” Suudi Arabistan'ın liderlik rolünün çalınmasının da dahil olduğunu belirtmektedir. Özuğurlu'ya göre Katar, Türkiye ile birlikte “Müslüman Kardeşler ılımlı din görüşünün” İslam ülkelerine hakim olmasını desteklemekteydi. Ayrıca Katar ekonomik olarak Batı ile bağlandıkça dünya sahnesindeki ağırlığı artacaktır. Bu şekilde Katar'ın kendi Ortadoğu cennetini oluşturmak için Müslüman Kardeşler örgütünü desteklediği bilinmektedir. Aslında bu boyundan büyük bir işti (Özuğurlu, Kişisel görüşme, 2019).

Katar'ın stratejisi belirtildiği gibi başlangıçta tutarsızdır. Taştekin; Katar'ın Şam'a gönderdiği özel elçilerle krizin Suriye içerisinde çözülmesi yönünde çaba harcarsa da devlete ait El Cezire televizyonu Mısır ve Tunus'ta olduğu gibi Suriye'de de isyanın mikrofonu olarak görüldüğünü ifade eder (2015:117). El Cezire'ye ilişkin bu ve buna benzer anekdotlar bölgede gazetecilik yapmış pek çok muhabir tarafından aktarılmaktadır. Hatta kimi zaman doğrudan manüpilasyon yapılmasına ilişkin söylemler de eksik olmamaktadır.

Örneğin Independent muhabirlerinden Cockburn Suriye’de yaşadığı bir olayı şöyle aktarmaktadır;

Ben Haziran ayında Suriye’de, beklenmedik biçimde Suriye ordusunun Lübnan sınırında, daha önce muhalefetin kontrolündeki Tel Kalakh adında bir şehri ele geçirdiğini iddia eden Humus valisiyle röportaj yapıyordum. Vali, durumu kendi gözlerimle görmem için oraya gitmemi önerdi. Muhalefet şiddetli çarpışmaların meydana geldiğini söylerken, El Cezire şehirden dumanlar yükseldiği haberini geçmekteydi. Sonra arabayla, kesinlikle hükümetin denetiminde bulunan Tel Kalkh civarında üç saat dolaştım; ne tek bir el mermi sesi duydum, ne de herhangi bir yerden duman çıktığını gördüm (Cockburn,2014:123).

El Cezire'nin yanlı, abartılı ve manipülatif yayınları nedeniyle Esad yanlılarının Katar Büyükelçiliği'ne saldırması Körfez'le nazik dengeyi bozmuştur. 18 Temmuz 2011’de Katar elçiliğini kapatırken bu adımı 8 Ağustos'ta Suudi Arabistan, Kuveyt ve Bahreyn izlemiştir (Taştekin, 2015:117). Katar’ın Suriye savaşına dahil olmasını bu şekilde bakınca kesin bir tarihe indirmek zordur Aslında savaşın başlangıcından beri Katar bu sürecin içerisinde olan bir ülkedir. Daha önce de belirtildiği gibi SUK’un kuruluşunda en önemli ülke Katar olarak dikkat çekmektedir. Katar’ın Suriye savaşındaki diğer kritik hamlesi muhaliflerin eğitimini sağlaması, çeşitli eğit-donat kamplarında askeri destek sağlaması ve elbette maddi yardımda bulunmasıdır. Bu proje de tamamen ABD’ye ait bir projedir. Katar-ABD ilişkilerinin bağlamını ortaya koymak bu çalışma açısından da oldukça önemlidir. İki devlet birbiri ile ekonomik çıkar anlamında da yakın ilişkiler içersindedir. Örneğin; “Katar, Katrina Kasırgasına 100 milyon dolar bağışlamıştır. ABD ise Katar’a yerel güvenlik güçlerinin gelişmesi için limitli karşı terör yardımı sağlamıştır” (Erdem, 2009:52). Bu örnekler sayıca çoğaltılabilir, temel nokta ekonomik ve politik anlamdaki ilişkilerini ortaya koymaktır. Bu ilişkiler zincirinde Katar’ın ABD politikası ekseninde olması sürpriz bir gelişme değildir. Washington Post'ta David Ignatius, Obama'nın gündemindeki Suriye planında şu unsurların yer aldığını yazar; "Muhafifler Ürdün, Suudi Arabistan ve Katar'daki kamplarda eğitilecektir"¹⁵. Buradaki en önemli soru işareti ise şudur;

Bu eğit-donat meselesi çıktığından beri en bayıldığımız konu "ılımlılar" idi. Yani hem IŞİD'le hem rejimle savaşacak adamlar. Peki, kimdi bunlar? Böyle bir araya getirilebilecek, eğitilip donatıldıktan

¹⁵ David Ignatius “ https://www.washingtonpost.com/opinions/david-ignatius-obama-appears-ready-to-expand-covert-assistance-to-syrian-opposition/2014/03/27/06717e6a-b5ff-11e3-8020-b2d790b3c9e1_story.html?noredirect=on&utm_term=.a0b837673661” (erişim tarihi:10.09.2018)

sonra "ılımlı" kalmaya devam edecek ve asla El Kaide'yle işbirliği yapmayacak bir grup var mıydı?"
(Taştekin, 2015:380)

Baczko'ya göre de bu durum benzer biçimde şekillenmiştir. Kendini seküler ve azınlıkların koruyucusu olarak gösterme arzusunda olan rejim, muhalefet tarafından Sünni olmayan bir kimliğe itilmiştir. Benzer şekilde, Körfez'in desteği Sünni İslamcılarının ağırlığını arttırmıştır (Baczko vd., 2018: 185). Suudi Arabistan'a göre daha açık bir siyaset izleyen Katar, köktenci bile olsa siyasal İslam'dan yana olduğunu ilan eden grupları desteklemiştir (Baczko vd., 2018).

Bu doğrultuda; "akademik dünyada, medya organlarının yaptığı gibi, keşfedilmişiyeniden keşfetmiş gibi davranma lüksümüz yoktur. Bugün, Körfez ile ilişki demek, ABD ile ilişki demektir" (Erdem, 2009:57). Bu bölümü toparlamak gerekirse sonraki bölümde haber örnekleri üzerinden de şekilleneceği gibi Suriye'deki pek çok noktada soru işaretleri mevcuttur. Savaşın başlama sebeplerine dair bile pek çok sebep gösterilmiş pek çok yalanlama yapılmıştır. Ancak Katar ve Rusya'ya ilişkin olarak, kapitalist devlet mekanizmasında çıkarlar doğrultusunda siyasetlerine yön vermektedirler. Bu durumun medyadaki yansımaları ise son bölümün kapsamındadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FARKLI ANLATILARLA SURİYE SAVAŞI

Küreselleşen dünya ile çevremizde siyasetten sanata, gündelik yaşantımızdan ülkelerin uluslararası politikasına kadar pek çok konunun değişime uğradığını gözlemlemekteyiz. Medyaya da olağanüstü etkileri olan neo liberalizm; bu süreçte okuduğumuz, izlediğimiz ve dinlediğimiz her şeyde daha fazla eleştirel olmamız gerektiğini öğretmiştir. Çalışmanın bu son bölümünde ele alınan iki yaygın kuruluşu El Cezire ve Sputnik'te yer alan haberler bu sebeple eleştirel söylem çözümlemesi metodu ile incelenmiştir. Bu analiz yapılırken Ortadoğu haberlerindeki oryantalizm sorunu ve bunun karşısında yine sorunlu şekilde propaganda yolu ile bu oryantalizmden kurtulma çabası ele alınmıştır. Çalışmanın bütününde yer alan kamu diplomasisi ve hegemonya kavramları bu sebeplerle önem kazanmaktadır. Bütün bu kavramlara küreselleşme ile birlikte farklı anlamlar yüklediklerini görmekteyiz. “Geçmişte her savaş, vatandaşların, doğru olduğunu düşündüğü için düşmanı yok etme ilkesine dayanmaktaydı. Oysa şimdi enformasyon, vatandaşların inancını sarsan, artık uzak ve belirsiz bir olayı değil yaşananların dayanılmaz bir görsel kanıtı haline almaktadır” (Eco, 2012). Kısacası Umberto Eco'nun kavramıyla ‘*Yeni Savaş*’ medyanın bir ürünü haline gelmektedir; nitekim Baudrillard, savaşın gerçek olmadığını yalnızca temsil edildiğini işte bu nedenle söyleyebilmiştir (Eco, 2012:26). Umberto Eco, El Cezire için; “Küresel enformasyon kanalı, Pentagon'dan daha güçlüydü” demiştir. *Yeni Savaş*'ın temel ilkesinin düşmanın “senin evinde” bulunduğu gerçeği olduğu bir kez daha ortaya çıkmıştır. Bu şekilde *Yeni Savaş* artık iki ülkeyi değil, sayısız gücü karşı karşıya getirmektedir (Eco, 2012:29). Bu yüzden Suriye savaşına baktığımız zaman iki merkezli bir savaş indirgemeciliği yapmak doğru değildir, bu savaş pek çok devlet ve devlet dışı aktör arasında yaşanmaktadır. Yine bu sebeple Suriye savaşına bir iç savaş demek doğru değildir. Pek çok ülkeden savaşmak için gelen insanların bulunduğu ya da devşirildiği bu atmosfer bir iç çatışmadan çok daha fazlasıdır. Bu kadar fazla aktörün bulunduğu bir yerde, çok sayıda söylem de bulunmaktadır. Önceki bölümlerde de üstünde durulduğu gibi aynı bölgeye giden iki muhabirin farklı haberler yaptıklarını gözlemlemekteyiz. Bunun sorunlu olup olmamasına yönelik tartışmalar devam etse de artık “tarafsız gazetecilik” diyebileceğimiz naif söylemlerin eski etkilerini yitirdiğini her kurumun ve her gazetecinin farklı arkaplan geçmişleri olduğunu kabul etmekteyiz. Bu yapısal yanlılık sorunu, haberin söyleminde ideolojik üretim yapıldığını ifade etmektedir. Bu, bir yapısal sorundur. Dil nötr olamaz; çünkü dil insanların dünya görüşlerini yapılandırır ve ondan

yansır. Bu sebeple, giderek bütün konuşmaların politik olduğu belirtilebilir. Diğer bir ifadeyle bir medya kuruluşundan çıkan her haber o kuruluşun ideolojisinin bir yansıması olarak karşımıza çıkacaktır (Özer, 2011:61-62). Bu durum uzun vadede siyasi hamlelerin halktaki yansımaları ortaya koymaktadır. Çünkü yönetenlerin hegemonyasını nasıl kurduğu sorulduğunda bunun yanıtlarından biri haber metinlerinin yapısal yanlışlık sorunu olmaktadır (İnal, 1995:114). Yani söylem, basitçe bir dilbilimsel pratik değildir; o belli bir konuyu ifade eder ve onun hakkındaki bilgiyi inşa eder (Özer, 2011:49). Haberlerin ana çıkış noktası olan “bulunamadığımız yerler hakkında bilgi sahibi olma” argümanı bu şekilde yönlendirilebilir ve manipüle edilebilir bir sürece dönüşür. Bu kısa girişin ardından öncelikle araştırmanın metodolojisi detaylandırılacak sonrasında ise haber metinlerinin incelenmesi kısmına geçilecektir.

3.1. Araştırmanın Metodolojisi: Eleştirel Söylem Çözümlemesi

Eleştirel söylem çözümlemesi iletişim alanında sıkça kullanılan bir metodolojidir. Giriş bölümünde kısaca değinilen yönteme ilişkin bilgiler burada biraz daha genişletilecek ve araştırmanın nasıl ilerleyeceği ve yaklaşımı konusunda fikir vermiş olacaktır.

Giriş bölümünde de değinildiği gibi, eleştirel söylem çözümlemesinin temelinde metin bulunmaktadır. Ancak bu metin düz bir okuma yapılamayacak kadar karmaşık toplumsal dinamiklerden beslenerek ortaya çıkmıştır. Haluk Geray’ın ifade ettiği gibi, “Eleştirel söylem çözümlemesi geleneği haber, röportaj, yorumlar gibi çeşitli medya türlerini “söylem tipleri” olarak inceler” (Geray, 2011:186). Yani ifade edildiği gibi, ideolojik boyutundan kopartarak incelenemez (Özer, 2011:9). İdeoloji bu bağlamda da oldukça önemli bir kavramdır. İdeoloji günlük hayatın bütün özel ve kamusal alanlarında karşımıza çıkmaktadır. Bu kimi zaman daha örtülü yapılması gereken bir pratik halini almıştır. Bu sebeple analiz edilen metinlerde “sadece gösterileni aramak” yeterli değildir. İnal’ın da belirttiği gibi, haber söylemi içerisinden çıktığı yani üretildiği toplumsal yapı anlaşılmeden çözümlemesi de yapılamaz. Buradan yola çıkmak haber metinlerinin iktidar ilişkilerinin devam etmesindeki rolünü de ortaya koyacaktır (1996:22).

Althusser ve Gramsci iktidarın kurulması ve bunun rıza yolu ile sürdürülmesi bağlamında söylemin ne kadar önemli olduğunu vurgulamışlardır. İdeoloji, Althusser’in anımsattığı gibi, ideolojik doğasını gizleyerek işlemektedir. Başka bir ifadeyle, ideoloji, doğallaşmakta ve otomatikleşmekte, Gramsci’nin kavramlarıyla ortakduyu haline gelmektedir (Özer, 2011:57).

Bu çalışmanın ana dayanaklarımızdan olan hegemonya, kamu diplomasisi gibi kavramların içinin doldurulmasının bir yolu medya metinleridir. Eleştirel söylem çözümlemesinin ana ilgisi, söylem pratiklerinde ideolojilerin “aklın yolu” olarak doğallaştıran yazı ve konuşmaları oluşturan dil kullanımıyla hegemonyanın nasıl sağlandığıdır (Geray, 2011:188). Hegemonya mücadelesi “ittifaklar kurarak” gerçekleştirilen bir süreçtir. Bu süreç ise söylemlerin eklemelenmesi ile gerçekleşir. Söylem çözümlemesinin hem metinler, hem metinlerin üretimi, hem metinlerin anlamlandırılması hem de toplumsal pratiklerle ilişkilendirilmesini gerektirir (Geray, 2011:190). Yani hergün okuduğumuz ya da izlediğimiz haberlerin “doğal” bir biçimde ilerlemediğini arka planındaki sermaye, ekonomi-politik yapılar, ideolojik dayanaklar ve karar verme mekanizmalarıyla ortaklaşa üretilen bilinçli ve yapay bir süreç olduğu vurgulanmaktadır. Van Dijk bunu şöyle ifade eder; “Nasıl ki bireysel dilleri konuşmuyorsak, bireysel ideolojilerimiz de yoktur. Öyleyse ideolojiler kişisel düşüncelerden değil, ortak toplumsal inançlardan oluşmaktadır” (2015:20). Geray, söylemin bir toplumsal pratik olarak kavramsallaştırılınca, bağlamından kopartılarak çözümlenmesinin mümkün olamayacağını altını çizmektedir. Örneğin, tarihsel olarak bir söylemin kendinden önce kurulmuş olan söylemlere nasıl eklemeliği hem önceki hem de sonraki söylemlerin bağlamının çözümlenmesini gerektirir. (2011:189). Bu çalışmada Katar ve Rusya’nın ayrı ayrı Suriye politikalarının incelenmesinin nedeni bu ideolojik boyutu ve tarihsel bağlamının daha net görülmesini sağlama amacı taşımaktadır. Bu sebepler ışığında, medya kurumlarının bağımlı oldukları bir ideolojik atmosferden söz etmek mümkündür.

İdeolojik atmosfer, bir medya kurumunun, haberin söyleminde ideolojik üretim yaptığını ve ideolojik üretimin yönünün medya kurumunun sahip olduğu “ideolojik çizgiye” paralel olduğunu ifade etmektedir. Başka bir deyişle, her bir medya kurumunun haberlerinin söylemine yerleşen ideolojik pratikler, bu ideolojik atmosferin bir yansıması olmaktadır (Özer, 2011:62).

Elbette bütün bu yansımaları ilk bakışta gözlemleyebilmek mümkün değildir. Van Dijk bu sebeplerle söylemin karmaşık bir doğası olduğunu ve dolayısıyla da ideolojik yapıların pek çok farklı şekillerde ifade edilebileceğinden bahseder (2015:52). Temel olarak, çoğu ideolojik söylemin genel stratejisi şu şekildedir;

- Bizim hakkımızda olumlu şeyler söyle
- Onlar hakkında olumsuz şeyler söyle (van Dijk, 2015:53).

Bu oldukça “basit” görünen denklemin arkasında medyanın ekonomi politiği, devlet, sermaye, medya üçgeni, gazetecinin bilinçli ya da bilinçsiz olarak haber üretiminde belli bir misyonu yerine getirmesi ve son kertede okuyucunun elinde bütün bu dengeler sonucunda oluşturulan bir metnin geçmesi sürecidir. “Medya kurumun ekonomi politiği ile haber üretim sürecinde kaynaklarla kurulan yapısal ilişkiler ve haber değerleri, haberin söyleminin egemen ideolojik pratiklerle kapanmasına neden olmaktadır” (Özer, 2011:61). Bu sebeple medyanın da ideolojinin dağıtımını noktasındaki önemi gözardı edilmemelidir. Bu çalışmanın amacı hangi yayın oraganının doğru ya da yanlış olduğunu belirlemek değildir. Okuyucunun kimi süreçlerden nasıl ve ne sebeplerle soyutlandığını ortaya koymak, medyanın yayın faaliyetlerini gerçekleştirdiği ülke ile bağları varsa onları ortaya koymak ve medyanın kamu diplomasisi ve hegemonyaya olan büyük katkısını bir kez daha vurgulamaktır.

3.2. Araştırma Örnekleme Olarak Palmira ve Halep

Suriye savaşı için kesin bir tahmin yapmak zor olsa da artık sonuna yaklaştığı düşünülmektedir. Sekiz yılda meydana gelen her kritik olayı incelemek bir yüksek lisans çalışması için oldukça geniş bir tarih aralığıdır. Bu sebeple iki bölge seçilerek belirli tarih aralığında bu bölgeler için yapılan haberler incelenmiştir. Bu bölgeler Halep ve Palmira’dır. Genel anlamda en çok tanınan bölgeler olmasının sebebi tarihi ve ekonomik sebeplerle kritik bölgeler olmalarından kaynaklanmaktadır. Bir diğer sebebi ise bölgede bulunan her aktörün “kazanım” ve “kaybetme” bağlamında söz söylediği alanlar olmasıdır. Bu da bölümün de adını taşıdığı gibi bizi “farklı anlatılar”ın nasıl gerçekleştiği sonucuna ulaştıracaktır.

3.2.1. Çölün İncisi: Palmira

“Palmira; Şam’ın 215 km kuzeydoğusunda, Humus’un 155 km doğusunda ve Fırat’ın 120 km güneybatısında bir vaha üzerinde kurulmuştur”¹⁶. “Çöl Gelini”, “Çöl İncisi” gibi farklı betimlemelerle de adlandırılan bu şehir Yunan ve Roma tarihi açısından da önemli bir yeri vardır. Palmira kenti 1980’de UNESCO’nun Dünya Mirasları listesine alınmıştır. Ayrıca Palmira; Deyr ez Zor ile Şam arasındaki bağlantıyı sağladığı için oldukça stratejik bir öneme sahiptir. Palmira ilk olarak 2015 Mayıs ayında IŞİD’in denetimine geçmiştir. IŞİD, Palmira’yı ele geçirmesinin ardından bölgenin sembolik önemini kendi propagandası açısından kullanmaktan çekinmemiştir. Kentten sorumlu olan arkeoloğu öldürmüş, tarihi eserleri yok ederken çekilen fotoğraf ve video kayıtlarını tüm dünyaya servis etmiştir¹⁷. 27 Mart 2016’da

¹⁶ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Palmira> (erişim tarihi:20.09.2018).

¹⁷ https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/03/160328_isid_sonrasi_palmira (erişim tarihi:20.09.2018).

Palmira, Suriye ordusunun denetimine geçmiştir fakat 11 Aralık'ta yeniden kaybedilmiş ardından son olarak 2 Mart'ta tekrar Suriye ordusunun denetimine geçmiştir. Palmira yukarıda da değinildiği üzere tarihi olarak oldukça önemlidir. Herkes tarafından bilinen, ismi Şam kadar duyulmuş olan ve savaş başlamadan önce binlerce turistin ziyaret ettiği bu kent sembolik olarak oldukça önemli bir yere sahiptir. IŞİD'in denetiminde iken kasıtlı olarak eserleri parçalaması ve bunun dolaşıma sokulması kadar Suriye ordusunun denetimine geçtiği zaman da klasik müzik konserleri düzenlenmesi bilinçli bir ideolojik mücadelenin parçasıdır. Palmira bölgesinde çatışan ana güçler; IŞİD ve Suriye Ordusu ile birlikte Rusya'dır. Seçilen haberler çatışmaların devam ettiği ve bölgenin sürekli olarak el değiştirdiği 2015-2017 dönemini kapsamaktadır. Giriş bölümünde detaylandırıldığı gibi bu tarihler Mayıs 2015, 2016 yılı ve 2017 yılının Mart ayı şeklinde belirlenmiştir. Çatışmanın el değiştirdiği bütün süreci yansıtılabilmek ve değişim yaşanıp yaşanmadığını ortaya koyabilmek adına geniş bir tarih aralığı tercih edilmiştir.

3.2.2. Suriye'nin Ticaret Merkezi: Halep

Halep, Suriye tarihi açısından bakıldığında her zaman önemli bir ticaret merkezi konumundadır. Dünyada da sürekli yerleşim merkezi sayılan ve oldukça önemli tarihi geçmişini olan bu kent, her dönem kalabalık insan gruplarını barındırmıştır¹⁸. Savaşın gidişatında önemli bir yeri olan bu şehir de ne yazık ki Palmira gibi tarihi dokusunun önemli bir bölümünü kaybetmiştir. Fehim Taştekin 2017'de Halep'e giderek izlenimlerini kaleme aldığı yazısında şehrin son durumunu "Her binanın yasını tutsanız binlerce yıl alır" şeklinde ifade etmiştir¹⁹. Halep, savaş öncesi de savaş sürecinde de kritik anlamları olan bir şehirdir, bu sebeple çalışmada yer alması oldukça önemlidir. Halep'te çatışmalar 2012 yılının ortalarında Suriye ordusu ile Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) arasında başlamıştır. Ancak çalışma kapsamında 2016 yılının son ayı ele alınmıştır. Bunun sebebi aynı Palmira'da olduğu gibi hem sembolik anlamı hem de çatışmanın sonuçlanıp "kazanan" bir aktörün bulunmasıdır. Halep'i kontrol etmenin önemi ve çatışmaların genişliği dolayısıyla savaşan gruplar Halep Muharebesi'ne 'savaşların anası' ya da 'Suriye'nin Stalingrad'ı' ismini vermişlerdir²⁰ BBC'nin hazırlamış olduğu kronolojik takvime göre, çalışmada incelenen altı ayı kapsayan önemli olaylar şu şekildedir;

¹⁸ "Halep'te savaşın dönüm noktaları" <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38130770> (erişim tarihi: 25.09.2018).

¹⁹ "Halep: Vurulmuş Tarih (2)" <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2017/01/25/halep-vurulmus-tarih-2/> (erişim tarihi: 10.10.2018).

²⁰ "Halep Muharebesi" [https://tr.wikipedia.org/wiki/Halep_Muharebesi_\(2012-16\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Halep_Muharebesi_(2012-16)) (erişim tarihi: 15.10.2018).

11 Temmuz 2016: Suriye ordusu, silahlı grupların lojistik destek aldığı en önemli güzergah olan Castello Yolu'nu ele geçirmeyi başararak, Doğu Halep'i tamamen kuşattı.

6 Ekim 2016: BM Suriye Özel Temsilcisi Stefan de Mistura, Halep'in doğusunda 8 bin savaşçı olduğunu ve bunların 900 kadarının Şam'ın Fethi Cephesi saflarında savaştığını açıkladı.

24 Ekim 2016: Rusya, üç günlük tek taraflı bir ateşkes ilan etti. Bu süre içerisinde, kuşatma altındaki bölgelerden az sayıda sivilin ayrıldığı görüldü.

4 Kasım 2016: Rusya, öncesine benzer şekilde 10 saatlik bir ateşkes ilan etti. Ancak muhaliflerin kaçış güzergahı üzerindeki yollara ateş açması nedeniyle bölgeden kimse ayrılmadı.

15 Kasım 2016: Suriye ordusu, yeniden taarruza başladı. Bu son taarruzun başlamasından iki hafta sonra Suriye yönetimi, Halep'in kuzeydoğusunun tamamını ele geçirmeyi ve silahlı muhalif grupların elindeki yerlerin üçte birini almayı başardı.

7 Aralık 2016: Suriye ordusu, Halep'in tarihi kent merkezinin tamamını silahlı muhalif gruplardan geri aldı. Böylece hükümet, Doğu Halep'in üçte ikisinden fazlasını ele geçirmiş oldu ve kentin tamamını geri almak için ilerleyişini sürdürdü.

12 Aralık 2016: Suriye ordusu ve hükümet yanlısı güçler ilerlemelerini sürdürerek, Rusya'nın da yoğun hava desteğiyle Şeyh Said semtini de almayı başardı. Böylece muhalifler 6 kilometrekarelik dar bir alanda sıkıştırıldı.

13 Aralık 2016: Türkiye'nin arabuluculuğu altında Rusya ve muhalif gruplar arasında tahliye anlaşmasına varıldı. Muhalif gruplar, Doğu Halep'te buldukları yerden ayrılarak, İdlib'e geçmeyi kabul etti.

14 Aralık 2016: Doğu Halep'te bulunanların tahliyesi için Suriye hükümeti tarafından otobüs gönderildi. Ancak tahliye işlemine geçilemeden çatışmalar yeniden başladı. Ateşkesin bozulmasından dolayı Türkiye Suriye ordusunu, muhalifler İran destekli milisleri, Rusya ve Suriye ise muhalif grupları sorumlu tuttu²¹.

3.3. Kimler Savaşıyor? Tarafların Farklı Temsilleri

2011 yılında başlayan, binlerce insanın ölümüne ve ülkeyi terketmesine sebep olan Suriye savaşına bu sekiz yıl boyunca pek çok devlet ve devlet dışı aktör dahil olmuştur. Her devlet ve grup için Suriye'deki varlıklarının ayrı sebepleri vardır. İlk bölümde geniş bir şekilde değinildiği üzere medyanın, hegemonya ve kamu diplomasisinin inşa edilmesine oldukça önemli katkıları bulunmaktadır. Haber metinlerinde bunu doğrudan ya da dolaylı olarak inşa eden pek çok unsur vardır. Bunlar kelime seçimleri, bilgiyi eksik verme, gizleme, muhabirin ideolojik yönelimi, abartma ya da önemsiz gösterme gibi başlıklar olarak sıralanabilir.

²¹ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38130770> (erişim tarihi: 17.10.2018).

Okuyucu eğer haber metnini eleştirel bir gözle okumazsa çoğu zaman dikkat çekmeyecek bu “detaylar” aynı olayı iki farklı uca taşıyabilir. Bu sebeple bu çalışmada ele alınan iki ayrı haber merkezinin kimleri nasıl isimlendirdikleri, birbirleriyle örtüşüp örtüşmedikleri oldukça önemlidir. Bu önemsiz ya da ufak gibi görünen detaylar aslında araştırmanın ana problemlerinden olan devletlerin politik duruşunun o ülkede yayıncılık yapan medya kuruluşlarının haber yapma pratiğini etkiliyor mu sorusunun yanıtına götürecek önemli bir başlıktır. Suriye’de pek çok aktör bulunduğu belirtilmiştir. Belli bir dönem belli bir sebeple bu coğrafyada varlığı bulunan her aktöre burada değinilmesi mümkün değildir. Bölgesel amaçlar doğrultusunda kurulan ve kimi dinamiklerle karşı karşıya gelip kimileri ile işbirliği içerisinde bulunan çok sayıda silahlı grup vardır. Bu örgütlerin çoğu bir çok devlette terör örgütü listelerine dahil edilmiştir. Burada başat ve incelenen haberlerdeki tablonun daha kolay anlamlandırılmasını sağlayacak birkaç aktörlere kısaca değinilecektir.

Irak Şam İslam Devleti (İŞİD): İŞİD, hem Suriye hem Irak savaşları açısından önemli bir aktördür. Önceki bölümde belirtildiği gibi Cockburn’ün benzetmesiyle "İŞİD, savaşın çocuğudur. Irak’ta ABD’nin 2003 işgalinden beri yürütülen savaş ile Suriye’de 2011’den itibaren çıkmış olan savaşın sonucu” (2014:9). Pierre Jean Luizard 2016 yılında yazmış olduğu “*İŞİD Tuzağı*” kitabında bunun nedenlerine kapsamlı bir şekilde değinmiştir. Luizard, İŞİD’in aniden ve böyle şiddetle yayılmasının bölgedeki seçkinlerde şaşkınlık yarattığını çünkü ilk defa Selefi bir grubun, devlet kurma hevesiyle coğrafi bir bölgeyi açıkça işgal ettiğini belirtmektedir (2016:13). İŞİD bu savaşlar süresince farklı isimler almıştır. “Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde hakimiyet kuran örgüt Haziran 2014’te Musul’u ele geçirdikten sonra ismini İslam Devleti olarak değiştirip hilafet ilan etmiştir” (Taştekin, 2015:16). İslam Devleti’nin kontrolünü sağlamlaştırması, el-Kaide’nin tersine iktidarını yerel aktörlere dayandırmasından ileri gelmektedir (Luizard, 2016:23). Bir diğer farkı ise egemen bir yöneticisi (halife) ve sadece mücahit grubu değil bir ordusu olmasından kaynaklanmaktadır (Luizard, 2016:21). İŞİD ayrıca medyayı kendi propagandasını sürdürmek amacıyla oldukça etkili bir şekilde kullanmıştır. Suriye’de İŞİD’in bu kadar güçlenmesi, bölgeye girecek diğer devletler için ise bir kapı aralamıştır.

Özgür Suriye Ordusu (ÖSO): Özgür Suriye Ordusu, Suriye ordusunun içerisinde görev yapmış ve ayrılmış askerler tarafından kurulmuştur. Kuruluş sürecini örgütleyen kişi Hüseyin Harmuş’tan ayrılan Riyad el Esad’dır (Taştekin, 2015:16). Riyad Esad uzun bir süre ÖSO’nun komutanı olarak nitelense de Dursunoğlu ve Eren’e göre komutanlığı bu isim altında savaşan unsurlar tarafından kabul görmemiştir hatta Suriye’de savaşmak yerine Türkiye’deki kamplarda rahat bir yaşam sürdürdükleri öne sürülerek eleştirilmiştir (2014:877). Özgür Suriye

Ordusu kurulma amacını; "rejimi sona erdirmek olduğu ve rejime destek veren tüm güvenlik birimlerinin hedeflerinde olduğu" biçimde tanımlamıştır. Birçok ÖSO tugayı, dini bir retorik kullanmakta ve genellikle tugaylarına Sünni İslam tarihindeki destansı şahsiyet ya da olayların isimleri verilmektedir. Aynı zamanda, Sünni İslami söylemeleri bir yana, bütünlüklü ve tutarlı bir ideolojik temelden yoksunlardır (Dursunoğlu ve Eren, 2014:880). Gelir modeli olarak, dış ülkelerden askeri ve maddi destek almaktadır.

Suriye Ulusal Konseyi (SUK): "Esad yönetimine karşı muhalifleri bir çatı altında buluşturmak için 23 Ağustos 2011'de İstanbul'da kurulmuştur. (...)Suriye içindeki muhalifleri temsil edememek ve Türkiye ile Katar'ın etkisinde kalmakla eleştirilmiştir" (Taştekin, 2015:17). Amaç olarak kapsayıcı bir biçimde örgütlenmeyi esas alan SUK, Erdemol'un ifadesi ile, Kürtler de dahil olmak üzere kimi grupları dahil etmeyerek bu iddiasından uzaklaşmış ve özellikle ABD'nin tepkisini üzerine çekmiştir (Erdemol, 2013:41).

Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu (SMDGUK): Muhalefette yaşanan temsil sorununu çözüme adına 2012'de Doha'da kurulmuştur. İçerisine Suriye Ulusal Konseyi de dahil olmuştur. SMDGUK, Esad yönetimiyle "hiçbir koşul altında" anlaşmaya varmayacağını dünyaya ilan etmiştir. Bu yeni yapıya daha önce SUK'da yer almayan konseyler de katılmıştır (Erdemol, 2013:42).

Nusra Cephesi: Liderliğini el- Fatih Ebu Muhammed el Colani'nin yaptığı Nusra Cephesi, el Kaide'nin Suriye kolunu oluşturmaktadır (Dursunoğlu ve Eren, 2014:943). Hedefi Suriye'de şeri devlet kurmaktır. "Suudi Arabistan ve Katar rejim karşıtı cepheyi güçlendirmek için Nusra'yı Kaide'den ayırmaya çalışmıştır" (Taştekin,2015:16). Oldukça güçlenen cephe, bölgedeki önemli aktörlerden biri olarak görülmektedir. Nusra Cephesinin "şöhretinin" nedeni, Suriye'nin kent merkezlerinde olağanüstü öneme sahip intihar saldırıları ve bombalı araçlarla gerçekleştirdikleri eylemlerdir. (Dursunoğlu ve Eren, 2014:945). Nusra Cephesi, iddialara göre illegal olan görüntüsünü kırmak amacıyla El Kaide'den ayrılarak isim değiştirmiş, Şam'ın Fethi Cephesi adını almıştır.

Ahrar El Şam: 2011 yılında Halep'te kurulmuş Esad yönetimine karşı savaşan muhalif bir gruptur. Selefi İslamcı ağırlıklı örgüt İdlib, Hama ve Halep bölgesinde silahlı isyana katılmıştır (Taştekin, 2015:15). Suriye ordusuna mensup asker ve subayları bünyesinde barındırmayan, 20 bine yakın savaşçısı olduğunu açıklayan Ahrar El Şam, bağımsız ve İslamcı bir hareket olarak kendini tanımlamaktadır (Dursunoğlu ve Eren, 2014:959). İslamcı

bir anlayışa sahip olduğu için “ılımlı” olarak adlandırılan SMDGUK’un yetkisini tanımamıştır.²²

PYD: Kürtlerin 'Rojava' olarak andığı Batı Kürdistan'daki özerklik hareketinin en önemli siyasi aktörüdür (Taştekin, 2015:15). SUK’a çeşitli sebeplerle dahil olmamıştır. ABD ile finansal anlamda ilişki içerisinde bulunmakta, bölgedeki çıkarları doğrultusunda ABD tarafından sıkça gündem olmaktadır.

3.3.1. Sputnik ve El Cezire Haberlerinde Aktörler

Aktörler bir haber metninde birbirine en çok benzediği düşünülen ögedir. Burada üzerinde durulan nokta, olgusal olarak haberin aktörlerinin farklı olması değil, ifade edilme biçimlerinin farklılıklar barındırmasıdır. Burada çokça kullanılan hatta klişeleşmiş bir örnek olarak; birinin terörist dediği kişi ya da grup bir başkası için özgürlük savaşçısıdır diyebiliriz. “Böyle bir düşünce de sırasıyla ideolojik konumumuza ve o kişinin ait olduğu grup hakkındaki tutumlarımıza bağlıdır” (van Dijk, 2015:52). Bu örneğin esas noktası iki farklı ideolojinin bize, taban tabana zıt iki ayrı noktadan bakılabileceğini göstermesidir.

Bu sebeple haber dilinin analizi esas olarak bir ideolojinin analizidir. Oskay’a göre (2015:11); söylem yansız ya da iktidar ilişkilerinden bağımsız düşünülmemelidir. Söylemler, dünyanın nereden okunduğunu ortaya koyar. Palmira ve Halep’in Suriye’deki öneminden bahsedip bölgedeki aktörleri kısaca tanımladıktan sonra haberler üzerinden değerlendirilecektir. Burada hem Sputnik’in hem El Cezire’nin yer verdikleri aktörleri nasıl adlandırdığı, hangi bağlamda betimlediği bu başlığın ana çıkış noktasını oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı hangi ifadenin daha doğru olduğunu tartışmak değil, farklılık ve benzerliklerin ne ifade ettiğini sorgulayabilmektir.

3.3.1.1. Palmira Haberlerinde Aktörler

Palmira haberlerindeki aktörler ve bu aktörlerin nasıl tanımlandığına bakmadan önce Sputnik ve El Cezire özelinde değinilmesi gereken birkaç nokta bulunmaktadır. Her iki yayın organının da bu bölgeye olan ilgisinden söz edilmiştir. Bu noktada özellikle Sputnik’in oldukça fazla sayıda Palmira haberi yaptığına dikkat çekmekte fayda var. Medyada bir haberin manşetten verilmesi, diğer haberlere göre daha büyük alanda sunulması ya da sayıca fazla haber yapılması o kurumun konuya ilgisi ile doğru orantılıdır. Rusya’nın bu bağlamda Palmira’ya oldukça önem gösterdiği söylenebilir.

²² “Ahrar Uş Şam”https://tr.wikipedia.org/wiki/Ahrar_u%C5%9F-%C5%9Eam (erişim tarihi:08.11.2018).

Bunun sebeplerinden biri olarak elbette Rusya'nın Palmira "kazanımında" büyük bir rol oynaması görülebilir. İkinci olarak ise haberlerde daha ayrıntılı aktarılacağı üzere bu bölgeyi bir kültürel mücadele, yumuşak güç inşa etme alanı olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Her iki yayın kuruluşunda Palmira'ya ilişkin yüzlerce haber yapılmıştır ancak çalışmanın kısıtlılığı nedeniyle hepsi dahil edilememiştir. Yalnızca bir ya da iki aylık bir zaman dilimindeki bütün haberlere bakmak Palmira bölgesi için yeterli sonucu vermeyecektir. Daha geniş bir tarih aralığı özellikle kazanım-kaybetme noktasında daha net veriler sağlamaktadır. Bunun nedeni yukarıda da kısaca bahsedildiği gibi bölgenin farklı tarihlerde farklı aktörlerin kontrolünde bulunmasıdır. Örneğin 2015 yılının Mayıs ayından örnekler tercih edilmiştir, bu da bize bölge IŞİD kontrolünde iken verilen reaksiyonları daha iyi gözlemleme şansı sunmaktadır. Yine benzer şekilde 2016 yılında Suriye hükümetinin kontrolünde olması iki farklı aktörün bakış açısından anlamayı sağlama amacı taşımaktadır. Böylelikle bölgenin farklı aktörlere geçtiği zamanlarda ve son olarak Suriye hükümeti kontrolünde olduğu süreçteki durumu daha net analiz edilebilecektir.

Palmira bölgesine bakıldığı zaman başlıca iki aktör Beşar Esad'a bağlı silahlı güçler ile IŞİD olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden özellikle bu iki aktörün nasıl tanımlandığı, hangi betimlemelere başvurulduğu ya da nelerin önemsiz kılındığı önem taşımaktadır. Sputnik haberlerine bakıldığı zaman Suriye ordusunu tanımlama biçimlerinden bazıları "*Suriye Hükümet Güçleri*", "*Suriye ordusu*", "*Suriye silahlı kuvvetleri*" olarak görülmüştür. *Hükümet* ya da bu anlamı taşıyan tanımlamaların kullanılması burada önemli bir noktadır. Hükümet basitçe; "Devlet işlerini yürütmekle görevli kuruluşlar ve kişiler" anlamına gelmektedir. Pek çok yerde artık Suriye'deki hükümetin diplomatik bir etkisinin ve meşruiyetinin olmadığı ifade edildiği hatta büyükelçiliklerin kapatıldığı bir ortamda Suriye'deki hükümet sistemini meşru gördüğü anlamını taşımaktadır. Dünya'da gayrimeşru bir şekilde kodlanmış olan Suriye hükümetini meşru bir zemine oturtarak haberlerinde yer vermektedir. Meşruiyet özellikle kamu diplomasisi açısından kilit bir öneme sahiptir. Uluslararası yayıncılık yapan bu iki kuruluş için uluslararası politikanın yayılmasını sağlama anlamında önem taşır. Bu durum Rusya'nın Suriye politikası ile bir çelişki yaratmaz aksine onu besleyen bir unsur halini alır.

Örnek Haber (*Sputnik*, "ISIL Militants Execute 26 Syrian Civilians Near Ancient Site of Palmyra" başlıklı haber, 14.05.2015).

The ISIL militants executed 26 civilians, 10 of whom were beheaded, for collaborating with

the Syrian government forces, the Syrian Observatory for Human Rights (SOHR) said on its website.

IŞİD militanları, Suriye İnsan Hakları Gözlemevi'nin (SOHR) web sitesinde duyurulduğu üzere, Suriye Devlet Kuvvetleri ile işbirliği yaptığı sebebiyle, 10'unun başı çektiği, 26 sivil öldürdü.

2015 yılında Palmira bölgesine baktığıldığı zaman oldukça şiddetli çatışmalar yaşandığını gözlemlemekteyiz. Bu haberin yayınlandığı dönemde IŞİD'in bölgede üstünlüğü vardır ve altı gün sonra yani 20 Mayıs'ta da bölge IŞİD kontrolüne geçmiştir. Yukarıda da ifade edildiği gibi Sputnik'in, Suriye ordusunu tanımlama biçimi "*Suriye Hükümet Güçleri*" olarak karşımıza çıkmaktadır.

El Cezire'de ise tanımlamaların daha çok "*Hükümet güçleri*", "*Esad hükümeti*", "*Suriye Rejim güçleri*", "*Esad Rejimi*" şeklinde yapıldığını görmekteyiz. Burada Sputnik ile benzerlik taşıyan tanımlama biçimi '*Hükümet güçleri*' ifadesidir. Ancak El Cezire haberlerinde bu durumun genellikle muhabirin tanımlamasından değil haber kaynağının tanımlama şeklinden olduğu görülmüştür. Örneğin El Cezire'den alınan aşağıdaki örnek haber muhabirin ifadesiyle değil Suriye Gözlemevi'nin raporundan alıntılanarak, onlara atfen yapılmış bir haberdir. Dolayısıyla bu ifade bir haber kaynağının içerisinden alınmış bir ifade olarak değerlendirilmelidir. Elbette benzer ifadelerin de içinin nasıl doldurulduğu bu başlık açısından önemli noktalardan bir tanesidir.

Örnek Haber (*El Cezire*, "Palmyra: Russia-backed Syrian army retakes ancient city" başlıklı haber, 03.03.2017).

ISIL retreated to areas in the east, the Syrian Observatory reported. Government forces took control of swaths of Palmyra and conducted combied operations to clear landmines, it said.

Suriye Gözlemevi, IŞİD 'in doğudaki bölgelere çekildiğini bildirdi. Hükümet güçlerinin Palmira alanlarını kontrol altına aldığını ve kara mayınlarını temizlemek için birleşik operasyonlar yürüttüğünü belirtti.

Bunun dışındaki ifadeler ise El Cezire'ye özgü olan tanımlama biçimleridir. Bunlar arasında en dikkat çekici olan ve sıklıkla kullanılan ifade "*Rejim*" ifadesidir. Sputnik'te rastlanmayan bu ifade çoğu zaman gayrimeşruluk anlamı barındıran bir tanımlamadır. Genellikle ABD'nin

gayrimeşru ilan ettiği devletler için kullanılan, ABD'nin tanımlaması ile biçimlenen bir ifadedir. Dinamik olmayan, yukarıdan aşağıya dayatılmış bir durumu ifade ederken kullanılır. Halkı değil daha çok düzeneği temsil etme anlamı barındırır. Devlet yerine sıklıkla rejim ifadesinin kullanılması haliyle bilinçli bir tercihin sonucudur. Aktörlerin temsili üzerinden ideolojik bir güç mücadelesi yürütülmektedir. Diğer tanımlama şekillerinde ise sıklıkla karşımıza çıkan *Esad* ile birlikte kullanılıyor olmasıdır. Bu durum Sputnik'te görülen 'devletin ordusu' algısının yerine 'Esad'ın ordusunu' yerleştirmektedir. Yalnızca bir kişiye olan bağlılığa indirgenerek meşruiyeti azaltan bir ifadedir.

Örnek Haber (*El Cezire*, "Syrian Regime Seeks Symbolic Victory in Palmyra" başlıklı haber, 26.03.2016).

Suriye Rejimi Palmira'da Sembolik Zafer Kazanmaya Çalışıyor

El Cezire'nin bu haber başlığında da görüldüğü gibi 'Suriye rejimi' ifadesi savaşın taraflarından birini ifade ederken kullanılmaktadır. Bu noktada Beşar Esad'ın da nasıl yer aldığını görmek önem taşımaktadır. Bir devlet başkanı olarak sunulması ya da söylemlerle sıradanlaştırılması farklı bir ana aktör yaratmaktadır. Sputnik incelendiği zaman '*Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad*' ve '*Suriye Lideri Beşar Esad*' ifadelerinin kullanıldığını görmekteyiz. Bu iki ifade de 'hükümet' ifadesini destekler niteliktedir. Sputnik'in yayın politikası olarak Suriye'deki resmi devletin tanındığı ve bu hükümetin başkanı olarak Beşar Esad'ın görüldüğünü ifade edebiliriz. Bu durum Rusya'nın Suriye politikası ile herhangi bir tezatlık göstermemekte aksine paralel bir doğrultuda ilerlediklerini ortaya koymaktadır. Sputnik'in Rusya ile olan politikasının benzerliği bu noktada kamu diplomasisi ve hegemonya mücadelesi adına önemli bir veridir. Örneğin aşağıda yer alan haber Suriye lideri Beşar Esad ve Başkan Vladimir Putin aktörlerini barındırmaktadır. Bu haber örneği, Suriye ordusunun Palmira bölgesini tekrar aldığı 27 Şubat 2016 tarihine aittir.

Örnek Haber (*Sputnik*, "The Best is Yet to Come: Putin Congratulates Assad on Palmyra Liberation" başlıklı haber, 27.02.2016).

Syrian leader Bashar Assad told President Vladimir Putin that the liberation of Palmyra would have been impossible without the Russian Aerospace Forces' assistance.

Suriye lideri Beşar Esad, Başkan Vladimir Putin'e, Palmira'nın kurtuluşunun Rus Hava Kuvvetleri'nin yardımı olmadan imkansız olacağını söyledi.

Bir diğer aktör olan Putin ise, Sputnik haber metinlerinde üçüncü kişi olarak “Başkan Vladimir Putin” olarak sunulmuştur. Körfez savaşı döneminde “bizim” vurgusu verecek ifadelerle sıkça rastlanırken günümüzde haber etiği olarak büyük ve belli bir derece saygınlık kazanmış hiçbir medya kuruluşu bunu doğrudan yapmamaktadır. BBC’de çalışmakta olan gazeteci Selin Girit bunu şu şekilde sormuştur; “Muhabir kendi ülkesi çatışmaya girdiğinde ‘Bu benim de savaşım? diyebilir mi, kendisini çatışan tarafların herhangi biriyle haberlerinde özdeşleştirme hakkına sahip midir? (Girit, 2016:297). Gazetecilik pratikleri her geçen gün değişmektedir, bu konu da onlardan sadece biridir. Sputnik’te “liderimiz, askerimiz, şehitlerimiz” gibi iyelik içeren bir yayıncılık yoktur. Alasdair Milne’nin belirttiği gibi; “Eğer ‘bizim askerlerimiz’, ‘bizim gemilerimiz’ demeye başlarsanız o zaman mevcut hükümetin politikalarını kastederken ‘bizim politiklarımız’ demeniz de doğal olur” (Morrison ve Tumber’dan akt. Girit, 2016:318). Bu durum günümüzde “tarafsız” bir yayıncılık yapıldığı anlamına da gelmemelidir. Günümüzde sadece bunu manşetlerde değil satır aralarında aramak gerekir. Sputnik sadece Rusya sınırları içerisinde yayıncılık yapan bir medya kuruluşu olsaydı muhtemelen farklı amaçları olan bir habercilik faaliyeti izleyecekti. Ancak İngilizce yayın yapması ve bunun yanı sıra pek çok ülkede o ülkenin anadilini tercih etmesi başka bir anlam taşımaktadır. Aynı durum El Cezire için de geçerliliğini korumaktadır. Üstünde sıkça durulduğu gibi El Cezire ve Sputnik’in sınırlarının çok daha ötesinde bir etki alanı vardır. Kamu diplomasisi için gerçekleştirilen gazetecilik faaliyetleri, kendi sınırları içerisinde coşku yaratmak amacıyla kurulmaz ve bu koşullara uygun bir dil benimsemez. Objektif görünerek kendisini dünyaya anlatma amacı taşımaktadır. Bu yüzden ‘kahraman, şehit düşen askerlerimiz’ gibi ifadeler kullanmaktan kaçınması oldukça doğaldır. Başka bir örnekle pekiştirmek gerekirse Palmira’da hayatını kaybeden Rus asker Artyom Gorbunov’un ölüm haberi Sputnik Türkiye’de şu şekilde verilmiştir:

Suriye'nin Palmira kentinde bulunan Rus askeri danışmanları korumakla görevli sözleşmeli asker Artyom Gorbunov, IŞİD militanlarının Suriye ordusu mevzilerine sızma girişimi sırasında yaşanan çatışmada hayatını kaybetti (Sputnik, “Rusya: Palmira’da bir Rus askeri hayatını kaybetti” başlıklı haber, 06.03.2017).

Bu örnekten de anlaşılacağı üzere Sputnik Rus askerlerinin ölümünü dışarıdan bir bakış açısıyla haber yapmaya özen göstermiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi yayın kuruluşları söylemek istedikleri şeyleri, vermek istedikleri bazı mesajları daha alt söylemlerle yapmalıdır. Bu haberde de Esad'ın Putin olmadan başarılı olamazdık mesajı Rusya'da hegemonya inşası açısından önemli bir haberdur. Sputnik her ne kadar “bizim askerlerimiz” demeyerek gazetecilik etiğine sadık kalsa da haberlerinin hegemonya mücadelesinden bağımsız kaldığını söylemek zordur.

El Cezire'de bir aktör olarak Rusya'nın nasıl tanımlandığı incelendiğinde ise, en fazla Suriye ile olan müttefikliği üzerinden bir vurgu yapıldığı belirtilmelidir. Bu elbette doğru bir bilgidir ancak bunun parantez açılarak pek çok kez altının çizilmesinin, özellikle tanımlayıcı bir argüman olarak tekrarlanmasının altında başka sebepler de bulunmaktadır. Bazı haber metinlerinde doğrudan da belirttikleri gibi Suriye hükümetinin güçsüz olduğu ancak Rusya'nın yardımı ve desteğiyle şuan savaşın sürdürülebildiği vurgusu taşınması açısından önemlidir.

Örnek Haber (*El Cezire*, “Syrian army says close to capturing ISIL-held Palmyra ” başlıklı haber, 23.03.2016)

The Syrian army, backed by Russian warplanes, started a major offensive to retake control of Palmyra two weeks ago.

Rus savaş uçakları tarafından desteklenen Suriye ordusu, iki hafta önce Palmira'nın kontrolünü yeniden ele geçirmek için büyük bir saldırı başlattı.

Rusya'nın Suriye'de olmasından duyulan rahatsızlık diğer haber ve yazılarda da göze çarpmaktadır. Örneğin Mansur Mirolev tarafından 6 Nisan 2016'da yaptığı “Syria's war: A showroom for Russian arms sales” başlıklı haberinde şu ifadeler yer vermiştir:

Suriye savaşı, Moskova'nın, ABD'den sonra dünyanın en büyük ikinci büyük silah üreticisi ve ihracatçısı olarak statüsünü artırmasına yardımcı oldu. Ve bu, Rusya'nın Ukrayna'daki eylemlerine uygulanan düşük petrol fiyatları, düşen ruble ve Batı yaptırımlarının sebep olduğu derinleşen ekonomik krizin ortasında Başkan Vladimir Putin için iyi bir haber. Aynı zamanda Rus silah üreticileri için de mükemmel bir reklam oldu.²³

²³ <https://www.aljazeera.com/news/2016/04/syria-war-showroom-russian-arms-sales-160406135130398.html> (erişim tarihi: 10.11.2018).

Önemli bir diğer nokta savaşın ana aktörlerinden olan IŞİD'in nasıl tanımlandığıdır. Sputnik'te “*militan*” bu ifadelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Militan kelimesinin Oxford Sözlüğü'ndeki²⁴ tanımlamasına baktığımız zaman sosyal veya siyasi amacı desteklerken çatışmacı ve şiddet dolu yöntemleri tercih etme olarak karşımıza çıkar. TDK' da da yine benzer bir tanımla “mücadelesini yasa dışı yollarla ve zor kullanarak yapan taraflar” şeklinde ifade edilmiştir. Bu durum militan kelimesinin kullanıldığı grubun karşısında bulunan gücün (Rusya ve Suriye) meşruiyetini pekiştirmesi açısından önemlidir. Dünyanın herhangi bir yerinde yasa dışı bir unsura karşı mücadele edildiği belirtildiğinde yapılacak hamleler meşru bir zemine oturmuş olur. Aynı zamanda yukarıda da değinildiği gibi Van Dijk'ın bizim hakkımızda olumlu şeyler söyle, onlar hakkında olumsuz şeyler söyle (2015:53) önermesini de desteklemektedir. Bunun yanı sıra Sputnik, doğrudan ‘*terörist*’ ifadesini de sıklıkla kullanmaktadır.

Örneğin aynı haberin devamında (*Sputnik*, “The Best is Yet to Come: Putin Congratulates Assad on Palmyra Liberation” başlıklı haber, 27.02.2016) IŞİD için kullanılan terörist ifadesini görmekteyiz.

Earlier in the day, the Syrian Armed Forces in cooperation with patriotic militias and supported by the Russian Aerospace Forces completely liberated the historic city of Palmyra from terrorists.

Günün erken saatlerinde, Rus Hava Kuvvetleri tarafından desteklenen Suriye Silahlı Kuvvetleri yurtsever milislerle işbirliği içinde tarihi Palmira kentini teröristlerden tamamen kurtardı.

Burada bir parantez açarak durumu netleştirmek gerekmektedir. Dünyadaki pek çok devletin şuan IŞİD'i terör örgütleri listesine dahil ettiklerini ve aktif mücadele içerisinde olduklarını bilmekteyiz. Bu durumda terörist denmesinin bir önemi olmadığı hatta bunun bir zorunluluk olduğu düşünülebilir. Burada sorunlu olan, bu tanımlamaları gazetecinin oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Yani sorun sadece bir kelime değildir. Danny Schechter bu konuya ilişkin El Kaide üzerinden önemli bir noktaya değinmektedir:

Eylemleri herhangi bir terörizm tanımına uygun düştüğü için değil de ABD hükümeti açıklamalarında ya da hukuki işlemlerinde bu tanımlı kullandığı için El Kaide'yi “terörist bir örgüt” olarak nitelemenin

²⁴ www.oxforddictionaries.com, erişim tarihi: (15.02.2019).

kabul edilebilir olduğuna karar vermek, okuyucuların kendi yargılarına kendilerinin varmasına imkan tanımamak ve yargılarını devletin oluşturmasına müsaade etmektir (Scheter'dan akt. Girit, 2016:307).

Terörist kelimesinin kullanımı konunun anlaşılmasına yardımcı olmaktan çok, bunu engelleyici olabilir” (Girit, 2016:307). Dağıstanlı'ya göre; “Gazeteciliğin en önemli prensiplerinden biri sıfat kullanmamak, klişelerden uzak durmak, foyasını ortaya çıkarmak ve okura açıklayıcı bilgi vermektir. Terörist demekle bunları yapmış olmazsınız” (2014:210). Bu sebeple olay sadece IŞİD baz alınarak değerlendirilmemelidir. Genel çerçevede bakarsak Suriye ordusu ve Rusya'nın karşısında savaşan bir güç olarak gördüğümüzde A örgütünün yada IŞİD'in adlandırılmasının farklılık göstermeyeceği söylenebilir. Burada savaşın taraflarından birinin terörist olarak adlandırılması diğer tarafın meşruluğunu güçlendirmesi bakımından önemli bir veridir. Politik olarak durulan yerin anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu durumda IŞİD karşısında Suriye silahlı kuvvetleri kurtarıcı bir figür olarak yer almaktadır. Buradaki diğer bir önemli detay “yurtsever milisler” ifadesidir. Milis kelime olarak “halk gücü” anlamında kullanılırken yurseverlik sıfatıyla beraber kullanılması savaşan tarafların haklılığı noktasında bir pekiştirmedir.

Örnek Haber (*Sputnik* “Russian Mariinsky Theatre Concert in Palmyra Dedicated to Victory Day” başlıklı haber, 06.05.2016).

The terrorist group has destroyed a significant part of Palmyra's historic ruins, which are a UNESCO World Heritage site.

Terörist grup, UNESCO Dünya Mirası olan Palmira'nın tarihi kalıntılarının önemli bir bölümünü tahrip etti.

Bir önceki haberde yer alan terörist ifadesinin başka haberlerdeki kullanım şekline örnek olarak Mayıs 2016 tarihinden bir habere yer verilmiştir. Burada IŞİD'in ismine hiç yer vermeksizin terörist grup şeklinde ifade edilmiştir. Bu söylemlerin yanı sıra gazetecilikte kimi zaman duygu yüklü ifadelerle yer verildiğini de görmekteyiz. Örneğin ‘barbarlar’ ifadesi görece duygu yüklü bir anlam taşımaktadır. Lynch gazetecilikte bu tarz nitelemelerin bize çağrıştırabileceği anlamı şöyle anlatır:

Neler olduğunu anlatmak için duygu ifade eden kelimeleri özensizce kullanmayın. Bunun yerine ne bildiğinizi kesin olarak anlatın. Hain, zalim, vahşi, barbarca gibi sıfatları kullanmayın. Bunlar her

zaman bir tarafın diğzerinin yaptıkları hakkındaki görüşünü anlatır. Bu kelimeleri kullanmak gazetecinin de o tarafın yanında görünmesine yol açar. Terörist, fanatik, aşırılık yanlısı gibi etiketlemelerden kaçının. Bunlar hep “biz” tarafından “onlara” yakıştırılan kelimelerdir. Kimse kendini bu şekilde adlandırmaz. Bu kelimeleri kullanmak da gazeteciyi taraf tutmaya zorlar” (Lynch’ten akt. Girit, 2016:330).

Örnek Haber (*Sputnik*, “Why is the Ancient Syrian Palmyra so Important for Millions of Russians?” başlıklı haber, 08.10.2015).

ISIL's barbarous act immediately stirred a wave a deep sorrow among thousands of Russian social network users.

İŞİD'in barbar hareketi, hemen hemen binlerce Rus sosyal ağ kullanıcısı arasında derin bir üzüntü dalgası yarattı.

Sputnik’in bu haberinde de benzer ifadeleri görmekteyiz. İŞİD bu noktada kriminalize edilmesi oldukça kolay bir örgüt olduğu için doğrudan bu kelimelerin seçilmesinde yayın grupları bir sakınca görmemektedirler. El Cezire haberlerine baktığımızda ise İŞİD için bu kadar kriminalize kelimeler yer almamaktadır. Haberlerin büyük bir kısmında “The Islamic State of Iraq and the Levant (ISIL)” yani doğrudan açılımı olan Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) olarak kullanıldığını görmekteyiz. El Cezire’nin bu noktada kullandığı pek çok tanımlama vardır ancak Sputnik’teki kadar keskin bir biçimde değildir. Bir tek haber bile bazen belli fikir oluşturması açısından önemli olsa da haberleri ve aktörleri bir bütünün parçası olarak ele almak daha sağlıklı bilgilere ulaşılmasını sağlayacaktır. Suriye ordusu ile çatışan bir güç olarak İŞİD’e karşı Sputnik’ten daha “nötr” bir dil kullanıldığı ifade edilebilir. Burada İŞİD’in doğrudan açılımının verilmesi her ne kadar nötr bir ifade olarak görülse de BBC muhabirlerinden Kevin Ponniah bu durumu şöyle açıklamıştır;

El Cezire, Arapça’da pejoratif bir anlamı çağrıştıran ve diğzer Arap medyasının İŞİD için kullandığı DAEŞ yerine "the state organization" ifadesini tercih etmiştir. El Cezire’nin kullanmayı tercih ettiği ifade DAEŞ’in kendisine biçtiği “İslam Devleti” payesine yakın olduğu ve örgütün iddialarını meşrulaştırdığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. Yanı sıra 2015 yılında El Cezire Musul’u kontrol altına alan ve aralarında DAEŞ’lilerin de bulunduğu militanları “sünni devrimciler” olarak adlandırmıştır. Kanalın bu ve benzer örnekler içeren haber dili teröre destek verdiğini iddia edenlerin en önemli argümanlarından birisi olmuştur (Ponniah, 2017).

Örnek Haber (*El Cezire* “ISIL 'recaptures' Palmyra from Syrian forces” başlıklı haber, 11.12.2016)

More than 4,000 fighters converge on ancient city, forcing government troops to retreat south in reversal of fortunes.

4.000'den fazla savaşçı antik kentte birleşerek, hükümet birliklerini güneye geri çekilmeye zorladı.

Örnek Haber (*El Cezire*, “Syrian army 'recaptures city of Palmyra from ISIL” başlıklı haber, 27.03.2016).

Syrian government forces, backed by Russian air power, have recaptured the ancient city of Palmyra from the Islamic State of Iraq and the Levant (ISIL) after days of intense fighting.

Rus hava kuvvetleri tarafından desteklenen Suriye hükümet güçleri, yoğun çatışmaların ardından antik Palmira kentini Irak Şam İslam Devleti'nden (İŞİD) geri aldı.

Genel çerçevede Sputnik ve El Cezire'nin yapmış olduğu Palmira haberleri bölgenin sembolik ve kültürel anlamı üzerine yoğunlaşmıştır. Palmira bu noktada sembolik önemi ihmal edilebilir bir bölge değildir. Bu bölgede çatışan temel aktörler konusunda kimi noktalarda uzlaşılsa da büyük ölçüde aktörlerin tanımlaması farklı betimlemeler ve kavramlarla doldurulmaktadır. Sputnik net bir şekilde Suriye hükümetini, ordusunu ve Beşar Esad'ın yönetimdeki konumunu haberlerine taşıırken, El Cezire kimi zaman nötr ifadelerle kimi zaman ise meşruiyetini yalnızca bir kesime indirgeyip önemsizleştiren ifadelerle Sputnik'ten farklı bir çizgide tanımlama yapmıştır. İŞİD bir aktör olarak dünyanın pek çok ülkesinde terör gruplarının başında yer almaktadır. Burada çalışma için önemli olan Sputnik'in bunu kendi çatışması haline getirerek sunması, El Cezire'nin ise İŞİD'i onaylamamasına karşın doğrudan karşıt bir güç olarak tepki vermemesidir. Gazetecilik açısından her iki pozisyon da tartışmalı iken hegemonya mücadelesi anlamında önemli ipuçları sunmaktadır.

3.3.1.2. Halep Haberlerinde Aktörler

Halep bölgesi bahsedildiği gibi hem konum olarak, hem tarih boyunca ticaret merkezi olan büyük bir kent olması nedeniyle oldukça önemlidir. Halep'in savaşın gidişatı açısından ise stratejik bir önemi bulunmaktadır. Halep, savaşın başlangıcında aktif çatışmaların yaşandığı bir bölge değildir. 2012 sonlarına doğru bölgede çatışma atmosferi başlamıştır. Halep'in bu tarihten itibaren kabaca ikiye bölündüğünü söyleyebiliriz.²⁵ Özellikle Castello yolu Doğu Halep'e giden oldukça önemli bir lokasyondur bu sebeple haberlerde de oldukça sık karşımıza çıkmaktadır. Halep bölgesinin tercih nedenleri önemli bir merkez olması ayrıca Palmira'da çok sık tanımlaması yapılmayan aktörlerin de gösterilebilmesidir.

Birinci adım olarak Suriye savaşının ve Suriye'de Beşar Esad'a bağlı silahlı güçlerin tanımlanmasını inceleyecek olursak, Palmira'yla tutarlı bir tablo görmekteyiz. Sputnik, Suriye savaşını resmi ve hala tanıdığı hükümet güçleri ile terörist, isyancı güçler arasında bir savaş olarak okumaktadır. Bu noktada Palmira ve Halep haberlerinde Suriye ordusunun karşısında gördüğü güç farklı olsa da benzer şekilde adlandırmaktadır. Palmira bölümünde IŞİD'in yalnızca dünyaca tanınan bir terör örgütü olarak basite indirgenmemesi gerektiği noktasının önemi burada anlaşılmaktadır. Sputnik bu savaşı Suriye hükümeti, Rusya ve İran'ın ana desteği ile karşısında farklı bölgelerde farklı aktörlerle çatışılan bir süreç olarak tanımlamıştır. Bu çalışmanın amacı bunun doğruluğu ya da yanlışlığını tartışmak değil farklı bölgelerde söylem tutarlılığının devam edip etmediği ve Sputnik ile El Cezire'nin savaşı okumasındaki benzerlik ve farklılıkların ne anlama geldiğini ortaya koymaktır.

Örnek Haber (*Sputnik*, "Nusra Not to Leave Aleppo Unless Military Situation Makes Them-Syrian Minister" başlıklı haber, 13.10.2016).

Syria's civil war between government forces and a wide range of insurgents, including terrorists opposition forces, has ranged for some five years and has claimed hundreds of thousands of lives.

Suriye hükümet güçleri ile terörist muhalefet güçleri de dahil olmak üzere çok çeşitli isyancılar arasındaki iç savaş yaklaşık beş yıl sürdü ve yüz binlerce insan hayatını kaybetti.

Yukarıda verilen haberde de görüldüğü gibi Sputnik bu savaşın aktörlerini net bir biçimde tanımlamıştır. Çatışmanın taraflarını Suriye Hükümet güçleri ile kriminal karşıt gruplar olarak

²⁵"Suriye ordusu ve müttefiklerinin Halep'teki ilerleyişi ne anlama geliyor?"
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38243269> (erişim tarihi: 18.02.2019).

sunmaktadır. El Cezire haberlerine baktığımız zaman ise; Suriye hükümetinin tanımlanma şekillerini arasında en çok kullanılanlar Esad güçleri/rejimi ve Rusya ile olan müttefikliğe vurgu yapan tanımlamalardır. Bu durum da keza Palmira bölgesi ile paralel bir dilin yansımasıdır. İki yayın organında da kendi içinde bir söylem bütünlüğü bulunmaktadır. Gazetecilik için kullanılan, sıkça duyduğumuz şöyle bir söz vardır; “Bir olay basında yer almamışsa aslında hiç olmamış demektir.” Bu yargıyı tersten okuduğumuz zaman şöyle bir soru karşımıza çıkar; gerçekleşmiş bir olayın sürekli tekrarlanması ne ifade etmelidir? Rusya ve İran, Suriye Hükümeti’nin yanında yer almaktadır, bu durumu Sputnik’in daha az sayıda ve başka yargılarla sunması, El Cezire’nin ise çoğu haberde bir betimleyici unsur olarak kullanması farklı yaklaşımlar sunmaktadır. Öncelikle bu durum El Cezire açısından bakıldığında, Suriye hükümetinin gücünün azaltılmasına ya da kimine göre zaten az olan gücünün tamamen değersizleştirilmesi anlamı taşımaktadır. Bir diğer taraftan ise karşıt olan grubun “kaybetmesi” durumuna meşruiyet sağlar çünkü karşısında üç ayrı güç unsuru vardır.

Örnek Haber (*El Cezire*, “Syria army pounds Aleppo rebels; Russia vows no let-up” başlıklı haber, 10.12.2016).

Syrian warplanes launched heavy raids on the last rebel-held districts in Aleppo as key regime ally Russia vowed the assault would continue until opposition fighters left the battleground city.

Rejimin ana müttefiki Rusya’nın, muhalif savaşçıların savaş alanını terk edinceye kadar saldırının devam edeceğine söz vermesi üzerine, Suriye savaş uçakları Halep'teki son isyancı bölgelere şiddetli baskınlar düzenledi.

Halep bölgesi için çatışmanın diğer tarafında pek çok aktör yer almaktadır. *Muhalifler*, *isyancılar*, kimi zaman bunlara dahil edilen kimi zaman radikal bulunarak ayrıştırılan *Ahrar-u Şam*, *El Nusra* gibi pek çok devlet dışı aktör yer almaktadır. Muhaliflere ilişkin her ülkede tanınan net bir ayırım olmamasına bir önceki bölümde değinilmiştir. Bunun nedeni haberler için de kullanılan farklı ideoloji ve çıkar denklemi bağlamında bir “terörist” tanımı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum Suriye savaşı için “ılımlı” kavramıyla özdeşleşmiştir. Kimi devletler (özellikle ABD gibi) Beşar Esad yönetimine karşı olan bazı grupların El Kaide ya da IŞİD gibi gruplardan ayrılması gerektiğini ortaya atarak bu grupları ılımlı muhalifler olarak nitelendirmiştir. Devletlerin isimlendirme farklılığını yaratmaları kendi siyasetleri açısından bir “kullanışlı aktör” yaratmaları olarak tanımlanabilir. Bölgede

siyasi çıkarları doğrultusunda terörist denilebilen ve denilmesi tercih edilmeyen gruplar bulunmaktadır. Bunun yanı sıra örtülü bir şekilde desteklenmesi gereken gruplar da mevcuttur. Bu sorun yeni bir sorun değildir. Dağıstanlı;

Bu meselede bir adım daha berraklaşabilmek için BM'nin önünde 1987'den beri bir öneri duruyor: terörizmi tanımlamak ve ulusal kurtuluş hareketlerinden ayırmak için uluslararası bir konferans toplamak. Önerinin sahibi Suriye. O yıldan beri bu öneri oylandı durdu; BM üyelerinin çoğu öneri lehinde oy kullandı ama Batı karşı çıktığı için bir türlü onay alamadı. Batı tanım istemiyor, çünkü çıkarına hizmet etmiyor (2014:214)

Bu sebeple buradaki sorun medyanın da devletler gibi çıkarlar ve ideolojiler ekseninde değişen tutumundan kaynaklanmaktadır. Putin'in ılımlı muhaliflere ilişkin yaklaşımı daha farklıdır. Sputnik'te yer alan bir haberden aktaracak olursak şu şekildedir;

Rossiya 1 TV kanalına konuşan Peskov, Rus savaş uçaklarının Suriye'de IŞİD yerine ılımlı muhalifleri vurduğu yönündeki iddiaları değerlendirirken 'ılımlı muhalefet' kavramının belirsiz olmasına vurgu yaptı. Peskov, "Şu ana kadar hiç kimsenin ılımlı muhalefetin ne olduğunu açıkladığını sanmıyorum. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ise bu konuyla çok ilgilenerek, ılımlı muhalefetin ılımlı olmayan muhalefetten ne gibi farkları olduğunu sormuştu" ifadelerini kullandı. (...) "İlmlı muhalefet üyeleri IŞİD ile savaşmıyor, El Kaide safına geçip Rusya'nın büyükelçiliklerine ateş ediyor. Bu mu ılımlılık?" diye yazmıştı. (Sputnik, Putin: İlmlı mihalefet nedir? Biri farkını anlatsın" başlıklı haber, 5.10.2015).

Durumun gösterdiği üzere bu yapay adlandırma süreci Sputnik için de karmaşıktır. Örneğin aşağıdaki örnek haberde birden fazla farklı tanımlama şekli görmekteyiz.

Örnek haber (*Sputnik* "Sputnik Speaks to Aleppo Locals Struck by 'Moderate Rebels' Chemical Attack" başlıklı haber, 04.08.2016).

"Sputnik, 'ılımlı muhaliflerin" kimyasal saldırısından etkilenen Halep halkıyla konuşuyor."

Militants from the Harakat Nour al-Din al-Zenki militant group, an Islamist group which has received US-made weapons and financial aid from the CIA, (...)

CIA'den ABD yapımı silahlar ve finansal yardım alan İslamcı bir grup olan Nureddin Zengi militan grubundan militanlar, (...)

Öncelikle haber başlığı yukarıda anlatılan ifadeleri destekler nitelikte bir başlıktır. “Sputnik, ‘ılımlı muhaliflerin’ kimyasal saldırısından etkilenen Halep halkıyla konuşuyor”, bu başlıkta geçen ılımlı islamcılar ifadesinin tırnak içerisinde verilmesi, ılımlı islamcılığa soru işareti ile yaklaşılması gerektiğini gösteren bir ifadedir. Haberin devamında zaten ılımlı muhalif ifadesi yerine militan ifadesi ile devam edilmiştir. Bu söylem iki anlamı eşitlemek bakımından önemlidir.

“*Rebels*” yani “*isyancılar*” tanımlaması hem Sputnik hem El Cezire için ortak bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada sorulması gereken soru bu iki aktörün tanımlanmasının içinin nasıl doldurulduğudur. Laclau bu durumu “boş gösteren” olarak tanımlamıştır. Boş gösteren gösterileni olmayan bir gösterendir. Laclau, anlamlandırma sistemi içerisinde yapısal olarak temsil edilemez bir yerin var olduğunu, bunun bir anlamda boş kaldığını ifade eder (2018:124). Bazı kavramların içi doldurulmadan negatif ya da pozitif denilemez. İsyancılar ifadesi de bir boş gösterendir. Düzen karşıtlığı anlamı yüklendiği takdirde negatif, gayrimeşru hükümete karşı cüretkarlar ya da kahramanlar anlamı yüklendiğinde ise pozitif bir anlam taşıyacaktır. Sputnik haberlerine baktığımızda bu kavramın içerisinde negatif yüklü olduğunu söyleyebiliriz.

Örnek Haber (*Sputnik*, “Terrorists in Syria Continue Receiving Modern Weaponry, Including US-Made” başlıklı haber, 17.10.2016).

Suriye'deki teröristler ABD yapımı dahil modern silahlar almaya devam ediyor.

Rebels in the besieged Syrian city of Aleppo are being supplied with modern weaponry, including the US-made Tow anti-tank missiles systems, the Russian General Staff said Monday.

Rus Genelkurmay Başkanlığı Pazartesi günü, kuşatılmış Suriye kenti Halep'teki isyancılara, ABD yapımı Tow tanksavar füze sistemleri de dahil olmak üzere modern silahlar tedarik edildiğini söyledi.

Bu haberde isyancılar tanımlanmasının bir kuşatmanın aktörü olduğunu görmekteyiz. Buradaki önemli nokta haber başlığı ile haber metninin karşılaştırılması noktasıdır. Haber başlığın “Suriye’deki teröristler ABD yapımı dahil modern silahlar almaya devam ediyor” şeklindedir. Bu durumda haber içerisindeki isyancıların terörist olduğunu ifade etmek bu metin için yanlış olmayacaktır. İki kavramı metnin bütünselliği içerisinde eşitleyerek Sputnik ‘isyancılar’ olarak tanımladığı aktörlere negatif bir anlam kazandırmaktadır.

Örnek Haber (*El Cezire*, “Russia vows to save Aleppo from 'terrorists'” başlıklı haber, 01.12.2016).

Rusya, Halep'i ‘teröristlerden’ kurtarmaya söz verdi

Moscow will continue military operations in the besieged and battered eastern part of Aleppo until the city is "cleared of terrorists" Russian Foreign Minister Sergei Lavrov said on Thursday.

Rusya Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov Perşembe günü yaptığı açıklamada Moskova’nın, Halep’in kuşatılmış doğu kesimindeki askeri operasyonlarının “teröristlerden temizlenene kadar” devam edeceğini söyledi.

El Cezire’nin haberine bakıldığı zaman ise hem başlıkta hem haber metni içerisinde *terörist* ve *teröristlerden temizlenme* ifadelerinin tırnak içerisinde kullanıldığını görmekteyiz. Tırnak içerisinde kullanılan ifadeler gazetecilik açısından oldukça önemlidir. Daha tarafsız bir yerde durduğunuz göstermek için kullanıldığı varsayılsa da esas olarak “Gerçekten terörist diyebilir miyiz” sorusu sormaktadır. Bu tarafsızlık bir anlamda kimi terörist olarak görüp kimi sorguladığınızı ifade eder. Bu örnekler sonucunda, Sputnik ve El Cezire’nin farklı “terörist” tanımları olduğunu gözlemlemekteyiz. Bunun yanı sıra Halep’in doğusunu El Cezire tanımlarken hemen her haberinde ‘isyancıların kontrolündeki’ şeklinde tanımlamıştır, herhangi bir terörizm vurgusu yoktur.

Örnek Haber (*El Cezire*, “Syria: Assad forces advance in northern Latakia” başlıklı haber, 16.07.2016).

Rebels, including members of al-Qaeda's branch in Syria, regained control of the town on July 1.

El Kaide'nin Suriye kolu da dahil olmak üzere isyancılar, 1 Temmuz'da kenti kontrol altına aldı.

Syrian rebel groups, including the Free Syrian Army, insist there is no military cooperation with al-Nusra.

Özgür Suriye Ordusu da dahil olmak üzere Suriyeli isyancı grupları, El Nusra ile hiçbir askeri işbirliği olmadığı konusunda ısrar ediyor.

Örnek Haber (*El Cezire*, "Qatar cancels national day gala after Aleppo onslaught" başlıklı haber, 14.12.2016).

Qatar has ordered the cancellation of its national day celebrations to show solidarity with the people of Aleppo during the ongoing shelling by Syrian government forces. (...) Qatar's Foreign Minister Sheikh Mohammed bin Abdulrahman Al Thani, in an interview with Al Jazeera, accused the Syrian government of committing crimes against humanity, adding that even if it takes over Aleppo the rebels will continue to fight.

Katar, Suriye hükümet güçlerinin devam eden bombardımanı sırasında Halep halkıyla dayanışmak için ulusal gün kutlamalarını iptal etti. (...) Katar'ın Dışişleri Bakanı Şeyh Muhammed bin Abdülrahman Al Thani, El Cezire ile röportajında Suriye hükümetini, insanlığa karşı suç işlemekle suçlayarak, Halep'i devralsa bile isyancıların savaşmaya devam edeceğini belirtti.

El Cezire devlet dışı aktörlerin büyük bir bölümünü 'isyancılar' grubuna dahil etmiş ve haberlerinde bu şekilde yer vermiştir. Son örnek ise Katar'ın Suriye savaşındaki pozisyonunu ve isyancılara yönelik yaklaşımını anlamak açısından oldukça önemlidir. Ekonomik gelir modelini Katar'dan karşılayan bir yayın organının, ülkenin Dışişleri Bakanlığı'ndan farklı tanımlaması ekonomi politik olarak mümkün görünmemektedir.

Ortadoğu bölgesi için önemli bir diğer konu 'islami örgüt' tanımlamasıdır. Esasında bölgedeki pek çok devlet dışı aktör kurulma amaçlarını dini temellere dayandırmış ve Suriye'de kontrolü ele geçirdikleri takdirde şeriata uygun bir şekilde yöneteceklerini

belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra savaş süresinde başvurdukları insanlık dışı uygulamalar ile haberlerde yer almışlardır. Ahrar El Şam da bu amaçla kurulmuş örgütlerden biridir. Ahrar El Şam 2011 yılında Halep'te kurulmuş bir örgüttür. Hediye Levent bu örgütü “Suriye El Kaidesi olarak da bilinen Nusra Cephesi ve birlikte hareket ettiği Ahrar El Şam” olarak tanımlamıştır.²⁶ Sputnik de bu örgütü haberlerinde ‘şiddetli İslamcı grup’ olarak tanımlamaktadır.

Örnek Haber (*Sputnik*, “Syria, Russia Engage in Major Bombing of al-Nusra Front Stronghold Near Aleppo” başlıklı haber, 08.08.2016).

(...)Syrian President Bashar al-Assad, and the violent Islamist group Ahrar al-Sham which has engaged in indiscriminate attacks against civilian populations.

(...) Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad ve sivil nüfusa yönelik ayırım gözetmeyen saldırılar yapan saldırgan İslamcı grup Ahrar El Şam.

Bir diğer önemli tanımlama biçimi ise El Nusra için yapılmaktadır. Suriyeli cihatçı örgüt El Nusra Cephesi, 28 Temmuz 2016 tarihinde El Kaide'den ayrıldığını duyurmuş ve Fatih el Şam adını almıştır. Bu noktadan sonra El Cezire ve Sputnik haberlerinde belli farklılıklar gözlenmektedir. El Cezire haberlerinde “Eskiden El Kaide ile bağlantılı” yada “El Kaide’den bağlarını koparmış” ifadelerini kullanırken, Sputnik “*rebranded*” yani sadece “*markanın adını değiştirmek*” ancak içeriğin yani ideolojinin aynı kaldığı vurgusunu yapmaktadır. Benzer durum iki yayın kuruluşunun Türkiye yayınları için de geçerlidir. Yukarıda yer alan Sputnik haberin devamına baktığımız zaman bu durumu görmekteyiz. Buradaki bir diğer önemli nokta Fetih Ordusu’nun bir düzine asi gruptan meydana geldiği noktasıdır. Palmira haberlerinde Sputnik, IŞİD’i doğrudan kriminalize edebilirken burada asi grupları tanımlarken El Nusra bağlantılarını ortaya koymaktadır.

Army of Conquest which is composed of a dozen different rebel groups spearheaded by a recently rebranded al-Nusra Front, (...)

Yakın zamanda adını değiştiren el-Nusra cephesi tarafından yönetilen bir düzine farklı asi gruptan oluşan Fetih Ordusu, (...)

²⁶ “Şam’da Yeni Denge Arayışları” <https://www.dw.com/tr/%C5%9Famda-yeni-denge-aray%C4%B1%C5%9Flar%C4%B1/a-47783822> (erişim tarihi:05.03.2019).

Bütün adı geçen örgütlerin yenilendiğini ve eski ideolojisinden koptuğunu iddia etmek adına “Eskiden El Nusra ile bağlantılı” ifadesinin kullanılmış olması oldukça önemlidir.

Örnek Haber (*El Cezire*, “Syria's civil war: Rebels push to break Aleppo siege” başlıklı haber, 01.08.2016).

Syrian rebels have launched an offensive aimed at breaking a government siege of eastern Aleppo. A rebel alliance that includes the Jabhat Fatah al-Sham group - which was formerly the al-Qaeda-linked Nusra Front (...)

Suriyeli isyancılar, Doğu Halep'teki hükümet kuşatmasını kırma amaçlı bir saldırı başlattılar. Eskiden El-Kaide bağlantılı Nusra Cephesi olan Şam'ın Fethi grubunu içeren bir isyancı ittifak (...)

Yukarıda belirtildiği gibi aynı durum Türkçe haberlerde de geçerlidir. Bu durumun önemi yine kamu diplomasisi kavramında bulunmaktadır. Katar'ın bu kadar bütçeyi yalnızca kendi ülkesi için yapmayacağını keza Sputnik'in yayınlarını dünyada en çok takip eden ülkelerden birinin Türkiye olduğu belirtilmiştir. Bu sebeple İngilizce haberler uluslararasılık anlamında ne kadar önemli olsa da ülkenin kendi diliyle sadece o ülke için yapılan yayıncılıkta kamu diplomasisi için anlamlıdır.

Örnek Haber (*El Cezire*, “Doğu Halep'in yüzde 90'ı rejimin eline geçti” başlıklı haber, 12.12.2016).

El Kaide ile bağlantısını kopardıktan sonra adını Şam'ın Fethi Cephesi olarak değiştiren Nusra Cephesi'nin savaşçıları ise Kuzey Halep'e değil sadece İdlib'e tahliye edilebilecek.

Örnek Haber (*Sputnik*, “Suriye ordusu Halep'te 10 mahalleyi cihatçılardan temizledi” başlıklı haber, 28.11.2016).

Halep kent merkezini El Kaide'nin Suriye Kolu 'Şam'ın Fethi Cephesi', Ahraruş Şam, İslam ordusu, Nurettin Zengin Tugayları ile diğer ÖSO gruplarından temizlemek için 20 bin askerin katılımıyla 3 gündür büyük bir operasyon başlatan Suriye ordusu, (...)

El Nusra'nın haberlerde yer alışı biçimi ile değinilmesi gereken bir nokta El Cezire'nin haber kaynağı olarak tercihinden kaynaklanmaktadır. Irak Savaşı sürecinde El Cezire'nin habercilik anlamında eleştirildiği, gazetecilik etiğine uygun olmayan pek çok yönü vardır. Bunlardan en çok eleştiri toplayanlardan bir tanesi ise Bin Ladin ile yaptığı röportajlardır. Kimi gazeteciler bunun herkese söz hakkı tanınması anlamına geldiğini savunsa da önemli bir kısım ciddi anlamda tepki göstermiş, terör/medya kullanım ilişkisi bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Benzer bir süreç burada da yaşanmaktadır. El Cezire'de yayınlanan ses kaydında El Culani²⁷, "bağları koparma ihtiyacında olduklarını anlayışla karşılayan El Kaide komutanlarına" teşekkür etmiştir.²⁸ Yine benzer şekilde Ahrar El Şam ile yapılan röportajlar mevcuttur.²⁹ Bu röportajın başlığı ise "İsyancı Ahrar El Şam grubunun lideri El Cezire'ye konuştu" şeklindedir. "Bu isyancı grubun silahlı 20,000 civarı savaşçısı vardır" ifadeleri ile devam etmektedir. El Cezire, Irak'taki habercilik pratiklerini Suriye'de de devam ettirmektedir. Haber kaynağı olarak bu grupların sözcülerini ya da komutanlarını kullanırken özel röportajlarla da sıkça karşılaşmaktadır.

Suriye savaşında üzerinde uzlaşamayan bir diğer konu 'Beyaz Baretililer'dir. Beyaz Baretililer ya da Beyaz Miğferler, 2013 ABD ve İngiltere ortaklığı ile kurulmuş bir örgüttür. Örgüt, kendi tanımlama şekilleri ile yardım amaçlı kurulmuş olup Suriye'de bombalanan yerlere destek sağlayarak yaralıların kurtarılmasını amaçlamaktadır. Ancak bu durum görüldüğünden biraz daha karmaşık ve çelişkilidir. El Cezire, haberlerinde bu yardım örgütüne oldukça sık yer vermektedir. Bu kimi zaman gerçekleşmiş bir olayda haber kaynağı olarak görüş alınma şeklinde iken kimi zaman aşağıdaki örnekte olduğu gibi bizzat haberin öznesi haline gelerek yapılmıştır. "Halep'te Beyaz Baretililerle bir gün" başlıklı bu özel haberde muhabirin bir gün boyunca bu gruba eşlik ederek yaptığı bir haberi görmekteyiz, aynı şekilde video formatında da görüntüler içermektedir.

Örnek Haber (*El Cezire*, "A day in the life of Aleppo's White Helmets" başlıklı haber, 15.08.2016).

The White Helmets began in 2013 as an ad hoc group of local volunteers in Hanano who would head to bombed places to try to save people.

Beyaz Baretililer, 2013 yılında, Hanano'da geçici bir grup yerel gönüllü olarak, bombalanan

²⁷ El Nusra Cephesi'nin lideri Ebu Muhammed el Culani

²⁸ "El Nusra cephesi, El Kaide'den ayrıldığını duyurdu" <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-36913356> (erişim tarihi:07.05.2019).

²⁹ "Leader of Ahrar al-Sham rebel group speaks to Al Jazeera" <https://www.youtube.com/watch?v=BOdAxgZ9IAc> (erişim tarihi:10.05.2019).

yerlerdeki insanları kurtarmaya başladı.

Haberde 2013 yılında gönüllülerin bir araya gelmesiyle oluşturulmuş ve insanları kurtarmayı amaçlayan bir grup olarak tanımlanmıştır. Bu grup hakkında çeşitli iddialar ve bazı noktalarda iddiaya yer bırakmayacak şekilde sunulan video kayıtları mevcuttur. Dünyanın bir bölümü bu örgüte maddi olarakta destek verirken bir kısmı bu gönüllülerin El Kaide ve IŞİD bağlantıları olduğunu ispat etmişlerdir. Bazı videolarının kurgulanmış olduğu, “gönüllülerden” bazılarının çocuklara yönelik şiddet içerisinde bulunduğu dair kimi bulgular vardır. El Cezire’de bu iddiaların gündeme geldiğini söylemek oldukça zordur. El Cezire Türkçe’de yer alan bir haberde bunları yalanlayan bir şekilde şu ifadeler kullanılmıştır;

Beyaz Kasklar teşkilatında yaklaşık 3 bin gönüllü görev yapıyor. Bu gönüllüler tamamen silahsız ve sadece bombardımanda yaralılara ve ölümlere yönelik kurtarma çalışmaları yürütüyor. Yangınlara müdahale ediyor. Rejim bölgelerinde çalışması yasak olduğu için Beyaz Kasklar sadece muhaliflerin denetimindeki bölgelerde faaliyet yürütüyor ancak herhangi bir silahlı gruba bağlı olmadıklarını belirtiyorlar (El Cezire, “Beyaz Kasklara Oscar” başlıklı haber, erişim tarihi:07.03.2019).

Sputnik haberlerinde ise El Cezire’den farklı bir tanımlama şekli olduğunu görmekteyiz. Yukarıda bahsedilen durumların hemen hepsi bir betimleme unsuru olarak haberde yer almıştır. Burada önemli iki nokta vardır. Öncelikle propaganda mekanizmasını haberler içerisinde göstermektedir. Bir diğer unsur ise “kurtarma grupları” tanımlamasına karşı okuyucu şüpheyle yaklaşmalıdır. Burada da El Cezire’nin kahraman olarak sunduğu grup Sputnik için cihatçı gruplarla bağlantıları olan terörist bir yapıdır ve savaşa bir vitrin işlevi görmektedir.

Örnek Haber (*Sputnik*, “Al-Qaeda Civil Defense Group White Helmets Rightfully Shut Out of Nobel Prize” başlıklı haber, 07.10.2016).

'Syria Civil Defense', otherwise known as the White Helmets, is known for their rescue work in militant-controlled areas in Syria. Said to have saved thousands of people, the group has been criticized for its alleged role as a Western-funded propaganda tool, and for direct links to Western intelligence and jihadist terrorist groups.

'Suriye Sivil Savunması' diğer bir deyişle Beyaz Baretililer Suriye'deki militanların kontrolündeki bölgelerde yaptıkları kurtarma çalışmalarıyla bilinmektedir. Binlerce insanı kurtardığını söyleyen grup, Batı tarafından finanse edilen bir propaganda aracı olduğu iddia

edilen rolü ve Batı istihbaratı ile cihatçı terörist gruplara doğrudan bağlantıları bulunduğunu için eleştirildi.

Sonuç olarak bu bölüm; haberler için tanımlamanın yapıma biçiminin alt metinde belli anlamlar barındırdığını söylemektedir. Bu her zaman bir grubun özgürlük savaşçısı demesi diğer grubun ise terörist ilan etmesi kadar keskin olmak zorunda da değildir. Medya, kamu diplomasisi ve propaganda bu çalışmanın üç önemli dayanağını oluşturmaktadır.

Bu incelenen haberlerin belli dozlarda farklılıklar barındırması, bu faaliyetlerin bir sonucudur. Suriye devleti veya rejim demek, yalnızca Esad demek ya da Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad demek, tırnak içerisinde kullanılan gereken kelimeler rastgele bir tercihin sonucu olarak değerlendirilmemelidir. Her yayın kuruluşunun farklı yayın ilkeleri olması bu yüzden sadece etik sebeplere dayandırılarak değerlendirilemez. Bunun arka planında kimi zaman yayın grubunun ülke içerisinde ekonomi politik olarak bağımlı olduğu sermaye sahipleri ya da siyasetçilerin olması kimi zaman ülkeler arası diplomaside belli bir rol üstlenmesine bağlanabilir.

3.4. Zafer mi İşgal mi?

Palmira ve Halep bölgelerinde çatışma içerisinde olan grupların haberlerde nasıl aktörleştirildiklerine değindikten sonra bu iki bölgedeki çatışmasının sonucunun nasıl yansıtıldığını görmek de eşit derecede önemlidir. Çatışma ve savaş haberlerinin gündem haberlerinden ayrılan yanı militarizmin yoğunluğu sebebiyle söylemlerin amaca yönelik bir şekilde biçimlenmesi ve bunun görece daha açık bir şekilde ortaya konulmasıdır. Belli bir bölgede gerçekleşen çatışmanın iki ya da daha fazla tarafının olması dolayısıyla bir kazanan ve bir kaybeden aktör olması ile sonuçlanır. Barış haberciliği bu bağlamda gazetecinin kullandığı dilde çatışmayı iki taraf olarak yansıtmaması gerektiğinin altını çizse de pratikte ne yazık ki bu şekilde değildir. Haber merkezlerinde kazanan ve kaybedenin kim olduğu ve hangi sözcüklerle sunuldukları zafer ya da işgal argümanlarını güçlendirir. Cockburn bunu Suriye savaşını da içerisine dahil ederek şöyle ifade etmiştir; “Her savaşta aktarılan haberler ile fiilen olanlar arasında bir farklılık görülür, fakat Afganistan, Irak, Libya ve Suriye’de dış dünya, galiplerle mağlupların kimler olduğu konusunda bile sürekli çarpıtmalarla yüz yüze gelmiştir” (2014:111-112). Bu sebeplerle mücadelenin önemli taraflarının nasıl adlandırıldığı kadar, aldığı sonuç da bu bağlamın sunulması açısından önemlidir.

Uluslararası medyanın hedefinin yalnızca kendi halkı olmadığı belirtilmiştir, kitlesel olarak bundan çok daha büyük bir amaç taşır. Burada devletler açısından sorulması gereken

soru dünyada kimlerin bölgedeki varlığını meşru görmesini istediği sorusudur. Kamu diplomasisi faaliyetinde bulunan medya organları; uluslararası kamuoyuna, uluslararası politikayı ikna edici ve meşru bir şekilde tercüme etmek amacını taşımaktadır. Bu yüzden her kesimin ideolojisine uygun bir uluslararası medya bulunacaktır ve burada amaç ‘karşı tarafın’ argümanlarıyla bir mücadele içerisinde olmaktır. O halde kazanan ve kaybedenin nasıl temsil edildiği, içeriklendirildiği hedef kitleye göre değişiklik gösterecektir. Kılıç (2008:50); “Basının görevi savaş esnasında olan biteni adeta bir maç izler gibi takip edip kazananı veya kaybedeni bir an önce duyurmak, çıkar çevrelerini enformasyonla mutlu etmek midir?” diye sormaktadır. Elbette gazetecilik pratiğinin etik anlamda böyle olmaması gerektiğini net bir biçimde ifade edebiliriz ancak incelediğimiz medya-siyaset ilişkisi bunun tam tersini ortaya koymaktadır. Aktörleri belli amaçlar ve ideolojiler çerçevesinde görece farklı tanımlayan bu iki medya kuruluşunun neyi kazanım, başarı ya da kaybetme hatta işgal olarak tanımladığı ile birlikte bize bütünü sunacaktır. Bu sebeplerle iki medya kuruluşunun yine Palmira ve Halep bölgelerindeki haberleri üzerinden bir okuma yapılacaktır.

3.4.1. Sembolik Mücadele Alanı Olarak Palmira

Palmira’daki mücadelenin iki ana aktörü Suriye ordusu ve IŞİD’dir. Önceki bölümde de ifade edildiği gibi Palmira, bu iki aktör arasında önemli bir mücadele alanına dönüşmüştür. Palmira, bu çatışmanın sonucunda 2 Mart 2017 tarihinde Suriye ordusunun denetiminde kalmıştır. Bu süreçte El Cezire ve Sputnik’in bu mücadeleyi nasıl yansıttığı önemli bir noktadır. Öncelikle Palmira’nın uluslararası anlamda oldukça önemli bir lokasyon olduğu akıldan çıkarılmamalıdır. Tarihsel anlamda bu kadar önemli bir kent, Suriye savaşının da ideolojik mücadele sahası haline gelmiştir. Yunan ve Roma döneminden kalan tarihi eserlerinden parçalanması IŞİD açısından ideolojik mücadelenin güçlü bir parçası hatta simgesi olmuştur. Karşıt olduğu ideolojiye yönelik gerçekleştirilen bu yıkım, Palmira açısından oldukça önemlidir.³⁰ Palmira özelinde gerçekleştirilen mücadele bu sebeple hem toprak kazanma hem sembolik mücadeleyi kazanma anlamı taşımaktadır. Bir medya kuruluşunun bu ‘kazanımı’ ya da ‘kaybetmeyi’ ifade ediş biçimi de aynı şekilde önem taşır. Sputnik’in haberleri incelendiği zaman oldukça net bir şekilde Palmira’nın Rusya için bir kazanım olduğunu ifade edebiliriz. Eğer Sputnik yerel habercilik yapan bir yayın organı olsaydı kendi tabanını konsolide etme amacı taşıyacaktı ve haberler muhtemelen yalnızca ‘Rus askerinin kahramanlığına’ odaklanacaktı. Ancak Palmira’da hedef kitle çok daha geniş

³⁰ “Kültürel Miras ve Küresel Diplomasi: Palmira Antik Kenti ve Suriye Politikaları”

<http://www.e-skop.com/skopbulten/kulturel-miras-ve-kuresel-diplomasi-palmira-antik-kenti-ve-suriye-politikalari/3261> (erişim tarihi:31.03.2019).

bir paydayı kapsamaktadır. Bu sebeple bu zafer yalnızca Rus/Suriye ordusu zaferi değil büyük çerçevede insanlığın zaferi olarak sunulmaktadır. Haberlere baktığımız zaman Rus ve Suriye ordularının zaferinin ardından dünya adına da bu kazanımın oldukça önemli olduğunun altı çizilmektedir. El Cezire haberlerine baktığımız zaman ise bunun yalnızca ‘sembolik bir kazanım’ olduğu vurgusu hakim iken, kazanım yerine ‘aldı ya da düştü’ gibi görece daha nötr ifadeler kullanıldığını görmekteyiz. Bu bölge için önemli bir nokta savaşın taraflardan birinin IŞİD olmasından kaynaklanmaktadır. Palmira bölgesi için, Suriye ve Rusya’nın tarafında olmamak illegal bir yapının yanında olmak argümanını besler. Bu sebeplerle El Cezire’nin nötr kalması dahi oldukça önemlidir. Suriye ve Rusya için bir başarı öyküsü yazmaması ancak diğer taraftan IŞİD’in yanında görünme çekingenliği nötr kalmayı beraberinde getirmektedir.

Örnek Haber (*Sputnik*, “Russia Backed Syrian Army Completely Liberates Palmyra From Daesh” başlıklı haber, 02.03.2017).

Rusya destekli Suriye Ordusu Palmira’yı Daeş’ten Tamamen Özgürleştirdi

The Syrian Army, supported by the Russian Aerospace Forces, has completed the operation to liberate the historic city of Palmyra from Daesh terrorists, (...)

Rus Hava Kuvvetleri Kuvvetleri tarafından desteklenen Suriye Ordusu, tarihi Palmira kentini Daeş teröristlerinden kurtarmak için yapılan harekatı tamamladı.

Bu haber 2 Mart 2017 yani Palmira’daki çatışmanın Suriye ordusu tarafından kazanılarak sonuçlandığı tarihten seçilmiştir. Sputnik’in bu ve diğer pek çok haberinde ‘*özgürleştirildi, kurtarıldı*’ şeklinde ifade ettiğini görmekteyiz. Rusya merkezli bir yayın organının Rusya’nın dahil olduğu savaşın sonucu bağlamında “kazanım” ilan etmesi önemli bir veridir. Palmira’nın Sputnik açısından evrensel bir zafer olarak sunulmasında bölgenin etkisi oldukça fazladır. Bunun sebepleri bir taraftan ideolojik olarak mücadele verilen ve dünyanın illegal olarak tanıdığı IŞİD ile çatışma içerisinde olması diğer taraftan yumuşak güç inşa edilmesi için tarihsel arkaplana sahip olmasıdır. Bu haberlerde de görüldüğü gibi Sputnik, Palmira’nın kurtarılmasını Rusya ve Suriye’nin başarısının yanı sıra evrensel bir zafer şeklinde sunmaktadır.

Örnek Haber (*Sputnik*, “Get Out! Syrian Army Erases Daesh From Palmyra Airport” başlıklı haber, 03.03.2017).

Defol! Suriye Ordusu Palmira Havaalanından Daesh'i Sildi

The Syrian Army has kicked Daesh out of the Palmyra airport and is clearing the area.

Suriye Ordusu Daesh'i Palmira havaalanından attı ve bölgeyi temizliyor.

Örnek Haber (*Sputnik*, “Thanks for Nothing: Archeologists Turn on Russia Despite Palmyra Liberation” başlıklı haber, 08.05.2016).

The liberation of the ancient city of Palmyra by Syrian and Russian forces has become arguably one of the most important victories in the war against global terrorism in the last several years.

Antik Palmira kentinin Suriye ve Rus kuvvetleri tarafından kurtarılması, son yıllarda küresel teröre karşı savaşta en önemli zaferlerden biri haline geldi.

El Cezire'ye ait aşağıda yer alan haber de yine Sputnik'le aynı tarihlerden seçilmiştir. Sputnik'in 'özgürleştirme' ve 'kazanım' olarak değerlendirdiği bu süreç El Cezire'de başlıkta da görüldüğü gibi 'yeniden aldı' şeklinde nötr bir ifadeyle sunulmuştur.

Örnek Haber (*El Cezire*, “Palmyra: Russia-backed Syrian army retakes ancient city” başlıklı haber, 03.03.2017)

Palmira: Rusya destekli Suriye ordusu antik kenti yeniden aldı

But ISIL is not the only side in Syria's civil war, now in its sixth year, that has damaged Palmyra. A 2014 report by a UN research agency disclosed satellite evidence of looting while the ruins were under Syrian military control.

Ancak IŞİD, şu anda altıncı yılında olan Suriye iç savaşında, Palmira'ya zarar veren tek taraf değildir. Bir BM araştırma ajansı tarafından hazırlanan 2014 tarihli bir rapora göre kalıntıların Suriye ordusunun kontrolü altındayken yağmalandığına dair deliller bildirildi.

Haberin devamında geçen ifade ise Suriye ordusu bölgeyi tekrar almasına rağmen aslında 'masum'değildir demektir. Palmira'nın bütün insanlığı ilgilendiren bir kazanım olduğu bu ifadelerle de desteklenmektedir. El Cezire'nin de Sputnik'in de bu durumu başka şekilde inşa etmesi mümkün değildir. Sputnik buradan büyük bir başarı öyküsü yaratırken, burada da görüldüğü gibi, El Cezire nötr sunma/başka taraflarından bakma gibi yöntemler kullanmaktadır. Palmira'nın öne çıkan bu özelliğine 'Suriye ordusunun da ihanet ettiği' argümanını kullanmaktadır.

Örnek Haber (*El Cezire*, "Syrian regime seeks symbolic victory in Palmyra" başlıklı haber, 26.03.2016).

Since the outbreak of Syria's war in 2011, state media has systematically portrayed the Syrian government as the defender of Syria's religious and cultural heritage, while labelling opposition groups as "terrorists". International watchdogs, meanwhile, have found the Syrian government to be responsible for the most civilian deaths in the conflict.

2011'de Suriye'de iç savaşının patlak vermesinden bu yana, devlet medyası sistematik olarak Suriye hükümetini Suriye'nin dini ve kültürel mirasının savunucusu olarak tanımlarken, muhalif grupları "terörist" olarak nitelendirmektedir. Buna rağmen uluslararası gözlemciler, Suriye hükümetinin çatışmadaki sivil ölümlerinin çoğundan sorumlu olduğunu buldu.

Haber başlığında da yer alan "Suriye rejimi Palmira'da sembolik zafer istiyor" ifadesi bölgenin bahsettiğimiz önemini pekiştirmekle birlikte, bölgenin anlamını yalnızca sembolik olarak görmekte ve 'rejim' aktörüyle tanımlanmaktadır. Metnin devamında ise muhalif grupları Suriye hükümetinin terörist olarak gördüğünü belirtirken bu ifadeyi tırnak içerisinde kullanmaktadır. Diğer taraftan pek çok sivil ölümün de sorumlusu olarak Suriye hükümeti görülmektedir.

Bir diğer önemsenmesi gereken konu *yumuşak gücün* Palmira bölgesinde nasıl inşa edildiğidir. Palmira bölgesine Rusya bu anlamda büyük bir yatırımda bulunmuştur. Kültürel hegemonya anlamında Palmira bölgesine yatırımlarda bulunan Rusya bu bağlamda bir çekicilik ve meşruiyet kazanmıştır. Aynı zamanda 'kazanımını'dayandırdığı insanlık adına

savaşma argümanını bölgedeki bu faaliyetleriyle inşa etmiştir. Palmira’da Rusya’nın bu anlamda yaptığı en büyük adım kentin alınmasının ardından gerçekleştirilen klasik müzik konseridir. Yukarıda bahsedilen ideolojik mücadelenin en somut örneğidir. Sputnik ve Russia Today gibi Rusya merkezli medya kuruluşları buradan canlı yayınlar gerçekleştirirken, Putin’in de video konferans yoluyla bağlanarak konuşma yapması genel çerçevede Rusya politikasının Sputnik’e nasıl yansıdığını göstermesi bakımından önemlidir.

Örnek Haber (*Sputnik*, “Russian Mariinsky Theatre Concert in Palmyra Dedicated to Victory Day” başlıklı haber, 05.05.2016).

Thursday's concert of the Russian world-renowned Mariinsky Theatre Symphony Orchestra in the Syrian city of Palmyra is dedicated to the upcoming Victory Day,(...)

Perşembe günü Suriye'nin Palmira kentindeki dünyaca ünlü Rus Mariinsky Tiyatrosu Senfoni Orkestrası konseri, yaklaşmakta olan Zafer Bayramı'na adanmıştır, (...)

Aynı örnek üzerinden El Cezire’ye baktığımız zaman ise karşımıza çıkan bir haber örneği yoktur, yani görmezden gelinmiş ve haber yapılmamıştır. James Denselow tarafından yazılmış bir köşe yazısında ise “daha önce IŞİD’in mahkumları öldürdüğü yerde Mariinsky Orkestrasını dinleyen gazetecilerin ağır nöbetler altında saatlerce süren yolculuk sonrası 15 dakikalık bir performans izlediklerini” söylemiştir.³¹ Sputnik’in Rusya’nın Palmira’da gerçekleştirdiği konser, sinema filmi, sergi gibi pek çok olayı haberleştirdiğini görürken El Cezire önemsiz kılmış ya da haber değeri olmadığını düşünmüştür. Bölgenin tarihsel ve ideolojik yapısına ilişkin Sputnik’ten farklı bir yaklaşım El Cezire’nin Türkçe haberlerinde de yer almaktadır. “Palmira’nın bilinmeyen hikayesi”³² başlıklı haberde “Tedmur (Palmira), Suriyeliler için tarihi zenginliğinden çok, Baas rejiminin muhalif siyasilere uyguladığı işkenceler ile bilinen, ülkenin en meşhur cezaeviyle de ün kazanan bir yer” ifadesi ile tanımlanmıştır. Müslüman Kardeşler üyesi olmakla suçlanmış bir kişiyle gerçekleştirilen bu röportaj kazanım mevsuzunun El Cezire ve Sputnik açısından nasıl farklı kodlarla sunulduğunu göstermektedir. Burada muhakkak değinilmesi gereken bir nokta da haber kaynağı ve medya kurumu ilişkisidir. Haber kaynakları gazetecilikte haber inşasının ana

³¹ Denselow.J., “Where next for Russia in Syria?”<https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2016/05/russia-syria-160524053816849.html> (erişim tarihi:01.04.2019).

³² Bilgen,Y., “Palmira’nın Bilinmeyen Hikayesi” <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/palmyranin-bilinmeyen-hikayesi> (erişim tarihi:01.04.2019).

öğelerinden bir tanesidir. Zafer ya da işgal argümanını inşa etme adına haber kaynakları oldukça önemlidir. Medyanın inşa süreci ve gündem belirleme noktasında bahsedildiği gibi; gazetecinin tarafsızlık bağlamında söyleyemediği kimi bilgilerin verilmesi ya da teyit edilmesi adına da bir araç görevi görmektedir. Bunlar kimi zaman devlet yetkilileri veya sembolik seçkinler olurken kimi zaman da haberin verildiği noktadaki halk kitlesinden kişiler olabilir. El Cezire bu noktada savaş sürecine dahil olan herkesle irtibat kurmakta iken Sputnik daha çok resmi makamlara başvurmaktadır. Herman ve Chomsky'e göre "resmi kaynaklara ağırlık verilmesinin nedenlerinden biri de kitle medyasının "objektif" haber ileticisi olduğu iddiasından kaynaklanmaktadır (2012,89). Bu şekilde medya grupları kendi yayın politikalarına uygun olan "güvenli" haber kaynakları seçmektedirler.

Suriye haberlerine baktığımız zaman ele alınan iki yaygın kuruluşunda ortak olarak insan odaklı habercilik yapıldığını görmekteyiz. Bir kazanım ya da işgal vurgusu inşa etmek için kimlerin görüşüne başvurulduğu önemlidir. Halk bu noktada en önemli kaynaktır. Halktan kişiler bu haberlerde geçmişe yönelik duyulan kaygı ya da özlemin birer yansıması olarak kullanılmaktadır. Halktan kişilerin ideolojisine göre savaş öncesinden hiç şikayeti olmayabileceği gibi, bu savaşı bir "özgürlük mücadelesi" olarak da okuyabilir. Haber merkezinin ideolojisi ise kimlere haber kaynağı olarak söz hakkı tanıdığı ile ilgilidir. El Cezire ve Sputnik'te bu haberlerin içeriği halkın gündelik yaşantısına ağırlık vermektedir. Bu haberlerin çoğunluğunda ekmek alınabilmesi, sağlık hizmetlerine erişebilme, temiz su kullanımı gibi temel ihtiyaçlar yer almaktadır. Her iki kuruluş 'destek verdikleri' ideolojinin yansımalarının halkın standartlarını yükselttiği iddiasını taşımaktadır. Aşağıda yer alan ve Sputnik'in yapmış olduğu haberde görüldüğü gibi 'kazanım'ın ifade edilmesi bölgede yaşayan halkın ifadeleri doğrultusunda temellendirilmiştir. Bir diğer önemli nokta ise başarının kriteri her insanın asgari anlamada elde etmesi zorunlu olan ihtiyaçlara kavuşabilmesi olarak sunulmasıdır. El Cezire'de ise görüşülen kişilerin "devrim" olarak tanımladığı bu süreç zorluklarıyla da olsa mücadele edilmesi gereken bir dönem olarak yer almaktadır.

Örnek Haber (*Sputnik*, "Life Going Back to Normal in Syria's Palmyra Liberated From Daesh Terrorists" başlıklı haber, 29.09.2016).

Local residents told Sputnik about reviving Palmyra after a year of devastating rule of the Daesh terrorists and thanked Russian military for helping to liberate the city.

Sputnik'e konuşan bir bölge sakinleri, Daeş'lı teröristlerin bir yıl boyunca yıkıma uğrattığı Palmira'nın restorasyonu ve şehrin kurtuluşuna verdikleri destek için Rus Ordusuna teşekkür etti.

Samir Mahmud, told Sputnik that the life was getting back to normal with people returning to their homes: streets are cleared from debris, people have access to drinking water.

Samir Mahmud, Sputnik'e, evlerine dönen insanlarla hayatın normale döndüğünü söyledi: sokaklar enkazdan temizlendi, insanlar içme suyuna erişebiliyor.

He noted that Russia had played an active role in saving the city. He said that the situation in the city was stable: three new schools had been opened, drinking water had become accessible and electricity was being restored.

Rusya'nın kenti kurtarmada aktif bir rol oynadığını ifade etti. Şehirdeki durumun ise istikrarlı olduğunu söyleyen bölge sakini: üç yeni okulun açıldığını, içme suyu erişilebilir hale geldiğini ve elektrik hattının da yenilendiğini belirtti.

Örnek Haber (*El Cezire*, "Syrian civil war: How the revolution changed my life" başlıklı haber, 16.03.2016).

Suriye iç savaşı: Devrim hayatımı nasıl değiştirdi?

They have experienced both the positive and inspiring parts of the revolution, but also witnessed the grim realities as the country spiralled into a bloody civil war.

Onlar devrimin hem olumlu hem de ilham verici kısımlarını tecrübe ettiler, ancak bununla birlikte ülke kanlı bir iç savaşa girerken korkunç gerçeklere de tanık oldular.

When the revolution started, I was still in high school. I decided to participate in peaceful

resistance activities with other students, like public protests. I took part in revolutionary work hoping to cause some change in the country, everyone in our society knew we were living under oppression. It was time for change. That is why I decided to join the struggle.

Devrim başladığında, hala lisedeydim. Diğer öğrencilerle birlikte halk protestoları gibi barışçıl direniş faaliyetlerine katılmaya karar verdim. Ülkede bazı değişikliklere neden olma umuduyla devrimci çalışmalara katıldım. Toplumumuzdaki herkes baskı altında yaşadığımızı biliyordu. Değişim zamanı gelmişti. Bu yüzden mücadeleye katılmaya karar verdim.

Haberlerle belli bir meşruiyet sağlanırken karşılaşılan bir durum da diğer medya kuruluşlarının iddialarını kendi gündemlerine taşıma noktasıdır. Bu durumda yayın organının 'kazanım' ya da 'kaybetme' olarak nitelendirdiği argümanın içeriğini doldururken diğer görüşlere karşı argüman geliştirmesi gerekmektedir. Sputnik'te yoğunluklu olarak bu durumun Batı medyası ekseninde ilerlediği söylenebilir.

Örnek Haber (*Sputnik*, "How World Media Cover Russian Orchestra Performance in Palmyra" başlıklı haber, 07.05.2016).

Dünya Medyası Palmira'daki Rus Orkestrası Performansının Nasıl Üstünü Örtüyor?

At the same time, CNN focused on top security measures rather than on the performance itself, describing it as a "surreal moment".

Aynı zamanda, CNN, performansı "gerçeküstü bir an" olarak nitelendirerek, performansın kendisinden ziyade, üst düzey güvenlik önlemlerine odaklandı.

3.4.2. Kritik Geçiş Bölgesi Olarak Halep

Halep bölgesindeki ana aktörlerin daha karmaşık bir tanımlanma süreci vardır. Bölümün başında detaylandırıldığı gibi, bir tarafta yine Rusya ve Suriye orduları varken diğer tarafta isyancılar, muhalifler, ılımlı muhalifler ve daha pek çok farklı biçimde tanımlanan aktörler yer almaktadır. Halep bölgesinin tarihi öneminin yanı sıra savaş için geçiş bölgesi teşkil etmesiyle somut bir önemi de olduğu ifade edilmiştir. Bu sebeplerle bölgenin kazanılması ya da kaybedilmesi her aktör için stratejik geçiş güzergahı olarak da önem taşımaktadır. Bunun haberlere yansımaları da bölgelerin önemi ile paralellik teşkil etmektedir.

Seçilen bu iki bölge (Palmira ve Halep) pek çok kritik özelliği bir arada barındırmaktadır. Bu bölge için de Palmira’da ifade edildiği gibi “*zafer, özgürleştirme, kuşatma, kaybetme*” gibi reaksiyonlar haberlerde yer almaktadır. Sputnik için Palmira bölgesi ile paralel, çelişmeyen bir habercilik yapıldığı ifade edilebilir. “*Halep zaferi*”, “*Halep’in özgürleştirilmesi*” gibi ifadeler Sputnik’in pek çok haberinde yer almaktadır. Öncelikli olarak “özgürleştirme” ifadesi karşı tarafın düşman olarak sunulması noktasında şüphe bırakmaması anlamına gelir. Bir bölge ancak karşı tarafı düşman olarak kodlandığı takdirde özgürleştirilmiş olacaktır.

Örnek Haber (*Sputnik*, “Syrian Army Declares Victory in Aleppo” başlıklı haber, 12.12.2016).

The Syrian Army has officially liberated Aleppo after ousting rebels from their last bastions in the eastern part of the city.

Suriye Ordusu, kentin doğu kısmındaki son tabyadan isyancıları çıkardıktan sonra Halep'i resmen özgürleştirdi.

Örnek Haber (*Sputnik*, “Syrian Army Completely Surrounds Aleppo” başlıklı haber, 13.07.2016).

Suriye Ordusu Halep’i Tamamen Kuşattı

Syrian government forces aided by Russian military aircraft finally managed to establish control over the Castello Road.

Rus askeri uçakları tarafından desteklenen Suriye hükümet güçleri nihayet Castello Yolu üzerinde kontrol kurmayı başardı.

Her zaman “özgürleştirme” kadar net bir tanım haberlerde yer almak zorunda değildir. Çatışılan tarafa ilişkin söylemler güçlendikçe, adına özgürleştirme denilmese dahi o çağrışımı yapmış olacaktır. Habercilikte tercih edilen kelimelerin önemi bu sebeplerden kaynaklanmaktadır. *Financial Times* yorumcusu Philip Stephens’in dediği gibi, “savaş sözcüklerinin sahte rahatlığına sığındınız mı gazetecilikten vazgeçiyorsunuz demektir (akt. Dağıstanlı, 2014:212)

El Cezire haberlerinde ise Halep'in Suriye ordusu ve Rusya kontrolünde olması "kazanım" olarak değerlendirilmemiştir. Suriye ordusuna karşı "kuşatmayı kırmak", "kuşatma altında kalması", "yeniden ele geçirilmesi" ya da "kaybetme" ifadeleri yoğunluklu olarak kullanılmaktadır. El Cezire, Halep çatışmasının sonucunu Rusya ve Suriye'nin bir başarısı değil isyancıların kaybı olarak ele almaktadır. Palmira özelinde daha nötr kalma ile kontrol altına alınan ideoloji, Halep haberlerinde nötr kalmaktan çıkmaktadır. Örnek haberlerde de görüldüğü gibi isyancılar, hükümet güçlerinin kuşatmasını kıran ya da kırmak için çaba sarfeden pozitif anlamlarla yüklü olarak karşımıza çıkan bir aktör konumundadır.

Örnek Haber (*El Cezire*, "Syrian government texts east Aleppo residents to leave" başlıklı haber, 13.11.2016).

For the last two weeks, rebels have been trying to break the government siege of eastern Aleppo, but their gains were reversed after troops loyal to President Bashar al-Assad recaptured districts of western Aleppo, which is largely controlled by government forces.

Son iki haftadır Doğu Halep'te hükümet kuşatmasını kırmaya çalışan isyancıların çabaları, büyük ölçüde hükümet güçleri tarafından kontrol edilen Batı Halep'teki bölgelerin Cumhurbaşkanı Beşar Esad'a bağlı birlikler tarafından ele geçirilmesini sonrası boşa çıktı.

Örnek Haber (*El Cezire*, "Syria army pounds Aleppo rebels; Russia vows no let-up" başlıklı haber, 10.12.2016).

Syria's army is three weeks into a battle to retake east Aleppo from rebels. Its forces have captured about 85 percent of the city's east, with rebels and remaining civilians trapped in a shrinking space in increasingly grim conditions.

Suriye ordusu üç haftalık çatışma sonrası Doğu Halep'i isyancılardan geri aldı. Suriye ordusunun şehrin yüzde 85'ini ele geçirmesi sonrası, isyancılar ve orada kalan sivil halk giderek daha acımasız koşullarda ve daralan bir alanda sıkıştı.

Örnek Haber (*El Cezire*, “Government forces make gains in Syria's Aleppo” başlıklı haber, 04.08.2016).

Rebels lose two hilltops and two villages as government is accused of targeting six hospitals in and around Aleppo.

Hükümet Halep ve çevresindeki altı hastaneyi hedef almakla suçlandığı için isyancılar iki tepeyi ve iki köyü kaybediyor.

Kazanım ve kaybetme, Palmira bölümünde de belirtildiği gibi yalnızca toprak üzerinden inşa edilen bir olgu değildir. Bu sürecin içerisini doldurmak pek çok denklemin birleşmesiyle izah edilebilir. Bunun için haber kaynaklarının ne kadar önemli olduğu belirtilmiştir. El Cezire ve Sputnik aynı Palmira’da olduğu gibi Halep’te de halktan bilgi alarak argümanlarını güçlendirmişlerdir. Bu durum Palmira’da daha çok elde edilen su, yiyecek, ilaç gibi kazanımlara odaklanırken, Halep’te bu kazanımların olmamasının sorumlusunun kim olduğu üzerinden inşa edilmiştir. El Cezire haber kaynaklarına söz hakkı vermesinin ardından, bu sürecin sorumlusunun Suriye hükümeti ve Rusya desteği olduğunun altını çizmektedir. Önceden daha uygun bir bedel ödenerek elde edilen bazı metaların şuan daha pahalı olmasının sebebini bu ittifakın Halep’i almak için yaptıklarına bağlanmaktadır. Sputnik haberlerinde de bu durumun bir benzeri vardır ancak bu sefer sorumlu olarak gösterilen grup isyancılarıdır.

Örnek Haber (*El Cezire*, “Ghosts of Aleppo” başlıklı haber, 15.12.2016).

Lately the Russian air force has joined in the destruction of east Aleppo and the rising death toll of civilians. Shortages of fuel, water, food and electricity have left civilians trapped in the city amid a humanitarian crisis.

Rus hava kuvvetleri kısa süre önce doğu Halep’in yıkımı ve çok sayıda sivilin ölümüne katıldı. Yakıt, su, yiyecek ve elektrik kıtlığı, kentte kalan sivileri insani bir krizin ortasında bıraktı.

Örnek Haber (*El Cezire*, "How much longer can east Aleppo hold out?" başlıklı haber, 28.11.2016).

Food in local markets is scarce and prices have skyrocketed. Fuel and cooking gas are hard to come by in most areas. "There's no flour, no bread. Most of the bakeries have been destroyed and those that still stand are closed because there isn't any supplies," said Samah al-Ahmad.

Yerel pazarlarda yiyecek az ve fiyatlar yükseldi. Çoğu bölgeye yakıt ve ocak gazı getirmek zor. Samah el-Ahmad: "Un yok, ekme yok. Fırınların çoğu imha edildi ve hala ayakta kalanlar ise kapalı çünkü hiçbir malzeme yok." dedi.

Essentials such as salt, which three weeks ago cost 76 cents a kilo, now cost nearly \$10 a kilo. The price of one kilo of sugar has jumped to well over \$13. Baby formula, nearly impossible to find these days, is about \$10 a package. Just three weeks ago the same package cost less than \$2.

Üç hafta önce kilosu 76 kuruş olan tuz gibi temel gıdalar şimdi yaklaşık 10 dolar tuttu. Bir kilo şekerin fiyatı 13 doların üzerine çıkmış durumda. Bugünlerde bulmak neredeyse imkansız olan bebek mamasının bir paketi 10 dolar civarında. Sadece üç hafta önce aynı paket 2 dolardan daha ucuzdu.

Örnek Haber (*Sputnik*, "Survivor's Story: Fleeing Rebel-Held Eastern Aleppo Through 'Death Corridor' başlıklı haber, 30.10.2016).

Khaled Kadura, a small business owner, and his family were forced to flee eastern Aleppo, leaving everything they had behind, because Ahrar al-Sham rebels turned their life into a "tragedy," he told Sputnik.

Sputnik'e aktardığına göre, küçük bir işletme sahibi Khaled Kadura ve ailesi, Doğu Halep'ten kaçmak zorunda kaldılar, sahip oldukları her şeyi geride bıraktılar, çünkü Ahrar al-Şam isyancıları, yaşamlarını bir "trajedi" haline getirdi.

"Everything was peaceful when we fell asleep on the fifth day of Ramadan in 2012. When we

woke up, the rebels were there. Initially they took control of the police station, killing law enforcement officers and imposed a curfew," he recalled. "Then they started terrorizing those who could not fight back."

2012'de Ramazan ayının beşinci gününde uyuyakaldığımızda her şey barışçıldı. Uyandıığımızda isyancılar oradaydı. İlk başta polis karakolunun kontrolünü ele geçirdiler, kolluk kuvvetlerini öldürdüler ve sokağa çıkma yasağı getirdiler” dedi. “Sonra savaşamayanları korkutmaya başladılar.”

The rebels showered locals with promises of a better life and threats of what Damascus and its forces would do to them, but those were empty words. The militants turned schools and hospitals into command centers. As a result, Khaled's eight-year-old son and others children could no longer go to school.

İsyancılar, halkı daha iyi bir yaşam vaadi ve Şam kuvvetlerinin kendilerine yapabilecekleri tehditleriyle donattılar ama bunlar boş sözlerdi. Militanlar, okulları ve hastaneleri komuta merkezlerine dönüştürdüler. Sonuç olarak, Khaled'in sekiz yaşındaki oğlu ve diğer çocuklar artık okula gidemiyor.

Örnek Haber (Sputnik, “I Want to Live a Safe Life': Aleppo Children Share Their Hopes and Dreams” başlıklı haber, 24.12.2016).

A young girl named Fatima told Sputnik, “I want to study. We are living on the street now, looking for a place to live. Our house was destroyed by the militants. I want to live a safe life, like it was before.” Talking about her school, Fatima said that she used to go to school before and that she was a good student.

Fatima adında genç bir kız Sputnik'e “Çalışmak istiyorum. Şimdi sokakta yaşıyoruz, yaşayacak bir yer arıyoruz. Evimiz militanlar tarafından tahrip edildi. Daha önce olduğu gibi güvenli bir hayat yaşamak istiyorum.” Onun okulu hakkında konuşurken, Fatima daha önce okula gittiğini ve iyi bir öğrenci olduğunu söyledi.

Another young civilian of Aleppo, a boy named Ahmed, spoke to Sputnik saying that he is from the Salihin area and he wants to have holidays once again. He added that he is not afraid of terrorists.

Ahmet adındaki bir diğere Halepli genç çocuk, Sputnik'e Salihin bölgesinden olduğunu ve bir kez daha tatil yapmak istediğini söyledi. Teröristlerden korkmadığını da ekledi.

“The army has liberated all districts and now I can go to school,” Salah said.

Salah, “Ordu tüm bölgeleri kurtardı ve şimdi okula gidebilirim” dedi.

Örnek haberlerde de görüldüğü gibi Sputnik ve El Cezire'nin haber kaynakları tercihleri aktörlerin tanımlanmasını beslediği gibi; bu kazanım ya da kaybetme sürecini de destekler nitelikte tercih edilmiştir. Savaşa dair rahatsızlık duyulan kimi olay ve sonuçları benzer görülse de bunun sebebi olarak tanımlanan “düşman” algısı farklı şekillerde işlenmektedir.

Bu durum bir bütün olarak yayın politikasını desteklemektedir. Özellikle sivil halkın sıkça haberlerde yer alması haberin etkisini güçlendiren bir unsurdur. Sputnik haberlerinde kazanma inşasını destekleyen bir diğere konu Batı medyasının sıkça eleştirilmesidir. Palmira'da da karşımıza çıkan bu durum Halep'te çok daha belirgindir. Burada sadece haber başlıklarından birkaç örnek verilmiştir;

“Western Media Keeps Silent While Al-Nusra Militants Killing Children in Aleppo”
(14.10.2016)

Batı Medyası Sessiz Kalırken El Nusra Militerleri Halep'teki Çocukları Öldürüyor

“Incredible Transformation: US Media Turning 'Terrorists' Into 'Rebels' in Aleppo”
(20.10.2016).

İnanılmaz Dönüşüm: ABD Medyası, Halep'te 'Teröristleri' 'İsyancılara' Dönüştürüyor

“Western Media Coverage of Aleppo Aims to Blame Assad for Everything” (14.12.2016)

Halep'teki Batı Medyası, Her Şey İçin Esad'ı Suçlamayı Amaçlıyor

“Western Media Does Not Show People What's Really Going on in Syria” (15.12.2016)

Batı Medyası Suriye'de Gerçekten Neler Olduğunu Göstermiyor

Bu bölümde gazetecilik adına söylenebilecek ilk nokta yayın yapılan ideolojik konuma göre söylemlerin, kazanımların, işgal algısının ve haber kaynaklarının şekillendiği olacaktır. Bu durum genel çerçevede sadece savaş dönemleri için geçerli değildir. Ana akım medya her zaman kendi toplumsal dinamikleri içerisinde algıyı şekillendirmeyi başarmaktadır. Stuart Hall'ın belirttiği gibi anlamlar, tümüyle toplumsal ilişki ve yapılarda içerilmektedirler. Yani anlamı, iktidar ilişkileri dışında kavramsallaştırmak mümkün değildir (2014:90). Bu durum ülke sınırları içerisinde iktidara yani güce yakın olarak yayın politikasını tercih etmiş medya organları olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak neo liberalizmde hiçbir şey sadece ülke sınırları baz alınarak değerlendirilmemelidir. Medya ideolojik bir boyut taşımaktadır. Medyanın ideolojik olduğu iddiası, onun anlamın toplumsal inşası alanında iş gördüğünü söylemektir (Hall, 2014:91). Bu toplumsal inşa günümüzde sınır ötesini de kapsamaktadır. Devletler bu sebeple ilk bölümde detaylandırıldığı şekli ile kamu diplomasisine ihtiyaç duymaktadır. Hegemonyayı güçlendirmek ve kendi anlatımları ile bir hegemonya inşa etmek adına medya önemli bir araç konumundadır.

Kamu diplomasisi inşası aracı olarak okunan El Cezire ve Sputnik yayın kuruluşlarının haberlerinde bir takım verilere ulaşılmıştır. Öncelikle aynı bölgede haber yapılan halkın bir bölümü yaşanan savaş sürecinde Suriye hükümetinin yıkılmasını devrim olarak kodlarken bir kesim Suriye hükümeti yeniden kontrolü sağladığında özgürleştirme olarak okumaktadır. Haberciler de özellikle yayın politikası ile çelişmeyen “doğru” kişiler ve “doğru” manşetlerle bu süreci inşa etmektedirler. Bu sebeplerle bölgede bulunmayan, haberlerden süreci anlamak isteyen okuyucu doğruluğunu teyit edemeyeceği iki farklı yaklaşımla karşı karşıya kalmaktadır. Savaş sürecinin karmaşıklığı bu haberlerin arasındaki açının daha fazla artmasına yol açmıştır. Burada önemli olan bu farklılığın nedenini tespit etmektir. El Cezire ve Sputnik ekonomi politik olarak birbirine benzemektedir. Bu sebeple El Cezire'nin yayın içeriğinin Katar diplomasisi, Sputnik'in yayın içeriğinin ise Rus diplomasisi ile olan paralelliği şaşırtıcı değildir. İki yayın kuruluşu da bağlı oldukları devletlerden ekonomik destek almaktadırlar. Medyada bağımsızlığın ilk koşulu olan ekonomi politik

bağımsızlığın önemi bu şekilde daha net anlaşılmaktadır. Ancak bu yayın kuruluşlarının maddi destek aldıkları için “tarafsız” haber yapamadıklarını söylemek ile, uzun vadede zaten kamu diplomasisi amacı ile kurulduklarını söylemek farklı şeylerdir. El Cezire ve Sputnik kuruluş amaçlarında belirttikleri ‘tek yönlü haber akışını kırma’ misyonu ile zaten kuruluş amaçlarının kamu diplomasisi faaliyeti olduğunu ifade etmektedirler. Kuruldukları andan itibaren onlarca farklı ülkede o ülkenin ana dili ile yayın yapmaları da bu iddiayı destekler niteliktedir.

İncelenen haberler ekseninde ilk olarak aktörlerin haber metinlerinde nasıl tanımladığı ele alınmış sonrasında ise araştırma örnekleme olan Palmira ve Halep’teki çatışmaların sonucunun nasıl yansıtıldığı incelenmiştir. Bu iki nokta birbiri ile oldukça paraleldir. Destek verildiği haber diline yansıyan bir aktörün, savaşın kazananı ya da kaybedeni olması da haber metnine yansıyacaktır. Nitekim incelenen haberlerde de bu sonuç görülmektedir. Öncelikle aktörlerin tanımlanması noktasında Sputnik, Rusya’nın Suriye politikası ile oldukça benzer ifadeler kullanmaktadır. Sputnik bu savaşı meşru bir Suriye hükümeti, askerleri, milis güçleri ile isyancı ya da terörist gruplar ile kendi çıkarları için bu örgütlere destek veren ülkelerin savaşı olarak okumaktadır. Çatışmanın sonucunu ise Rusya ile birlikte Suriye hükümetinin zaferi olarak kodlamaktadır. El Cezire’de ise durum daha farklıdır. El Cezire’ye göre baskı, ekonomik sıkıntılar ve Arap Baharı’nın özgürlük rüzgarı ile Esad rejiminin gitmesini isteyen bir halk vardır. IŞİD dışındaki gruplar kriminalize edilmemekte, IŞİD de eğer Rusya ve Suriye hükümetine karşı bir zafer kazanıyorsa sessiz kalınmaktadır. Çatışma sonucu ise muhaliflerin zaferi olarak görülmektedir. Buradan hareketle ulaşılabilecek sonuç El Cezire ve Sputnik’ten yola çıkarak genel çerçevede medyanın küreselleşme ile olan dönüşümünü ve ideoloji inşa etme adına kullanışlı bir araç olduğunu gözlemlemektir. Bu noktadan hareketle medya her zaman eleştirel bir bakış açısı ile okunmalı arkasında bir sermaye ya da hükümetler anlamında bir güç varsa haber metinlerinde bunun izleri aranmalıdır.

SONUÇ

Bu çalışmada El Cezire ve Sputnik medya kuruluşlarının günümüzde nasıl bir kamu diplomasisi faaliyeti sürdürdüğü ele alınmıştır. Bu bağlamda Suriye savaşı örneklem olarak tercih edilmiş, farklı dış politikalara sahip iki devlet olan Katar ve Rusya'nın bu politikalarının El Cezire ve Sputnik'e olan yansımaları incelenmiştir.

Dünya küreselleşme ile birlikte yeni bir döneme girmiştir. Bu durum ekonomi ile başlayarak politik ve bireysel alanlarda pek çok dönüşüme yol açmıştır. Bu süreçte kimi kavramlar dönüşürken, kimisi ise tamamen yok olmuştur. Ekonominin etki etmediği bir alan yaratmak neredeyse imkansızdır. Bu çalışmanın alanı olan gazetecilik, bu dönüşümün en yoğun yaşandığı yerlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların yakın ve uzak alanlarında olan bitenlerden haberdar olması adına başlayan bu süreç inanılmaz bir hegemonya mücadelesi halini almıştır. Özellikle son yıllarda giderek artan yurtdışı fonlu medya organlarının farklı ülkelerde, o ülkenin ana dili ile yayın yapmaya başlamaları bir tesadüf değildir. Hatta basın özgürlüğünün bulunmadığı ülkelerde o ülkenin kendi yayın organlarından daha fazla kişiye ulaşmayı başardıkları gözlenmiştir. Bu çalışma şu soruyu sormaktadır; “Ülkeler niçin böylesine büyük bir bütçe ayırarak medyaya yatırım yapmaktadır?” Bunun ilk sebebini hegemonya ve kamu diplomasisi kavramları ile açıklamak gerekir. Hegemonya kavramı devletlerin varoluşundan itibaren kilit bir öneme sahiptir. Devletler temel dayanakları olan meşruiyeti hegemonya inşası sayesinde kazanmaktadırlar. Bunun pek çok aracı olduğu gibi medya da bunlardan bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Meşruiyeti sağlama noktasında medyanın bu denli önemli olması kamu diplomasisi kavramının da güçlenmesini sağlamıştır. Kamu diplomasisi bir ülkenin artık yalnızca kendi sınırlarını kapsayan politiklar geliştirmesinin yeterli olmadığı küreselleşme ile doğrudan bağlantılıdır. Artık devletler kendi sınırlarının çok daha ötesinde bir güce sahip olmayı arzulamaktadırlar. Bu durumun ise güç unsurundan çok rıza yardımıyla inşa edilmesinin daha uzun süreli ve meşru bir etkiye sebep olduğu söylenebilir. Kendi sınırlarını aşan yalnızca ülkeler değildir, haberlerin de sınırları aştığını ifade etmek gerekir. İnsanlar yerel unsurlar kadar dünyadan da haberdar olmak istemektedir. Hiçbir yer artık çok uzak değildir. Bu çalışma üzerinden örneklendirecek olursak Ortadoğu'da yaşanan bir gelişmenin Avrupa'ya da kısa zamanda etkileri olacağını farkında olan bir halk vardır. Bu sebeplerle her konuda bilgi sahibi olmak isteyen ve buna ulaşmanın oldukça rahat olduğu günümüzde, devletler bunu politik bir alan olarak kullanmaktadırlar. Artık dünyada tek merkezli habercilik anlayışından

bahsedilemez. Devletlerin yabancı kamuoylarını da etkilemesi gereken bu süreçte, medya ‘kurtarıcı’ bir misyon üstlenmiştir. Bu iki kavramın birleşimi yukarıda sorulan soruya yanıt olarak “devletlerin istediği bilgiyi servis etmesi” sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Bu sorunun ikinci yanıtı ise çalışmanın ortaya koyduğu üzere mükemmel bir medya yaratmanın mükemmel bir ordu yaratmaktan daha kolay ve maliyeti düşük olmasıdır. Bütün bu sebeplerle ülkeler kendi sınırlarını aşan yayıncılık faaliyetlerinde bulunmaktadır. El Cezire bunun önemli örneklerinden bir tanesidir. Irak savaşı süresince yayınlarıyla oldukça dikkat çeken El Cezire’nin Suriye savaşı süresince de bu pozisyonu koruduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Sputnik ise görece yeni bir yayın organı olmasına rağmen Türkiye de dahil pek çok ülkede ses getiren bir habercilik yapmaktadır. Bu iki medya organının da evrensel bir dil olarak İngilizce yayın yapmaları da yine benzer sebeplerden kaynaklanmaktadır. Çalışmada bir savaş dönemi tercih edilmesinin medyaya olan etkilerinden de bahsetmek gerekmektedir. Medyanın her ne kadar tarafsız olduğu iddia edilse de özellikle savaş dönemlerinde bu durumun ne kadar gerçekdışı olduğu yeniden ortaya çıkmaktadır. Nitekim Suriye savaşı süresince de bu durum bir değişiklik göstermemiştir. Medyaya ilişkin bu tespitlerin ışığında araştırmanın bulguları daha anlamlı olacaktır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki Suriye savaşında cepheler dışında da bir anlatı ve güç mücadelesi gerçekleşmiştir. Her grubun farklı ideoloji ve güç bağlamında girdiği bu savaşta onlarca farklı anlatı ortaya çıkmıştır. Bu çalışma kapsamında da bu anlatı mücadelesinin iki tarafı olan Rusya destekli Sputnik ve Katar destekli El Cezire’ye yer verilmiştir. Bu iki yayın organı da kendi sınırlarının ötesinde yayıncılık faaliyeti gerçekleştiren medya kurumlarıdır. Yukarıda da ifade edildiği gibi onlarca ülkede o ülkenin ana diliyle yayın yapılarak gazeteci istihdamı sağlamak maliyeti yüksek ve zorlu bir süreçtir. Bu iki yayın kuruluşu da bu süreci oldukça istikrarlı bir biçimde sürdürmektedirler. Yayıncılık kalitesi, muhabir ağı, yeni iletişim teknolojilerinin kullanımı noktasında ikisi de oldukça başarılı bir yayıncılık sürdürmektedirler. Bahsedilen bu anlatı mücadelesinin inşası için gerekli süreçler vardır. Çalışmada bu mücadelenin nasıl inşa edildiği farklı boyutlarıyla incelenmiştir ancak temel bulgu “doğru söylem” ve “doğru kaynak” olarak belirlenmiştir. İlk olarak haber inşasının aktörleri ve tanımlanma biçimleri bu inşa sürecinin temelini meydana getirmiştir. İkinci olarak ise kazanım ve kaybetme vurgusu haber metinlerinde aranmış ve bu durum seçilen doğru haber kaynakları üzerinden meşruiyet kazanmıştır. Burada araştırmanın ana sorularına yönelik bulgular ifade edilecektir. Bu sorulardan temel olan birkaç tanesi şu şekildedir;

1) Sputnik ve El Cezire’nin Suriye savaşına yönelik haberciliği farklılıklar içermekte midir?

- 2) Sputnik ve El Cezire bağılı buldukları ülkelerin dış politikası ile paralel bir yayıncılık mı yapmaktadırlar, bağımsız yayıncılıktan söz edilebilir mi?
- 3) Suriye savaşındaki devletler arası hegemonya mücadelesi medya üzerinden nasıl okunabilir?

Bulgular sonucunda Sputnik ve El Cezire arasında ciddi bir habercilik farkı vardır. Aynı bölgede aynı aktörler tanımlanarak yapılan anlatılar bazı noktalarda benzerlik taşısa da çoğu zaman farklılıklar barındırmaktadır. İkinci olarak açık bir biçimde Rusya ve Sputnik ile Katar ile El Cezire arasında paralellik söz konusudur. İki medya kuruluşu da kuruldukları ve destek aldıkları ülke politikası ile benzer ideolojide haber üretmektedir. Bunun bir sonucu olarak ise Sputnik ve El Cezire'nin kamu diplomasisi faaliyeti gösteren yayın organları olduğu ifade edilebilir. Bu mücadele çalışma kapsamında iki ana bölge ve iki ana sorun etrafında tartışılmıştır. Medya üzerinden şekillenen uluslararası ilişkiler bulguları burada detaylandırılacaktır. Öncelikle Sputnik üzerinden başlayacak olursak, aktörlere ilişkin olarak kendi içerisinde tutarlı bir yayın politikasına sahiptir. Hem Halep hem Palmira bölgesi haberlerinde yer alan aktörlerin tanımlamasında birbirinden farklı betimlemeler yer almamaktadır. *Suriye devleti*, *Suriye Devlet Başkanı* ve *Rusya'ya* ilişkin bütün tanımlamalar birbirini tamamlar niteliktedir. Beşar Esad'ı ve Suriye ordusunu meşru olarak tanımlayarak Rus politikası ile paralel bir bakış açısı ortaya koymaktadır. Bir diğer aktör olan Rusya için ise iyelik ifadelerinden kaçınarak üçüncü kişi olarak bahsedilmektedir. Bu durum şuan yayıncılık yapan pek çok devlet için geçerli olsa da militarist duyguların yüksek olduğu savaş dönemlerinde yayın yapılan devlete ilişkin iyelik kullanmamakta önemli bir veri olarak değerlendirilebilir. Palmira'da çatışılan karşı güç olarak IŞİD'i pek çok söylem ile terör örgütü olarak tanımlamıştır. Yapılan çoğu haberin son paragrafında bu örgütün Rusya'nın terör örgütü listesinde yer aldığı ise özellikle vurgulanmaktadır.

El Cezire'de ise aynı aktörler, farklı ifadeler ile yer almaktadır. *Suriye hükümetine*, *Başkanına* ve diğer *yönetim unsurlarına* Sputnik'te gördüğümüz gibi bir meşruiyet atfedilmemiştir. Çoğu zaman nötr adlandırmalar kullanılırken haberin içeriğinde bu savaşın başlama sebebi olarak Beşar Esad'ın görüldüğü ima edilmiştir. Rusya'nın adlandırılması, Suriye ordusunun müttefiki olarak ifade edilmiştir. Hemen her haberde bu müttefiklik vurgusuna yer verilmiştir. Bu durum hem "karşı tarafı" tanımlama noktasında önemli iken hem de Suriye ordusunun güçsüz olduğu sadece Rusya ile birlikte bir "başarı" yaratabildiği alt metnini içermektedir.

IŞİD ise çoğu zaman hiçbir betimleyici unsur kullanılmadan haber metinlerinde yer almıştır. Sputnik'te karşımıza sıkça çıkan “barbarlar, teröristler” gibi duygu yüklü ifadeler El Cezire’de yer almamaktadır. Bu nötr kullanılan ifadeler ise kimi kesimlerde “IŞİD’i doğrudan kendilerini betimledikleri biçimde kullanmak, bir devlet olduklarını kabul etmek anlamını taşır” şeklinde eleştirilere sebep olmuştur. Bu eleştiri El Cezire’nin Suriye dışında kimi bölgelerde de IŞİD için “sünni devrimciler” ifadesi kullanması ile pekişmiştir. Aktörlerin adlandırılmasına ilişkin son konu özellikle Halep haberlerinde karşımıza çıkan “*isyancılar*” ifadesidir. İsyancılar nötr, yüksüz bir kelimedir. Bu tür ifadeler “boş imleyen/gösteren” olarak tanımlanmaktadır ve söylemlerde ayrıcalık yaratmaktadır. Kullanan kişi ya da grubun ideolojisine ve hegemonya kaygısına yönelik olarak pozitif ya da negatif yüklü anlamlara sahip olabilir. İsyancılar ifadesi Sputnik haberlerinde düzeni bozan, teröre hizmet eden biçiminde negeatif yüklü olarak kullanılmış iken, El Cezire haberlerinde devrime hizmet eden, kahramanlık içeren pozitif yüklü bir kelime olarak kullanılmaktadır. El Cezire ve Sputnik arasında muhalifler, ılımlı muhalifler, El Nusra gibi pek çok diğer aktörde de söylem farklılığı gözlenmiştir. Sputnik ılımlı muhaliflik kavramını yapay bir adlandırma olarak değerlendirirken, El Cezire’de bu kategorizasyon yer almaktadır. Suriye’deki cihatçı örgütlerden El Nusra Cephesi 2016 yılında El Kaide’den ayrıldığını duyurmuş ve farklı bir isim aldığını (Fatih el Şam) belirtmiştir. Bu durum da iki yayın kuruluşu arasında farklı ifadeler ile yer almaktadır. Sputnik bunun yalnızca markanın adını değiştirmek olduğunu, ideolojik bir farklılığa yol açamayacağını belirtirken, El Cezire bu durumu örgütün ifade ettiği biçimiyle “El Kaide’den ayrılıp adını değiştiren” biçiminde kullanmıştır.

El Cezire ve Sputnik’te Palmira ve Halep bölgelerinde çatışmanın ana unsuru olan aktörlere çalışmada yer verilmeye çalışılmıştır. Bunun sonucunda yukarıda da detaylandırıldığı gibi adlandırma ve bu adlandırmanın içeriğinin nasıl doldurulduğu haberin ideolojisini etkileyen en temel unsurdur. Aynı aktörler tamamen farklı ideolojiler kapsamında terörist ya da kahraman olarak yansıtılabilmektedir. Bu sebeple haber inşasında söylem oldukça önemlidir. Herman ve Chomsky’nin belirttiği propaganda aracı olarak medyanın kullanımında “uygun personelin seçilmesi” bu sebeple medya sahipleri açısından önemlidir. Hangi aktörün nasıl betimleneceği muhabirden çok daha önce belirlenmiş bu doğrultuda muhabir tercihleri yapılmıştır (2012). Araştırmanın ilk bölümü olan “ tarafların farklı temsillerini” bu şekilde özetlenecek mümkündür.

İkinci kısım olan “zafer mi, işgal mi” başlığında ise temel olarak bu iki bölgedeki çatışmanın aktörlerinden sonra sonuçlarının nasıl yansıtıldığını belirleme adına önem taşımaktadır. Bu kısmın temel kaygısı Palmira ve Halep’teki çatışmanın sonucunun El Cezire

ve Sputnik'e nasıl yansıdığını görmektir. İlk olarak Palmira bu noktada önemli bulgular sunmaktadır. Palmira bütün bölgelerden farklı olarak sembolik önemi oldukça yüksek bir kenttir. Çalışmanın içerisinde de sıkça vurgulanan bu durumun önemi her iki yayın kuruluşunun da görmezden gelemeyeceği bir alan olmasından kaynaklanır. Sputnik'ten başlamak gerekirse, Rusya bu bölgenin sembolik önemini oldukça ön planda tutmuştur ve bu durum haberlerin tümüne yansımaktadır. Burada Sputnik'in aktardığı şekliyle Rusya ve Suriye orduları adına büyük bir zafer kazanılmıştır. Bu durum yalnızca bu iki ülkenin zaferi değil bütün insanlığın zaferi olarak sunulmaktadır. Hem ideolojik olarak IŞİD'e karşı kazanılmış bir zafer vurgusu hem de tarihi anlamda bu kadar değerli bir kentin kurtarıcı figürleri olma adına bir haber dili kullanılmıştır. Bu evrensel başarı öyküsü Sputnik'in bütün söylemleriyle pekişmektedir. Yumuşak güç inşası adına atılmış önemli olayların-sergi, klasik müzik konseri, sinema filmleri- detaylı bir şekilde haberleştirildiği ifade edilmelidir. Diğer taraftan El Cezire haberlerinde Palmira bölgesi dönemsel olarak "aldı, yeniden aldı, kaybetti, ele geçirdi" şeklindeki ifadelerle tanımlanmaktadır. Rusya yada Suriye hükümetinin zaferi olduğu düşüncesi haberlerinde yer almamaktadır. Sputnik'in onlarca haber yaptığı yumuşak güç inşasını besleyen olaylar El Cezire için haber değeri taşımamaktadır. Bu noktada belirtildiği gibi bölgenin öneminden kaynaklı olarak iki yayın kuruluşunda da "sembolik zafer" tanımlaması yer bulmaktadır. Sputnik bu sembolik zaferi diğer haberlerle de besleyerek büyük bir başarı hikayesi yaratırken, El Cezire tırnak içerisinde kullandığı bu ifadeyle önemsizleştirmiş büyük bir kazanım bulunmamakta vurgusu yapmıştır.

Halep bölgesinde de Palmira ile birbirine yakın bulgular elde edilmiştir. Halep'in önemi daha çok stratejik ağırlıklıdır. Geçiş güzergahında bulunan bu bölgenin ele geçirilmesi stratejik üstünlük sağlama noktasında önemlidir. Burada Rusya ve Suriye hükümetinin karşısında olan güçlerin IŞİD değil muhalifler olması El Cezire'nin de söylemlerindeki nötr etkiyi kırmaktadır. Rusya ve Suriye ordusunun bölgeyi almasıyla sonuçlanan bu çatışmayı El Cezire "kuşatma altında kaldı", "kaybetti" şeklinde sunmaktadır. Sputnik'te ise Palmira ile benzer bir şekilde "Halep zaferi" ya da "Halep'in özgürleştirilmesi" ifadeleri ile sunulmuştur. Sputnik adına yine kazanım olarak değerlendirilen Halep bölgesi, El Cezire için isyancıların kaybı şeklinde sunulmuştur.

Kazanım, kaybetme ve nötr sunma gibi ifadeleri güçlendirici en büyük etmen o bölgede yaşayan halkla yapılan röportajlardır. Kazanma ya da kaybetme ideolojik anlamda yalnızca toprağa sahip olmak anlamına gelmemektedir. Bu sürecin hegemonya mücadelesi olarak okunmasının bir nedeni de budur. Hem Sputnik hem El Cezire'de halkın haber kaynağı olarak kullanılması oldukça sık karşılaşılan bir durumdur. Ancak burada da farklı sonuçlar

ortaya çıkmaktadır. Sputnik'in yapmış olduğu röportajlarda iki farklı durum vardır. İlk olarak Suriye ve Rusya orduları sayesinde yani bölge özgürleştirildikten sonra hayatın normalleşmesi ve istikrar vurgusu dikkat çekmektedir. Diğer bir durum ise halk sahip olduğu her şeyi kaybetmiştir ve bunun sorumlusu isyancılar ya da muhaliflerdir. Her iki durumda da meşru bir devlet ve gayrimeşru muhalif gruplar bulunmaktadır. El Cezire'de benzer süreç tersten işlemektedir. İlk durumda halk bu süreci "devrim" olarak okumaktadır. Koşullar ne kadar kötü olursa olsun Suriye hükümeti ve Rusya'ya karşı bir mücadele verilmektedir çünkü toplumda değişimi savunmaktadırlar. İkinci durumda ise yakıt, su, yiyecek kıtlığı ve artan fiyatlar büyük bir sorun yaratmaktadır ve burada da gayrimeşru olarak kodlanan aktörler Rusya ve Suriye hükümetidir. Görüldüğü gibi iki medya kuruluşunda da süreci inşa ederken halkın ifadelerinden faydalanılsa da yine iki farklı anlatı ortaya çıkmıştır.

Aktörler ve kazanım/kaybetme süreçlerini bütün olarak ele aldığımızda bize bazı veriler sunmaktadır. Öncelikle gazetecilik adına, aynı anda aynı yerden gerçekleştirilen haberlerde dahi ciddi anlamda ideolojik farklılıklar meydana gelebildiğidir. Bu sebeplerle medya her zaman tarafsız değil, kendi tarafına çekilmesi arzulanan bir güç olarak ele alınmalıdır. Sputnik'in Suriye'deki yayıncılık faaliyeti ile Rusya'nın politikaları arasında paralellik söz konusudur. Rusya'nın Suriye'de olması meşru görülmekte ve söylemlerde burada büyük bir başarı hikayesi oluşturulmaktadır. El Cezire'de de aynı şekilde Katar politikasını gözlemlemek mümkündür. Rusya'nın bölgede olmasından duyulan rahatsızlık, Suriye'nin meşruiyetini yitirdiği vurguları, Arap baharı etkileri ve Müslüman Kardeşler başta olmak üzere muhaliflere yapılan yardımların izlerini haberlerde de gözlemlemek mümkündür.

Sonuç olarak bu iki yayın kuruluşu ekonomi politik anlamda ülkelerinden bağımsız değillerdir. Esasen bağımsızlık gibi bir idealleri de bulunmamaktadır çünkü kendi ülkeleri adına kamu diplomasisi faaliyeti yürütmek amacıyla kurulmuşlardır. Gazetecilik açısından her ne kadar üzücü bir durum olsa da en başta da ifade edildiği küreselleşme sonrası medyanın hem farklı ekonomik modellere kaynak sağlama noktasında hem de meşruiyet sağlayarak kimi zaman kendi halkına kimi zaman ise uluslararası konumuna yönelik mesaj verme isteği gazetecilik pratiklerini değiştirmiştir. Son dönemde sayısı Türkiye'de de giderek artan yurtdışı destekli medya kuruluşları ise bu durumun başarıya ulaştığının ve önümüzdeki süreçte daha fazla karşılaşacağımızın bir göstergesidir.

KAYNAKÇA

- Akkuş, A. (2016). *Yeni İletişim Ortamlarıyla Birlikte Değişen Kamu Diplomasisi Pratikleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Althusser, L. (2016). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (Çev.A.Tümertekin),İthaki Yayınları, İstanbul.
- Armitage, R. L., ve Nye Jr, J. S. (2008). Implementing Smart Power: Setting an Agenda for National Security Reform. *Statement before the Senate Foreign Relations Committee*, Washington.
- Ayiş, M. (2006). “Arap Dünyasında Medyatik Felaket Tellallığı: Bir Dövüş Arenası Olarak El Cezire'nin Aksi İstikameti”.M, Zayani (Ed.), *El Cezire Olayı*. Versus Yayınları, İstanbul, 117-139.
- Baczko,A., Dorronosoro, G. ve Quesnay, A.(2018).*Suriye: Bir İç Savaşın Anatomisi*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bağçe, E. (2003). “Küresel Savaşların Eşiğinde Kant ve Hegel’i Yeniden Okumak: Sürekli Barış İçin Savaş Gerekli Mi?”. *Doğu Batı*, (24):105-121.
- Bahry,L. (2001) "The New Arab Media Phenomenon:Qatar's Al-Jazeera", *Middle East Policy*, 8(1): 88-99.
- Barrett, M.(2004). *Marx'tan Foucault'ya İdeoloji*. (Çev. A.Fethi), Doruk Yayıncılık, İstanbul.
- Benslama, F.(2018). *Ölüm Siyaseti*. (Çev.O.Türkay), İletişim Yayınları,İstanbul.
- Bessaiso, E.Y. (2006). “El Cezire ve Afganistan’da Savaş: Bir Dağıtım Sistemi mi Yoksa Bir Sözcü mü?”. M. Zayani (Ed.). *El Cezire Olayı*. Versus Yayınları, İstanbul, 163-165.
- Bostanoğlu, B. ve Okur,M.A. (2009).*Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Kuram*. İmge Kitabevi, Ankara.
- Butler,J. (2016). *Kırılğan Hayat*. (Çev.B.Ertür), Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Ceyhan, A.İ. (2016). *Siyasal İletişimde Kamu Diplomasisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Çiftçi, K. (2009). “Soğuk Savaş Sonrasında ABD: Rızaya Dayalı Hegemonya’dan İmparatorluk Düzenine”. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10): 203-219.
- Cleveland, W. L. (2008). *Modern Ortadoğu Tarihi*. (Çev.M.Harmancı), Agora Kitaplığı,İstanbul.
- Cockburn, P. (2014). *İslam Devleti'nin Yükselişi*. (Çev.O.Akınhay),Agora Kitaplığı, İstanbul.
- Dağıstanlı, M.A. (2014). *5Ne1Kim Medya Mutfağından Sansür-Otosansür Hikayeleri*. Postacı Yayınevi, İstanbul.
- Darıcalı, B. ve Özdal, B.(2017). “Enformasyon Savaşı Bağlamında Rusya Federasyonu-Türkiye İlişkilerinin Analizi”. *İstanbul Gelişim Üniveristesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1):19-40.
- Dedeoğlu, G. (2013). "Medya ve İletişim Çalışmalarında Teun Van Dijk'in Yaklaşımı Bağlamında Eleştirel Söylem Çözümlemesi ve Söylem Olarak Haberin Çözümlemesi". *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1): 38-58.
- Demirtaş, E. (2014). *Ortadoğu'da Devlet ve İktidar*. Metis Yayınları, İstanbul.
- Dursun , Ç.(2013). *İletişim Kuram Kritik*. İmge Kitabevi Yayınları. Ankara.
- Dursunoğlu,A.ve Eren, İ.(2014). *Suriye'de Vekalet Savaşı*. Önsöz Yayıncılık, İstanbul.
- Eco, U. (2012). *Yengeç Adımlarıyla*. (Çev.Ş.Gezgin), Doğan Kitap,İstanbul
- El-Uvifi, M. (2006). “İktidarsız Nüfuz: El Cezire ve Arap Kamu Alanı”, M. Zayani (Ed.), *El Cezire Olayı*. Versus Yayınları,İstanbul, 77-91.
- Eldemir,P. (2018). “Uluslararası İlişkiler ve Yeni Dünya Düzeni”. *VI. Mavi Karadeniz Kongresi*. Eylül 2018, İstanbul, 490-501.
- Eltchaninoff, M. (2017). *Putin'in Aklında Ne Var?*. (Çev.M.I.Durmaz), İletişim Yayınları,İstanbul.
- Erdem Kaya, B. (2009). Ortadoğu'da Küçük ama Önemli Olabilmek: Katar Örneği. *Akademik Orta Doğu*, 4(1):27-59.
- Erdem Kaya, B.(2011). *Doğu-Batı İkilemi Bağlamında El Cezire*. Vadi Yayınları, Ankara.
- Erdemol,M.K. (2013).*Suriye Denklemi*. NotaBene Yayınları, Ankara.
- Erdoğan, İ. ve Alemdar,K.(2005). *Öteki Kuram*. Erk Yayınları, Ankara.

- Ereker, F. A. (2004). "İlkçağlardan Günümüze Haklı Savaş Kavramı". *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(3):1-36.
- Erşen, E. (2014). Rusya'nın Arap Baharı Politikası. P. Paksoy ve A. Gözkaman (Ed.), *Arap Baharı Üzerine Değerlendirmeler*, Detay Yayıncılık, 115-135.
- Ersoy, M.(2013). *Çatışma Süreçlerinde Medya-Uluslararası İlişkiler Etkileşimi:Irak Savaşı Örneğinde El-Cezire İngilizce'nin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi.Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü,İstanbul.
- Fisk, R.,Cocburn,P. ve Sengupta,K.(2015).*Suriye Cehenneme Düşüş*. İyidüşün Yayınları,İstanbul.
- Fortana, B.(2013). *Hegemonya ve İktidar*. (Çev.O.Gayretli), Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Geray, H. (2011). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*. Genesis Kitap.Ankara.
- Girit, S. (2016). "Çatışma Bölgesinde Haber Dili". Y. İnceoğlu ve B.Çoban (Ed.), *Haber Okumaları*. İletişim Yayınları, İstanbul, 295-333.
- Gökırmak, M. (2011). "Küreselleşen Dünyada Diplomasi: Kamu Diplomasisi". N.Sam ve R.Sam. (Ed.). *Küreselleşen Dünyada Değişimin Farklı Yüzleri*. Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Gökten, Y.S. (2013). *Hegemonya İlişkilerinin Tarihsel Dönüşümü:1870-2010*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Görgün, A. (2006). "Türkiye'de Yeni Bir İletişim Eğilimi: Spin Doctor". *21. Yüzyılda Halkla İlişkilerde Yeni Yönelimler, Sorunlar ve Çözümler Kongresi*. 27-28 Nisan 2006, Kocaeli, 305-318.
- Gow, J., & Michalski, M. (2008). *War, image and legitimacy: Viewing contemporary conflict*. Routledge.
- Gramsci, A. (2014). *Hapishane Defterleri*.Belge Yayınları.İstanbul.
- Güneş, A. (2014). "Gündem belirleme teorisi bağlamında 30 Mart 2014 yerel seçimlerinin basında sunumu: AKP ve CHP örneği". *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 4(2):1-15.
- Habermas, J. (2016). *Bölünmüş Batı*. (Çev.D.Muradoğlu), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

- Hall, S. (2014). "İdeoloji ve İletişim Kuramı". İrvan, S (Ed), *Medya Kültür Siyaset*. Pharmakon Yayınevi, Ankara, 79-96.
- Herman, E. ve Chomsky N. (2012). *Rızanın İmalatı*. Bgst Yayınları, İstanbul.
- İnal, A. (1995). Yazılı Basın Haberlerinde Yapısal Yanlılık Sorunu. *Toplum ve Bilim*, 67, 111-135.
- İnal, A. (1996). *Haberi Okumak*. Temuçin Yayınları, İstanbul.
- İnce,E. (2017). "Suriye'de Baas Rejiminin Kuruluşu ve Türkiye". *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, (1): 261-280.
- İnceoğlu, Y. (2015). *Uluslararası Medya*. Der Yayınları, İstanbul.
- İnceoğlu,Y. ve Çoban, S. (hızl.). (2016). *Haber Okumaları*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Jouanny, J.R. (2017). *Putin Ne İstiyor?*. (Çev. M.Öztürk). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Karaduman, S. (2017). "Eleştirel Söylem Çözümlemesinin Eleştirel Haber Araştırmalarına Katkısı ve Sunduğu Perspektif". *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 4(2):31-46.
- Kaya, R. (2016). *İktidar Yumağı*. İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Kaya, R. ve Çakmur, B.(2013). "Siyaset Bilimi ve Medya Çalışmaları". Atılgan, G. ve Aytekin, A. (Ed.). *Siyaset Bilimi*, Yordam Kitap, İstanbul, 567-577.
- Kılıç,D. (2008). "Medya Haber Öykülerini Nasıl Yapılandırmaktadır? Örnek Olay: Irak Savaşının Çerçeveselenmesi". Cangöz,İ. (Ed), *Uygun Adım Medya*. Ayraç Kitabevi Yayınları, Ankara, s.47-78
- Laclau, E. (2018). *Popülist Akıl Üzerine*. (Çev. N.B Çelik). Epos Yayınları, Ankara.
- Lage, O.D. (2006). "El Cezire'nin Politikası ya da Doha'nın Diplomasisi".M. Zayani (Ed.), *El Cezire Olayı*. Versus Yayınları,İstanbul, 59-77.
- Levent, H. (2013). "Suriye'de Gazeteci Olmak". *Ortadoğu Analiz*, 5(49):105-113.
- Luizard, P.J (2016).*IŞİD Tuzağı*. (Çev.Y.Ö.Charles), İletişim Yayınları. İstanbul.
- Nye, J.S. (2017). *Yumuşak Güç*. (Çev.R.İ.Aydın), BB101 Yayınları. Ankara.
- Oskay,Ü. (2015).Önsöz. Çoban, B. ve Özarlan, Z. (ed.). *Söylem ve İdeoloji*, Su Yayınları,İstanbul, s.11-15.
- Öymen, O. (2014). *Bir Propaganda Silahı Olarak Basın*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

- Özcan, Ö. ve F.,Devran, Y. “Katar Krizi ve El Cezire: Ortadoğu’da Yayıncılığın Geleceği”. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6 (1): 305-325.
- Özçetin, B.(2018).*Kitle İletişim Kuramları*. İletişim Yayınları. İstanbul.
- Özer, D.N. (28 Kasım 2018). Cenk Başlamış ile söyleşi, Ankara.
- Özer, D.N.(24 Nisan 2019). Musa Özügurlu ile söyleşi, Ankara.
- Özer,Ö.(2011). *Haber Söylem İdeoloji*. Literatürk Yayınları. Konya
- Powers,S., Gilboa, E. (2007). The Public Diplomacy of Al Jazeera. Seib, P.(ed.). *New media and the new Middle East*. Palgrave Macmillan.New York, s.53-81.
- Pratikleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Purvis,T., Hunt, A. (2014). “Söylem, İdeoloji, Söylem, İdeoloji, Söylem, İdeoloji”. (Çev. S.Çoşar). *Moment Dergi*, 1(1):9-36.
- Said, E.W. (2008). *Medyada İslam*. (Çev.A. Babacan), Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Seib, P. (2005). “Hegemonic no more: Western media, the rise of Al-Jazeera, and the influence of diverse voices”. *International studies review*, 7(4): 601-615.
- Seib, P. (2008). The Al Jazeera effect: How the new global media are reshaping world politics. Potomac Books, Inc.Washington.
- Sümer,G. (2008). “Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü”. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5/(19): 119-144.
- Taştekin, F. (2015). *Suriye: yıkıl git, diren kal!*. İletişim Yayınları,İstanbul.
- Van Dijk, T. (2015). İdeoloji Nedir?. Çoban, B. ve Özarslan, Z. (ed.). *Söylem ve İdeoloji*, Su Yayınları,İstanbul, s.15-97.
- Yağmurlu, A. (2007). Halkla ilişkiler yöntemi olarak kamu diplomasisi. *İletişim Araştırmaları*, 5(1):9-38.
- Yalçınkaya, H. (2008). “Savaşlarda asker-medya ilişkilerinin geldiği son aşama: İliştirilmiş gazetecilik”. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(19):29-56.
- Yaylagül, L. (2016). *Kitle İletişim Kuramları*, Dipnot Yayınları, Ankara.

Yetiş, M. (2013). "Hegemonya". Atılğan, G. ve Aytekin, A. (ed.). *Siyaset Bilimi*, Yordam Kitap, İstanbul, s.87-98.

Zayani, M.(ed.)(2006). El Cezire Olayı: Yeni Arap Medyası Üzerine Eleştirel Perspektifler.(Çev. G. Erbil), Versus, İstanbul.

İnternet Kaynakları

“Ahrar Uş Şam” https://tr.wikipedia.org/wiki/Ahrar_u%C5%9F-%C5%9Eam(erişim tarihi:08.11.2018)

“Defense Spending Budget”. <https://www.globalfirepower.com/defense-spending-budget.asp> (erişim tarihi: 25.01.2018)

“Halep Muharebesi” [https://tr.wikipedia.org/wiki/Halep_Muharebesi_\(2012-16\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Halep_Muharebesi_(2012-16)) (erişim tarihi:15.10.2018).

“Özgür Suriye Ordusu” https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%96zg%C3%BCr_Suriye_Ordusu (erişim tarihi: 05.11.2018)

“Palmira” <https://tr.wikipedia.org/wiki/Palmira> (erişim tarihi:20.09.2018).

Akçadağ, E., “Dünya’da ve Türkiye’de Kamu Diplomasisi” <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/emineakcadag.pdf>, (erişim tarihi:19.02.2018).

Al Jazeera, “An open letter from Al Jazeera” <https://www.aljazeera.com/news/2017/06/open-letter-al-jazeera-170626125049180.html> (erişim tarihi:05.01.2018).

Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/aboutus/> (erişim tarihi: 02.01.2018)

BBC, “El Nusra Cephesi, El Kaide'den ayrıldığını duyurdu” <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-36913356> (erişim tarihi:07.05.2019).

BBC, “Halep’te Savaşın Dönüm Noktaları” <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38130770> (erişim tarihi:25.09.2018).

BBC, “İŞİD’in ardından Palmira'dan geriye kalanlar” https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/03/160328_isid_sonrasi_palmira (erişim tarihi:20.09.2018).

BBC, “Suriye ordusu ve müttefiklerinin Halep'teki ilerleyişi ne anlama geliyor?” <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38243269> (erişim tarihi:18.02.2019).

- Bilgen,Y.,“Palmira’nın Bilinmeyen Hikayesi” <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/palmiranin-bilinmeyen-hikayesi> (erişim tarihi:01.04.2019).
- Denselow.J., “Where next for Russia in Syria?” <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2016/05/russia-syria-160524053816849.html> (erişim tarihi:01.04.2019).
- DW, “Halep: Tarihin Yaşadığı Yıkım” <https://bit.ly/2Mzb4IE> (erişim tarihi:02.10.2018).
- DW, “Şam’da Yeni Denge Arayışları” <https://www.dw.com/tr/%C5%9Famda-yeni-denge-aray%C4%B1%C5%9Flar%C4%B1/a-47783822> (erişim tarihi:05.03.2019).
- Euronews, "Suriye'de 2011'den bu yana ölenlerin sayısı yarım milyonu geçti" <https://tr.euronews.com/2018/03/12/-suriye-de-2011-den-bu-yana-olenlerin-say-s-yar-m-milyonu-gecti-> (erişim tarihi:15.04.2018).
- Gazete Duvar, “Halep: Vurulmuş Tarih(2)” <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2017/01/25/halep-vurulmus-tarih-2/> (erişim tarihi: 10.10.2018).
- <https://www.youtube.com/watch?v=BOdAxxZ9IAc> (erişim tarihi: 10.05.2019).
- <https://www.youtube.com/watch?v=BOdAxxZ9IAc> (erişim tarihi: 10.05.2019)
- Ignatus,D., “Obama appears ready to expand covert assistance to Syrian opposition” https://www.washingtonpost.com/opinions/david-ignatius-obama-appears-ready-to-expand-covert-assistance-to-syrian-opposition/2014/03/27/06717e6a-b5ff-11e3-8020-b2d790b3c9e1_story.html?noredirect=on&utm_term=.ab558497d2e5(erişim tarihi:10.09.2018)
- Kinninmont, J. “Qatar draws up plan to sell off Al Jazeera”, <https://www.theguardian.com/media/2005/apr/27/Iraqandthedia.broadcasting> (erişim tarihi: 15.01.2018).
- Korsunskaya, D. (2011). “*Putin warns West on North Africa democracy-building*” <https://uk.reuters.com/article/uk-russia-democracy-warning/putin-warns-west-on-north-africa-democracy-building-idUKTRE71N5GV20110224>(erişim tarihi:15.09.2018).
- MacFarquhar, N. “*A Powerful Russian Weapon: The Spread of False Stories*” <https://www.nytimes.com/2016/08/29/world/europe/russia-sweden-disinformation.html> (erişim tarihi:28.08.2016)

- MacFarquhar,N., “A Powerful Russian Weapon: The Spread of False Stories”
<https://www.nytimes.com/2016/08/29/world/europe/russia-sweden-disinformation.html> (erişim tarihi:28.08.2016).
- Miromalev, M., “Syria's war: A showroom for Russian arms sales”
<https://www.aljazeera.com/news/2016/04/syria-war-showroom-russian-arms-sales-160406135130398.html> (erişim tarihi:10.11.2018).
- Oxford, “Militant” www.oxforddictionaries.com (erişim tarihi: 15.02.2019).
- Özğurlu,M.,“Rusya'nın Suriye'deki Bir Yılı”
<https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2016/09/29/rusyanin-suriyedeki-bir-yili/>
 (erişim tarihi:05.09.2018).
- Ponniah, K. “Qatar Crisis: Can Al Jazeera Survive?” BBC News:
<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-40187414>, Erişim tarihi 26.03.2019
- Redstone, J. “*The Language of War*”
http://www.lightomega.org/worldwatch/America/Language_of_War.html (erişim tarihi: 26.03.2017)
- RT, “Sputnik launched to news orbit: Russia’s new intl media to offer alternative standpoint”
<https://www.rt.com/news/204231-sputnik-news-agency-launched/> (erişim tarihi:24.05.2018).
- Sputnik, “Sputnik Hakkımızda” <https://tr.sputniknews.com/docs/about/hakkimizda.html>,
 (erişim tarihi:20.05.2018).
- UNHCR, “BM Mülteci Örgütü” <https://www.unhcr.org/tr/> (erişim tarihi:15.04.2018)
- Yeğinsü, İ., “Kültürel Miras ve Küresel Diplomasi: Palmira Antik Kenti ve Suriye Politikaları”
<http://www.e-skop.com/skopbulten/kulturel-miras-ve-kuresel-diplomasi-palmira-antik-kenti-ve-suriye-politikalari/3261> (erişim tarihi:31.03.2019).

Örnekleme Kullanılan Haberler

- El Cezire, “A day in the life of Aleppo's White Helmets”,
<https://www.aljazeera.com/indepth/features/2016/08/day-life-aleppo-white-helmets-160814213655658.html>

- El Cezire, “Doğu Halep'in yüzde 90'ı rejimin eline geçti”,
<http://www.aljazeera.com.tr/haber/dogu-halepin-yuzde-90i-rejimin-eline-gecti>
- El Cezire, “Ghosts of Aleppo”, <https://www.aljazeera.com/indepth/inpictures/2016/12/ghosts-aleppo-161215074014624.html>
- El Cezire, “Government forces make gains in Syria's Aleppo”,
<https://www.aljazeera.com/news/2016/08/government-forces-gains-syria-aleppo-160803184640971.html>
- El Cezire, “How much longer can east Aleppo hold out?”,
<https://www.aljazeera.com/news/2016/11/longer-east-aleppo-hold-161123200320557.html>
- El Cezire, “ISIL 'recaptures' Palmyra from Syrian forces”,
<https://www.aljazeera.com/news/2016/12/isil-recaptures-palmyra-syrian-forces-161211133342925.html>
- El Cezire, “Palmyra: Russia-backed Syrian army retakes ancient city”
<https://www.aljazeera.com/news/2017/03/palmyra-russia-backed-syria-army-retakes-ancient-city-170303050427702.html>
- El Cezire, “Qatar cancels national day gala after Aleppo onslaught”,
<https://www.aljazeera.com/news/2016/12/qatar-cancels-national-day-gala-aleppo-onslaught-161214143639396.html>
- El Cezire, “Russia vows to save Aleppo from 'terrorists’”,
<https://www.aljazeera.com/news/2016/12/russia-vows-save-syria-aleppo-terrorists-161201104657288.html>
- El Cezire, “Syria army pounds Aleppo rebels; Russia vows no let-up”,
<https://www.aljazeera.com/news/2016/12/syria-army-pounds-aleppo-rebels-russia-vows-161209213815074.html>
- El Cezire, “Syria: Assad forces advance in northern Latakia”,
<https://www.aljazeera.com/news/2016/07/syria-assad-forces-advance-northern-latakia-160716155806786.html>
- El Cezire, “Syria's civil war: Rebels push to break Aleppo siege”,
<https://www.aljazeera.com/news/2016/08/syria-war-rebels-push-break-siege-aleppo-160801034806878.html>
- El Cezire, “Syrian army 'recaptures city of Palmyra from ISIL’”,
<https://www.aljazeera.com/news/2016/03/syrian-army-recaptures-city-palmyra-isil-160327063713862.html>

- El Cezire, “Syrian army says close to capturing ISIL-held Palmyra ”,
<https://www.aljazeera.com/news/2016/03/syrian-army-close-capturing-isil-held-palmyra-160323162004011.html>
- El Cezire, “Syrian civil war: How the revolution changed my life”,
<https://www.aljazeera.com/news/2016/03/syrian-civil-war-revolution-changed-life-160316061428374.html>
- El Cezire, “Syrian government texts east Aleppo residents to leave”,
<https://www.aljazeera.com/news/2016/11/syrian-government-texts-east-aleppo-residents-leave-161113104323233.html>
- El Cezire, “Syrian Regime Seeks Symbolic Victory in Palmyra”,
<https://www.aljazeera.com/news/2016/03/syrian-regime-seeks-symbolic-victory-palmyra-160326091927305.html>
- Sputnik, “Al-Qaeda Civil Defense Group White Helmets Rightfully Shut Out of Nobel Prize”, <https://sputniknews.com/politics/201610071046110740-white-helmets-nobe-ambitions-commentary/>
- Sputnik, “Get Out! Syrian Army Erases Daesh From Palmyra Airport”,
<https://sputniknews.com/middleeast/201703031051232663-syrian-army-daesh-pamyra-airport/>
- Sputnik, “How World Media Cover Russian Orchestra Performance in Palmyra”,
<https://sputniknews.com/world/201605071039242611-media-palmyra-performance/>
- Sputnik, “‘I Want to Live a Safe Life’: Aleppo Children Share Their Hopes and Dreams”,
<https://sputniknews.com/middleeast/201612241048964513-aleppo-children-share-dreams/>
- Sputnik, “Incredible Transformation: US Media Turning 'Terrorists' Into 'Rebels' in Aleppo”,
<https://sputniknews.com/politics/201610201046559122-us-syria-terrorists-rebels/>
- Sputnik, “ISIL Militants Execute 26 Syrian Civilians Near Ancient Site of Palmyra”
<https://sputniknews.com/middleeast/201505141022147850/>
- Sputnik, “Life Going Back to Normal in Syria’s Palmyra Liberated From Daesh Terrorists”,
<https://sputniknews.com/middleeast/201609291045846977-feature-syria-palmyra/>
- Sputnik, “Nusra Not to Leave Aleppo Unless Military Situation Makes Them- Syrian Minister”, <https://sputniknews.com/middleeast/201610131046302300-nusra-aleppo-syria/>

- Sputnik, "Russia Backed Syrian Army Completely Liberates Palmyra From Daesh",
<https://sputniknews.com/middleeast/201703021051199540-palmyra-russia-syria-liberation/>
- Sputnik, "Russian Mariinsky Theatre Concert in Palmyra Dedicated to Victory Day",
https://sputniknews.com/art_living/201605051039136705-palmyra-victory-day/
- Sputnik, "Sputnik Speaks to Aleppo Locals Struck by 'Moderate Rebels' Chemical Attack",
<https://sputniknews.com/middleeast/201608041043948041-aleppo-locals-tell-sputnik-chemical-attack/>
- Sputnik, "Suriye ordusu Halep'te 10 mahalleyi cihatçılardan temizledi",
<https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201611281026032216-suriye-ordusu-halepte-10-mahalleyi-cihacilardan-temizledi/>
- Sputnik, "Survivor's Story: Fleeing Rebel-Held Eastern Aleppo Through 'Death Corridor',
<https://sputniknews.com/middleeast/201610301046885181-fleeing-rebel-held-aleppo/>
- Sputnik, "Syria, Russia Engage in Major Bombing of al-Nusra Front Stronghold Near Aleppo",
<https://sputniknews.com/middleeast/201608081044038662-russia-syria-idlib-aleppo-bombing/>
- Sputnik, "Syrian Army Completely Surrounds Aleppo",
<https://sputniknews.com/middleeast/201607131042920773-syrian-army-aleppo-encirclement/>
- Sputnik, "Syrian Army Declares Victory in Aleppo",
<https://sputniknews.com/world/201612121048476601-syria-army-calls-victory-aleppo/>
- Sputnik, "Terrorists in Syria Continue Receiving Modern Weaponry, Including US-Made",
<https://sputniknews.com/politics/201610171046421053-syria-terrorists-weapons/>
- Sputnik, "Thanks for Nothing: Archeologists Turn on Russia Despite Palmyra Liberation",
<https://sputniknews.com/middleeast/201605081039262326-russia-palmyra-architects-complaints/>
- Sputnik, "The Best is Yet to Come: Putin Congratulates Assad on Palmyra Liberation",
<https://sputniknews.com/middleeast/201603271037051456-putin-assad-palmyra-liberation/>
- Sputnik, "Western Media Coverage of Aleppo Aims to Blame Assad for Everything",
<https://sputniknews.com/politics/201612141048564033-aleppo-atrocities-assad/>
- Sputnik, "Western Media Does Not Show People What's Really Going on in Syria",
<https://sputniknews.com/middleeast/201612151048580110-west-media-aleppo/>

Sputnik, “Western Media Keeps Silent While Al-Nusra Militants Killing Children in Aleppo”, <https://sputniknews.com/middleeast/201610141046331279-aleppo-terrorists-shelling/>

Sputnik, “Why is the Ancient Syrian Palmyra so Important for Millions of Russians?”, <https://sputniknews.com/russia/201510081028230752-syrian-palmyra-important-for-millions-russians/>

EKLER

Ek 1. Cenk Başlamış³³ Söyleşi

1) Öncelikle sizin de kitabınızda belirttiğiniz gibi Rusya'nın Suriye savaşına dahil olması hem içeride hem de dışarıda "puan toplamasını" sağladı. Ortadoğu'da yeniden güçlü bir aktör konumuna geldi ancak bir taraftan da çok ciddi bir bloğu karşısına almış oldu. Putin, bu savaşa dahil olmanın meşruiyet zeminini kendi halkına nasıl izah etti size göre?

Rusya'nın dış politika hamlelerini değerlendirirken içinde bulunduğu "ruh hali"ni göz önünde bulundurmanız gerekiyor. Rusya, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana NATO aracılığıyla Batı tarafından kuşatıldığını düşünüyor ki, şahsen ben de aynı görüşteyim. Kuşatılan ve sırtı duvara yaslanan Rusya, can havliyle bazı hamleler yapıyor. Örneğin, "Putin'in zaferi" olarak alkışlanan Kırım'ın işgali bence iyi düşünülmüş bir dış politika hamlesinden çok Batı'nın Rusya'nın "burnunun dibini"ne (Ukrayna) gelmesinden duyulan panikle atılmış bir adımdı. Suriye için de aynısı geçerli. Suriye düşerse hem Orta Doğu'daki yegane müttefikini kaybedeceği hem de oradan sonra sıranın İran ve kendisine geleceği korkusuna kapılmıştı. ABD'nin isteksizliği ya da kararsızlığının bölgede yarattığı boşluğu görünce hemen harekete geçti. Suriye operasyonunun halka izah etmesi çok zor olmadı. Birincisi, Kremlin'in elinde dünyanın en güçlü propaganda makinelerinden biri var. İkincisi, Suriye yönetimi Rusya'ya müdahale etmesi için resmi çağrıda bulunmuştu, dolayısıyla "meşru" bir müdahaleydi. Üçüncüsü bu, Rusya'nın Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra eski Sovyet toprakları dışındaki ilk askeri operasyonuydu. Bu da halkın gözünde Putin iktidarıyla özdeşleşen Rusya'nın yeniden ayağa kalkışının, eski görkemli günlere dönüşünün sembolü olarak alkışlandı.

2)Dünya siyasetine baktığımız zaman artık hep güçlü otoriter liderler üzerinden siyaseti konuşuyoruz. Putin de bu noktada oldukça dikkat çekici bir figür. Bu liderlerin bir diğer ortak yanı ise medyanın kontrol alanlarının dışına çıkmasını istememeleri. Siz Putin'in Rus medyasıyla olan ilişkisini nasıl değerlendirirsiniz?

Putin'in iktidara geldikten sonra attığı çok önemli iki adım var: İş dünyasına siyasetten uzak

³³ Cenk Başlamış gazetecilik mesleğine 1983'te Türk Haberler Ajansı'nda başlamıştır. 1986 yılında Milliyet gazetesinde çalışmaya başlayan başlamış, uzun yıllar aynı gazetenin Moskova Temsilciliği görevini üstlenmiştir. Şuan kendi kurmuş olduğu Medya Günlüğü fikir sitesinde yazılarına devam etmektedir. Aynı zamanda "Sovyetleri Yıkan Darbe: Kuğu Gölü Operasyonu", "Rusya'da Bir Çılgın: Son Çar Jirinovski" ve "Gorbaçov'dan Putin'e...Rusya'nın Sırları" ve "Vladimir Vladimiroviç Putin: Rusya'yı Ayağa Kaldıran Lider" (Oktay Deprem'le) kitaplarının yazarıdır.

durması konusunda ultiatom vermek ve medyayı kontrol altına almak. Boris Yeltsin'in iktidarda olduğu 1990'larda Rusya siyasi, ekonomik ve toplumsal kaos içindeydi ama medya son derece özgürdü. Özellikle NTV kanalı Rus-Çeçen savaşına ilişkin son derece eleştirel yayın yapabiliyordu.

Rusya'yı "onarma" misyonuyla iktidara gelen Putin, bu yolda kendisine engel oluşturabileceğini düşündüğü taşları teker teker kaldırmaya karar verdi. Böylece, özel sektörün elindeki medya devlet kontrolüne ya da iktidar yanlılarının eline geçti. İlk hedeflerden biri de, NTV'nin bağlı olduğu Media- Most'tu. Böylece ana akım medya tümüyle Kremlin'i destekler hale geldi, eskiden ana akımda yer alan gazeteciler ise marjinalleştirildi. Şu anda Rus ana akım medyasında Putin'i, icraatlarını ve genel olarak iktidarı eleştiren herhangi bir habere ya da yoruma rastlamak olanaksız. Tabii, medyaya bakış konusunu değerlendirirken Putin'in Sovyet gizli servisinde yoğrulan karakterini unutmamak, dolayısıyla demokrasi, insanlar hakları ve söz özgürlüğü gibi kavramların onun açısından öncelikler listesinde baş sıralarda yer almadığını görmek gerekiyor.

3)Savaş ve çatışma dönemlerinde oldukça hızlı yayılan ve teyit edilmesi kimi zaman mümkün olmayan haberlerle karşı karşıya kalıyoruz. Savaş alanında haber yapan gazetecilerin az sayıda olması ve gidip doğrulayamama gibi sorunlar iki farklı savaş yaşanmış gibi bir bilgi akışına sebep oluyor. Siz bir gazeteci olarak Suriye savaşı örneği üzerinden bu durumu nasıl açıklarsınız?

Çatışma alanlarında sadece bildiğimiz anlamda silahlar kullanılmıyor, taraflar bir de enformasyon savaşı yürütüyor. Üstelik Suriye örneğinde savaşın çok fazla unsuru var: Suriye yönetimi, Rusya, İran, Türkiye, ABD, İngiltere, Fransa, yönetim yanlısı silahlı gruplar ve muhalifler ki onların içinde de çok farklı örgütler var. Suriye'de geçmişte Beşar Esad yönetiminin kimyasal silah kullandığı iddialarını hatırlayalım. Savaş koşullarında bu iddiayı araştırabilmesi için bir gazetecinin öncelikle kimyasal silah düzenlendiği söylenen bölgeye ulaşması gerekiyor. Ulaşabilse ve gerçekten kimyasal silah kurbanları bulunduğunu kendi gözleriyle görse bile bu saldırının gerçekte kimler tarafından düzenlendiğini öğrenebilmesi olanaksızla yakın. Suriye'deki savaş bize, zaten her durumda tarafsız haber yazması gereken gazetecinin savaş koşullarında daha da dikkatli olması, kaynaklarını mümkün olduğunca çoğaltması, taraflarca kullanılmamak için azami özen göstermesi ve sansasyondan kaçınması gerektiğini gösteriyor.

4)Russia Today ve Sputnik şuan dünyaca takip edilen haber merkezleri haline geldi. Gazeteciliğin yeniliklerini de yansıtmaya çalışan gerçekten iyi bir bütçeyle hazırlanmış

yayıncılık yapmaktalar. Bir diğer taraftan ise hem dünyada özellikle de New York Times'ta haklarında pek çok makale yayınlandı ve ortak noktaları bu haber merkezlerinin "önyargı ve dezenformasyon ile uğraşan bir Rus propagandası" olduğu yönünde. Bu söyleme katılıyor musunuz?

Kısmen katılıyorum. Batı dünyasında tıpkı Türkiye'ye olduğu gibi, Rusya'ya karşı derin bir ön yargı var. Benzer şekilde, yine Türkiye gibi Rusya da dış dünyaya kendini anlatmakta zorluk çekiyor. Russia Today ve Sputnik de bu noktalardan hareketle kuruldu. Evet, bir yandan gerçekten amaç Rusya hakkında Batı kamuoyundaki ön yargıları kırmak, dezenformasyonla mücadele etmek ama diğer yandan da o ülkelerde sempati toplamak ve bu yolla yönetimler üzerinde baskı oluşturarak Rusya politikalarını etkilemeye çalışmak. Rusya'nın dış politikada ilginç bir taktiği var: ABD ile siyasi, askeri, ekonomik, teknolojik ve hatta kültürel alanlarda rekabet edemeyeceğini bildiği için "çok kutuplu dünya düzeni"ni psikolojik yolla kurmaya çalışıyor. Yani, "Amerikan emperyalizmine karşı mücadele eden Rusya" imajı yaratarak dünyada ABD'ye karşı olan ülkelerin ve halkların liderliğine oynuyor. Söz konusu yayın organları da öncelikle bu amaca hizmet ediyor. Kendi ülkesinde bağımsız gazeteciliğe izin vermeyen Rusya'nın Russia Today ve Sputnik'le uluslararası gazetecilik yapmayı öncelikli hedef koyduğunu varsaymak kanımca fazla iyimser bir değerlendirme olur. Durumu şöyle özetlemek mümkün: Rusya Batı'nın propagandasına karşı artık onların oyun kurallarıyla mücadele etmeye çalışıyor.

5)Son olarak Sputnik özelinde konuşacak olursak Sputnik'in Rus medyasında nasıl bir yeri var? Özellikle Suriye savaşına Rusya'nın dahil olmasından itibaren nasıl bir yayıncılık yaptığını düşünüyorsunuz? Sputnik'i de kuran Rus medya grubu 'Rossiya Segodnya' hakkında neler söylersiniz?

"Soğuk Savaş" döneminde çok keskin ideolojik ayrımlar vardı ve Batı'nın enformasyon ablukası altındaki Sovyetler, "Moskova'nın Sesi" radyosuyla sesini duyurmaya çalışıyordu ama bunu kaba bir ideolojik propaganda yöntemiyle yapıyordu. 2003 yılında benzer medya kuruluşları "Rossiya Segodnya" çatısı altında toplandı. Geçmişten farklı olarak propagandanın dozuna ince ayar yapıldı, gazetecilik unsurunun öne çıktığı izlenimini veren yayın anlayışı benimsendi. Suriye savaşı yeni yayın çizgisi için çok önemli bir test oldu.

Doğru, bir yandan Batı medyasının yanlış ya da yalan haberlerine karşı mücadele edildi ama diğer yandan da ince bir Rus propagandası yapıldı. Hazar'dan atılan Rus füzelerinin Suriye'deki IŞİD hedeflerini vurmasının canlı yayınlanması aslında ABD'nin Körfez

savaşlarında yaptığı “şov”un yıllar sonra tekrarlanmasıydı ama bu tür bir propaganda yöntemi Moskova açısından bir ilkti. Böylece hem iç hem de dış kamuoyuna “güçlü Rusya” imajı verildi. Kısacası, söz konusu yayın organlarının haberlerini her zaman temkinli değerlendirmemiz gerekiyor.

Ek 2. Musa Özüğurlu³⁴ Söyleşi

1)Öncelikle Suriye savaşının nasıl başladığı ve çok sayıda devlet dışı aktörün katılımıyla nasıl ilerlediği noktasında hala bir takım belirsizlikler var. Farklı ideolojiler savaşın başlama ve gelişme sürecini farklı okuyor gibi görünüyor. Siz Suriye’deki bu süreci bölgede de takip etmiş bir gazeteci olarak nasıl yorumluyorsunuz?

Başlangıçta gösterilerle başlayan süreç bir süre sonra çatışmalara ve daha sonrasında savaşa dönüştü. Birkaç sebebi olduğunu söyleyebiliriz;

1)Özgür Suriye Ordusu gibi oluşumların bazı ülkelerin desteği ile ortaya çıkması. Bu hareket Suriye ordusunda bölünmeyi öngörüyordu. (Yemen benzeri tümen vs seviyesinde) bölünme olmadı, bireysel firarlar oldu ve ülkenin birçok yerinde bazıları 7-8 kişilik ÖSO’lar oluştu. Bunlar buldukları bölgelerde firar sırasında ya da edindikleri silahlarla çeşitli adlar altında birlikler, örgütler oluşturdu. Ordu ve güvenlik güçleri ile (her ikisinin de saldırıları ile) çatışmalar başladı.

2)Küresel ve bölgesel aktörler Esad’ın devrilme ve Suriye’nin dağılması, devlet otoritesinin yok olması olasılıklarından yola çıkarak bir an önce sahnede yer almak istediler ve hemen her taraf ülke belli bir örgütü destekledi. Bunların “rejim ordusuna” karşı savaşmalarını teşvik edip diğer örgütlere karşı da üstünlük sağmaları için her türlü lojistiği sağladı.

3)Bu örgütlerin bir kısmının aslında olaylar başlamadan önce hazırlık yaptıkları daha sonra ortaya çıktı. Örneğin Dera’ya yönelik 2011 Nisan ayında başlayan operasyon sonrasında çeşitli yerlerde sanayi tipi buzdolaplarında aylarca yetecek gıda depolandığı görüldü. Diğer bir açıdan bakılacak olursa, otoritenin kaybolması zaten “boşluğu dolduracak” oluşumları kendiliğinden ortaya çıkarıyor. Suriye’de de aynısı oldu ve ÖSO ya da başka isimlerle birçok örgüt orata çıktı ve buldukları yerel merkezlere hakim olmaya çalıştı. Bunların çoğunun

³⁴ Musa Özüğurlu gazetecilik mesleğine 1994 yılında başlamıştır. Çok sayıda yayın organında çalışan Özüğurlu 2010 yılında TRT Türk’ün Suriye Temsilcisi olarak görev yapmış ve Suriye savaşını yakından takip etmiştir. Halen Artı TV’de program yapmakta ve Gazete Duvar’da köşe yazıları yazmaktadır.

amacı Şam'a yürümek değildi çünkü böyle bir güçleri yoktu ancak kendi bölgelerinde hakimiyet sağlamaya çalıştılar.

4)Yönetimin uzun bir süre "itidalli" davranmaya çalıştığı söylenebilir çünkü yönetim doğal olarak olayların büyümesini istemiyordu. Ancak bir süre sonra sertleşme başladı ve deyim yerindeyse "ipin ucu kaçtı." Bir nokta daha önemli bence: Suriye'deki süreç her ne sebeple başlamış olursa olsun sahnede yer almak isteyen birçok ülke için Suriye'nin baba Esad döneminden bu yana sürdürdüğü dış politika nedeniyle bir fırsat doğmuştu ve bu ülkeler "barışçı gösterilerle" Esad'ın devrilmeyeceğini biliyordu. Örgütlerin desteklenmesinin ve çatışmaların artmasının ardındaki sebeplerden biri de budur. Örgütleri her türlü lojistikle destekleyip savaşı körüklediler.

2) Katar ve Rusya'nın Suriye politikalarını değerlendirirseniz nasıl ideolojik ve hegemonik farklılıklar gözlemliyorsunuz?

Katar son 10-15 yıldır maddi gücü ile Dünya vitrinine çıkmaya çalışıyordu. Buna "Arap dünyasının en güçlü ülkesi" Suudi Arabistan'ın "liderlik" rolünün çalınması da dahildi. (Başlangıçta amaç birliği nedeniyle Katar ile Suud arasında sorun yaratmayan bu durum daha sonra iki ülkenin varlık savaşına kadar gitti) Katar, Türkiye ile birlikte "Müslüman Kardeşler ılımlı din görüşünün" İslam ülkelerine hakim olmasını destekliyordu. Ayrıca Katar'ın Rusya ve İran ile gaz rekabeti söz konusuydu ve Suriye gaz geçiş güzergahlarından biri olabilirdi. Gazın gemiler ile taşınmak yerine Suriye üzerinden Akdeniz'e boru hatları ile taşınması maliyet avantajı getirecekti.Katar ekonomik olarak Batı ile bağlandıkça dünya sahnesindeki ağırlığı artacaktı. Aslında "boyundan büyük bir işti" bu.

Rusya ise Akdeniz'de ve Ortadoğu'daki tek müttefikini ve pivot ayağını korumak istedi. Ancak burada şuna da dikkat etmek lazım: Rusya Libya lideri Muammer Kaddafi Batı ile pazarlık yapmaya kalkışınca Libya konusunda BMGK'de veto hakkını kullanmadı hiç. Ancak Suriye Batı ile hiç pazarlık yapmadı yani Rusya açısından "sağlam durdu." Bu durum Rusya'nın Esad'ı destekleme kararındaki ana unsurlardan biridir. Yani Suriye'nin tavrı sonrası Rusya da Suriye'yi destekleme kararı aldı. Eğer Esad en başta pazarlıklar yapıp Batı'nın isteklerini kabul etseydi bugün belki Rusya Suriye'de olmayacak ve o bölgedeki tek üssü de işlevsiz kalacaktı. Diğer yandan Suriye Rusya için ABD ile süren küresel rekabette sahnelerden biriydi. Burada Rusya Çin ile birlikte Suriye sahnesinde Batı ile amansız savaşının bir cephesini de tahkim etmiş oldu. (Bunun karşılıklarından biri Batı'nın Ukrayna'yı "alması" oldu).Rusya ideolojik bakmaz, menfaati neyi gerektiriyorsa onun gereklerini yerine getirir. Ancak Katar'ın "kendi Ortadoğu cennetini oluşturmak için" Müslüman Kardeşler

örgütünü desteklediğini gördük. Rusya ise meseleye sadece siyasi ve askeri strateji açısından baktı. Burada bir enstürman olarak neden “dinsel örgütleri ya da akımları kullanmasın” sorusu sorulabilir ancak bugüne kadar Rusya’nın açıktan böyle bir tavrı (daha önce Yemen’de de) ortaya koymadığını biliyoruz.

3) Savaş bölgesinde gazetecilik yapmanın zorlukları ve bölgeye belli bir kanalla girme zorunluluğu gibi sebeplerle o alandan haber aktaran gazeteci sayısı oldukça düşüyor. El Cezire sizce bu noktada avantajlı mıydı ve Suriye savaşına ilişkin haberleri nasıl bir perspektifle sundu? El Cezire’ye yönelik Irak savaşındaki tartışmalar Suriye’de de geçerliliğini koruyor mu?

El Cezire Irak savaşında “direnişten yana” tavrı koydu. Ancak Arap Baharı adı verilen süreçte Katar’ın propaganda aracı olarak devrim yapmaya çalıştı. Ben kendi adıma Suriye’de şunu gözlemledim: Evet savaş bölgesinde gazeteci sayısı düşüyor ancak bunun sebebi sadece teknik zorluklar, hayati tehlike değil. Batı medyası en baştan itibaren objektif gazetecilik yerine kendi ülkelerinin politikalarını empoze eden “haberler” aradı. Bunun çok çarpıcı örnekleri vardır. Örneğin bir gün yabancı bir kanalda AFP (ya da Reuters) kaynaklı bir haber vardı “Şam Abbasiler meydanında yoğun gösteri ve polis şiddeti var” diye. Hemen atladık ve oraya gittik. Alanda çok az sayıda kişi vardı. AFP’nin muhabiri arkadaşımız da oradaydı. Kendisine neden bu haberi kendisini mi verdiğini sorduk. “Hayır” dedi. Benden haber almıyorlar. Bu durum diğer uluslararası ajanslar için de geçerliydi. Reuters ve AFP sahadan haber vermek yerine Kıbrıs ya da Lübnan’da masa başı muhabirlerin haberlerini geçiyorlardı. Aynı durum defalarca Suriye’ye davet edilen BBC ve CNN International ve diğer büyük kanallar için de geçerlidir. Suriye hükümeti de doğal olarak bir süre sonra bu gibi ajans ve kanallara izin vermedi. Bu nedenle gazeteci sayısı düştü. Bu arada CNN, BBC gibi kanallar sahadaki “aktivist ya da vatandaş muhabirlere veya Londra merkezli İnsan Hakları Gözlem Evi’ne dayandırdılar haberlerini ve hiç sorgulamadan verdiler. El Cezire bu kanallar içinde en faal olanıydı çünkü Arapça yayın yapıyordu ve aracıya, çeviriye ihtiyacı yoktu.

El Cezire savaştan önce eğittiği birtakım Suriyeli gençleri sahada kullandı. Bunlar o dönemde hiç kimsede bulunmayan Thuraya marka uydu telefonları kullanıyordu ve yerel GSM şebekelerini kullanmadıkları için tespit edilemiyordu. Diğer yandan “görgü tanıkları” adı altında birçok kişi ile hemen hergün onlarca bağlantı yapılıyordu. El Cezire küçük 10-20-50-200 kişilik gösterileri binlerce kişi diye veriyordu ve aynı anda Suriye’nin 5-6 bölgesinden yayın yapabiliyordu uydu bağlantılı kamera ve bilgisayarlar ile. Bunların hepsi belli bir süre sonra tespit edildi hükümet tarafından ancak halk arasında Suriye’nin her yerinde yönetim

karşıtı çok büyük gösteriler var düşüncesi yayıldı. Bugün artık bu yayınlar nedeniyle El Cezire'nin Irak savaşında kazandığı prestij neredeyse sıfırlanmıştır. Yerine çok sayıda her kesimin “kendi sesi” olan kanal ortaya çıktı. El Meydain bunlardan biridir. El Cezire Libya lideri Muammer Kaddafi'nin “eğer bu halk Kaddafi'yi sevmiyorsa Kaddafi ölümü hak ediyor” sözünü bile “eğer bu halk Kaddafi'yi sevmiyorsa ölümü hak ediyor” diye çarpıtarak vermiş bir kanaldır. Videosu internette mevcuttur.

Aynı El Cezire örneğinin Dera'dan bağlanan insanların bazıları tarafından “yalancılıkla” suçlanmasına rağmen yayınlarına daha uzun bir süre devam etmiştir. Ancak daha sonra dediğim gibi prestiji sıfırlanmıştır.

4) Sputnik gerek Türkiye’de gerek Dünyadaki yayınlarıyla kısa zamanda oldukça yüksek bir popülariteye ulaştı. Rusya’nın Suriye savaşına dahil olmasının ardından da önemli gündem maddelerinden biri haline geldi. Sizce Sputnik’in Suriye savaşına ilişkin yaklaşımı ile Rusya’nın Suriye politikası arasında nasıl bir ilişki var, paralellik gösterdiğini söyleyebilir miyiz?

Kesinlikle. Ama Sputnik sadece Suriye özelinde değil Rusya’nın “medyanın gücünü kullanmaya karar vermesi ile birlikte” küresel anlamda bir savaş yürütüyor ve bunu “sarkastik/ ironik” bir üslup ile yapıyor. Son yıllarda medya içinde ortaya konmuş en önemli projelerden biridir bana göre ve Batı’da da inanırlılığı çok yüksektir.

Rusya devletinin güdümünde (Russia Today ile birlikte) yayınlarına devam etmesi bu nedenle Batı ülkelerini rahatsız ediyor. Bugün Suriye’de onlarca Batı medyası yönetim aleyhinde yayın yaparken Sputnik tam tersi bir yayıncılık yapmış ve “farklı” bir Suriye tablosu ortaya koymuştur. Batı medyasına yönelik eleştiriler Sputnik için de geçerli olamaz mı? Elbette. Ancak Suriye özelinde gerçeğe daha yakın bir yayıncılık yaptığını söyleyebilirim.

5) Bütün bu soruların genel bağlamında son bir soru olarak medyanın savaştaki gücüne dair neler söylersiniz? Sizce medya süreci yöneten bir pozisyonda mı? Askeri anlamda çok yüksek güce sahip olmayan devletler ve Suriye’deki devlet dışı aktörlerin kendi güçleri ölçüsünden daha büyük bir yansıma yaratmasına yol açıyor mu?

Devletler / hükümetler başka ülkelerde “yaptıklarını” halk nezdinde meşrulaştırmak zorunda. Bunun tek yolu kamuoyu oluşturmak. Kendi seçmeni olsa da olmasa da kitleleri ikna etmek. Bunun da tek yolu medyanın etkili biçimde kullanılması. Ekran ve yazılı basın o kadar etkili ki gözünüzün önünde cereyan eden bir hadiseyi ekrandan izlediğinizde “sanırım ben yanıyorum” düşüncesine kapılmanız işten bile değil. Bir de hiç bulunmadığınız bir coğrafyada olup bitenin size “kitle psikolojisini ve haber pazarlamasını çok iyi bilen

profesyoneller” tarafından aktarıldığını düşünün! Bundan sadece gazete ve TV kanallarını kastetmiyorum. Artık çeşitlenen sosyal medya ve internet medyası da çok etkili. Örneğin Mısır’da olaylardan önce hazırlanan bir videoda konuşan kadının giysisi, giysinin renkleri, kullandığı ağız, kameranın titrek kullanılması, ileri geri, sağa sola hareketler ve çok ustaca ayarlanmıştı ve bu bütün bu amaçlı videolar için geçerli. Aynı durum El Cezire’nin yayınlarında da görülüyordu.

Pixeli çok da yüksek olmayan kameralar, montajlar, insanların “imdat” söylemleri hep önceden ayarlanmıştı. Medya gerçekten de bu savaşın en önemli silahı oldu. Çünkü kitleleri hedef alıyordu ve sahada savaşan kim olursa olsun kitlelerin yönelimi belirleyici olandır.

Peki bu Suriye’de işe yaradı mı? En başta evet ama Suriye halkının eğitim durumu da belirleyici oldu ve onca anti propagandaya rağmen milyonlarca insan (Esad yanlısı olmasa da) Esad’ın hakim olduğu bölgelere göçtü. Böylece kitleler Esad’ın bulunduğu tarafta olduğu için Esad bugüne kadar yerini koruyabildi. Ancak aynı durum Libya, Mısır, Tunus gibi ülkeler için geçerli değildi ve orada milyonlar medyanın “sayesinde” mobilize edilebildi.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Duygu Nil ÖZER
Doğum Yeri - Tarihi	Ankara- 06.08.1992
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Necdet Taş Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, 2016
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	FOX TV Ankara, 2015 Milliyet Gazetesi Ankara, 2015 Hürriyet Gazetesi Ankara Eki, 2014 Cumhuriyet Gazetesi Ankara, 2011
E-Posta	duygunil_@hotmail.com